

HISTORISK FRAMSTÄLLNING

af

Förhandlingarne om Sveriges deltagande i Trettioåriga Kriget.

AF

S. F. HAMMARSTRAND.

Första Häftet.

Herr Professor E. M. Arndt

med största högaktnin[g]

af författaren.

FÖRSÖK

TILL

EN HISTORISK FRAMSTÄLLNING

af

Förhandlingarne om Sveriges deltagande i Trettioåriga Kriget,

till fördraget i Beerwalde, d. 13 Januari 1631;

AF

S. F. HAMMARSTRAND.

Första Häftet.

UPSALA, 1855.
TRYCKT HOS C. A. LEFFLER.

Förord.

Med den afhandling, hvars början här framlägges för allmänheten, är författarens egentliga afsigt att lemna ett förarbete och en ledtråd för framtida forskningar: att, om han så får uttrycka sig, samla och ordna ett material, hvars vidare behandling efter en mer omfattande och arkitektonisk plan han öfverlemnar åt skickligare händer; för sin del tillfredsställd, om (för att begagna C. W. F. Breyers ord) »ein künftiger Thucydides des dreyssigjährigen Kriegs» *möjligtvis skulle finna* sin *uppgift främjad genom ifrågavarande bidrag.*

Det blef härvid i främsta rummet af vigt att gifva en någorlunda fullständig redogörelse för innehållet af de rikhaltiga och till stor del hittills obegagnade källor, som, isynnerhet genom Amanuensen vid Kgl. Riks-Arkivet, Fil. Mag. Herr C. G. Styffes välvilliga biträde, varit författaren tillgängliga; och han söker i denna omständighet en ursäkt för den måhända nog stora utförlighet, hvarmed han behandlat sitt ämne.

Såsom en inledning till den omfattande, och i det sjuttonde århundradets allmänna politiska förhållanden djupt ingripande fråga, som utgör detta arbetes egentliga föremål, har författaren trott sig böra förutskicka en historisk öfversigt af Sveriges ställning till andra magter under det årtionde af allmän oro och gäsning, som närmast föregick och förebådade det trettioåriga kriget. Och då det hufvudsakligen var genom sin ställning till Polen, som Sverige manades att i detta krig deltaga, så har det varit författarens närmaste uppgift att visa, huru Sigismunds envist förfäktade anspråk på den svenska tronen, och de vidtutseende planer, med hvilka han och hans anhängare

umgingos, småningom allt mer indrogo Sverige inom kretsen af de allmänna europeiska angelägenheterna, närmade detsamma till de öfriga protestantiska magterna och derigenom väsendtligen förberedde dess deltagande i det trettioåriga kriget.

Äfven åt denna inledande öfversigt af äldre förhållanden har derföre författaren trott sig böra egna en större utförlighet, isynnerhet i de fall, då de ej förut blifvit af andra på ett tillfredsställande sätt utredda. Dessutom har han trott sig göra den historiska forskningen en tjenst och någon gång läsaren ett nöje, genom att i noterna meddela sådana utdrag ur originalhandlingarne, som, innehållande biomständigheter af intresse, synts honom egnade att närmare belysa hufvudhändelserna.

Vidare är det författarens plan att i följande häften behandla sjelfva hufvudfrågan samt de samtida händelser och förhållanden, som med den stå i ett närmare sammanhang.

För öfrigt torde de lätt insedda svårigheter, som äro förknippade med utförandet af ett arbete sådant som detta, i någon mån få ursäkta dess brister.

Inledning.

Från reformationen utgick en rörelse, som efter hand spred sig öfver de flesta europeiska länder och i kyrka och stat förorsakade långvariga skakningar. Visserligen var den religiösa frågan denna rörelses verkliga eller föregifna medelpunkt; dock blef striden inom kyrkan tillika en strid mellan motsatta politiska partier. Detta gjorde i allmänhet tvistefrågan mer invecklad och försvårade dess lösning. Men ingenstädes var dock förvirringen större än i Tyskland, hvars politiska upplösning befordrades af den kyrkliga söndringen och i sin ordning gynnade denna. De partistrider, som inom det tyska riket härigenom uppstodo, var den så kallade "religions- och profan-freden" i Augsburg föga egnad att afhjelpa. Ty nämnda fred är i sjelfva verket blott att anse såsom en på obestämd tid afslutad hvapenhvila, hänvisande till framtida försoning, men i sig innehållande frön till ny tvedrägt.

Utsådda i en bördig jordmån dröjde dessa ej att bära frukt. Också vexte oupphörligen de ömsesidiga klagomålen, anspråken och tvistefrågorna, serdeles sedan protestanternes inbördes söndring ingifvit det katolska partiet en större tillförsigt. Af vedersakare, sådane som Maximilian af Bäjern och Ferdinand af Stejermark, syntes dessutom protestantismen hafva allt att frukta, katolicismen allt att hoppas: dock voro den förres sakförare föga böjde att godvilligt gifva vika för anspråk, som ej blott hotade dem med förlusten af redan, vare sig med rätt eller orätt, förvärfvade fördelar, utan äfven syntes innebära en fara för hela den sak, som de en gång gjort till sin egen, och med hvilken de sjelfva måste stå eller

falla. Å ömse sidor sökte man stöd i förbindelsen med fremmande magter, hvilka af sina politiska, och vanligtvis äfven kyrkliga, intressen närmades det ena eller andra partiet. Härigenom vexte tvisten i omfång, på samma gång som politikens ränker underbläste söndringen, närde misstroendet och allt mer aflägsnade utsigten till en fredlig uppgörelse. Omsider har svärdet måst afhugga den knut, som ej i godo kunnat lösas. Detta är det trettioåriga krigets verk, visserligen dyrköpt, men af stor betydelse. Ty först genom denna långvariga och hårda kamp betryggades omsider protestantismens fortfarande bestånd, häfdades den politiska jemnvigtens intressen och blefvo öfverhufvud reformationens frukter åt civilisationen bevarade.

Sverige har i detta blodiga drama spelat en roll, som vid det svenska namnet fästat ett stort verldshistoriskt minne. Ty på Tysklands stridsfält har Gustaf Adolf kämpat och dött, ej blott för Sveriges enskilda, utan på samma gång för den europeiska civilisationens allmänna sak, hvarmed den förra genom reformationens intressen på det närmaste sammanhängde. Men för att rätt förstå betydelsen af denna roll, är af vigt att noga göra sig reda för de bevekelsegrunder, som föranledde de svenska vapnens inblandning i striden, och de ändamål, som ur svensk synpunkt dermed afsågos. Ett vigtigt bidrag härtill lemna de underhandlingar och rådslag, som förberedde Sveriges deltagande i nämnde krig, och hvilka vi derföre hafva trott oss böra egna en serskild uppmärksamhet. Först vilja vi dock kasta en blick på Sveriges ställning till den allmänna europeiska frågan under sednare åren af Karl IX:s och början af Gustaf II Adolfs regering, för att derigenom söka leda oss till den rätta synpunkten för uppfattningen af vårt ämne.

Katolikernes stämplingar, i förening med Sigismunds arfs-anspråk och nära förbindelse med det Habsburgska Huset förmådde redan Karl IX att ansluta sig till de furstar och stater, hvilka vare sig af kyrkliga eller politiska skäl manades att motarbeta den katolska propagandans utvidgningsplaner eller åtminstone det Habsburgska Husets politiska inflytande. Så fortfor den under Elisabets styrelse inledda vänskapen mellan Sverige och England äfven under hennes efterträdare Jacob I. Med denne stod Karl IX i förtrolig brefvexling, liksom hans söner med de engelske prinsarne; och då Gustaf Eriksson Stenbock och Johan Skytte år 1610 sändes till England, hade de bland annat äfven i uppdrag att för den svenska kronprinsens räkning anhålla om den engelska prinsessan Elisabets hand, som dock i stället bortgafs åt kurfursten Fredrik V af Pfalz, Gustaf Adolfs olycklige föregångare i det trettioåriga kriget. — Med flertalet af Tysklands protestantiske furstar, isynnerhet landtgrefve Moriz af Hessen, stod Karl sedan en längre tid i vänskaplig beröring, och med Kurpfalz, hufvudet för det protestantiska rörelsepartiet i Tyskland, förenades han ej blott genom gemensamma politiska intressen, utan äfven genom bandet af en nära anförvandtskap. I det mellan "Unionens" medlemmar och Frankrike afslutade förbundet i Hall skall äfven Karl IX hafva önskat blifva delaktig; dock känna vi ej i hvad mån han omfattat Henrik IV:s vidtutseende planer, hvilka denne redan 1603 skall hafva meddelat honom [1]). Emellertid egde flera ömsesidiga beskickningar och underhandlingar rum mellan Sverige och Frankrike, och då Jean Thumery de

1) Se Rühs, Svea Rikes Historia (öfvers. af A. M. Strinnholm) 4:de D. sid. 104. Rörande underhandlingarne mellan Karl IX och Henrik IV se för öfrigt W. Ekblom, Negotia inter Henricum IV, Galliæ Navarræque, et Carolum IX, Seciæ Reges, acta. Dissert. Academ. Holmiæ, 1840". Förra afdelningen (på svenska och tryckt i Stockh. 1839) innehåller de äldre underhandlingarne genom Segur 1583—1584.

Boissise år 1609 sändes till Sverige, var fredsmedlingen mellan Karl IX och Sigismund sannolikt ej hans enda ärende. Åtminstone veta vi, att Karl uppdrog de sändebud (Abraham Eriksson Leyonhufvud, Olof Stråle och Jakob van Dyk), som följande år fingo sig anförtrodd en beskickning till Henrik IV, att erbjuda denne förnyandet af det äldre år 1559 mellan Sverige och Frankrike afslutade förbundet, med utsträckning äfven till England och Holland, som redan förut voro förbundna med Frankrike. Emellertid inställdes dock denna beskickning till följe af Henrik IV:s oförmodade död. Men genom de samma år (1610) till Holland affärdade sändebuden (Olof Stråle, Jakob van Dyk, Gustaf Eriksson Stenbock och Johan Skytte) lät Karl öppna underhandlingar om ett förbund med General-Staterne, antingen serskildt, eller i förening med England och den Evangeliska Unionen i Tyskland, mot Sveriges och Hollands gemensamma fiender, Polen och Spanien. Sigismund skulle nemligen mot löfte om Spaniorernas medverkan till hans återinsättande på svenska tronen, hafva förbundit sig att på några år förläna dem Elfsborg, hvarifrån de till sjös ville bekriga Holländarne och hindra desse att från Sverige förse sig med skeppsvirke och andra förnödenheter för sin flotta. Mot dessa stämplingar föreslog Karl IX att Sverige och Holland skulle med förenade krafter uppträda. Dessutom ville han tillförsäkra Holländarne fri handel på Riga och andra Östersjöstäder. Men å andra sidan voro de polska vapnens framgång i Ryssland äfvensom Danmarks krigsrustningar mot Sverige väl egnade att väcka Holländarnes tvekan; dock förklarade de sig villige att med Sverige ingå det föreslagna förbundet, så vida äfven England och de tyska furstarne deruti deltogo: ensamme voro de för svage. Detta vilkor omintetgjorde likväl hela frågan, till dess den 1613 efter freden i Knäröd med större framgång återupptogs af Gustaf Adolf.

Lika så fruktlöst aflopp Karl IX:s bemödande att genom Englands och Hollands mellankomst afböja det danska kriget, hvilket, om ej hemligen anstiftadt genom den katolska propagandans stämplingar, likväl i hög grad gynnade densammas planer. Ty mot dessa, så vidt de hade Polen till stödjepunkt, bildade Sverige ett vigtigt bålverk, så väl i allmänhet genom hela sin kyrkliga och politiska ställning, som sednast genom de svenska vapnens segerrika uppträdande i Ryssland, hvilket land förnämligast derigenom skyddades mot det polska — och dermed äfven det katolska inflytandet. Ingenting kunde derföre just vid denna i flera hänseenden vigtiga tidpunkt vara mer i det katolska partiets intresse, än ett mellan tvenne protestantiska magter upplågande krig, som hotade att uttömma Sveriges sista krafter och göra det till ett lättvunnet byte för sina fiender[1]).

Midt under dessa stormar lade Karl IX:s frånfälle det svenska statsrodret i en ynglings händer, hvilken dock genom sällsporda själsgåfvor var korad att under en minnesrik lefnad rättfärdiga det "*ille faciet*", hvarmed fadrens förhoppningar förespått honom en stor och betydelsefull framtid. Också stodo vid denne ynglings sida statsmän, bildade i Karl IX:s skola, och främst bland dessa Axel Oxenstjerna, hvilken snart af ett förtroende, som han till fullo rättfärdigade, kallades att redan vid trettio års ålder såsom rikskansler intaga den ställning, som i förening med hans personliga egenskaper skulle gifva honom ett vigtigt inflytande på Sveriges och hela Europas angelägenheter.

Gustaf Adolfs utrikes politik — och i de flesta hänseenden äfven den inre — var i sjelfva verket blott en fortsättning af Karl IX:s och hvilade öfverhufvud på samma grund som denna, om ock Gustaf Adolfs djerfva

---

*) Det föregående är mestadels efter Hallenberg, Gustaf II Adolfs Historia, hvarmed dock W. Ekbloms ofvannämnda afhandling bör jemföras.

snille med tiden öppnade sig en vidsträcktare verkningskrets. Karl IX:s död medförde derföre ej heller någon väsendtlig förändring i Sveriges vänskapliga förbindelser med utlandet, utan fastmer se vi dessa allt fastare tillknytas. I sitt testamente hade Karl IX tillrådt sin son att underhålla vänskapen med de tyska furstarne. Af dem hade, såsom vi redan nämnt, landtgrefve Moriz af Hessen intagit första rummet i Karl IX:s förtroende. Fadrens förtrogne blef också en nitisk vän och rådgifvare för sonen. Af bristande kännedom ur stånd att sjelf uppträda såsom medlare i den mellan Sverige och Danmark uppkomna tvisten, sände likväl landtgrefven sin äldste son, Otto, i spetsen för en ansenlig beskickning till Holland och England, för att förmå dessa stater att förnya sina förut misslyckade bemedlingsförsök. Freden i Knäröd var frukten af dessa bemödanden[1]). Men Moriz synes härmed hafva förbundit vidare planer, som hade sin anledning i Tysklands inre ställning. Ty ehuruväl Henrik IV:s död afböjt det krig, hvarmed hans vidtutseende planer hotat Europa; så stodo dock i Tyskland de båda förbunden "Unionen" och "Ligan" ännu alltjemt med handen på svärdfästet och bevakade med misstroende hvarandras steg. Ingendera ville gifva vika för den andres anspråk, utan å ömse sidor rustade man sig till ett hårdnackadt motstånd. Under sådana omständigheter var riksdagen i Regensburg (Aug.—Okt. 1613) föga egnad att häfva söndringen; och då följande år (1614) de Jülichska, Aachenska och Mülheimska tvistefrågorna inkallade spanskt och holländskt krigsfolk på det tyska området, bebådade allt utbrottet af en stor och afgörande strid. Härvid syntes Ligan kunna påräkna Spaniens, påf-

1) Se "Propositio des F. Landgrafischen Abgesanthen, Narfe d. 20 Junij Anno 1614". (O. S. i R. A.). Äfven kurfurstarne af Saxen och Brandenburg hade (enligt Widekindi, Gustaf II Adolfs Historia, sid. 112) om hösten 1612 affärdat sändebud till Köpenhamn för att styrka konungen i Danmark till fred.

vens, kejsarens och måhända äfven Polens medverkan[1]); hvaremot Unionen stod i förbund med England och Holland, samt med Schweiz, Frankrike, Danmark och Sverige öppnade underhandlingar i samma syftning[2]). De med

1) Mellan kejsar Mattias och konung Sigismund i Polen hade (d. 23 Mars 1613) ett fördrag blifvit afslutadt till återupplifvande och utvidgande af den gamla vänskapen mellan de tysk-romerska kejsarne och konungarne i Polen, ur hvilket fördrag vi meddela följande: "Quomodo alter alteri auxilia ferre velimus, id in arbitrio utriusque nostrûm, et Ordinum Regnorum nostrorum positum esse debere. Hoc tamen expresso, ut liceat utrique nostrûm ex Terris et Provinciis alterius, voluntarios Milites ære suo conductos, et arma in usum suum exportare. Eatenus tamen Milites educere liceat, quatenus id sciente fiat altero nostrûm, neque sit alteruter nostrûm bello suo proprio contra hostes aliquos suos impeditus. Hostibus vero ne id liceat, neuve favor ullus præstetur, qui alteri obesse possit, ita tamen ut ne dum juxta præscripta Majorum nostrorum foedera nullus nostrûm alteri, vel ipsius Regnis, Principatibus, Dominiis et Subditis, bellum, damnum, aut quodvis aliud nocumentum inferre, sed neque alterius Hostes aut Rebelles fovere, protegere, seu eis assistere, vel favorem, consilium, aut axilium quovis modo præstare debeat". — Fördraget (som för öfrigt afsåg handelsförbindelserna och rättsförhållandet mellan den enes och andres länder och undersåter) skulle ej göra något intrång i de förbundnes öfriga skyldigheter och förbindelser med andra magter, och härvid ihågkom Sigismund äfven sina arfsanspråk på Sverige, "Regnum nostrum Hæreditarium, in quo recuperando Nobis, Successoribusque nostris deesse non possumus". Slutligen lofvade kejsaren att inom åtta månader utverka äfven konungens i Spanien samtycke till ett dylikt fördrag mellan dennes arfländer och Polen, i likhet med hvad som på kejsar Karl V:s tid hade egt rum. Se "Pactum et Foedus inter Imperatorem Roman. Mathiam, et Regem Poliniæ Sigismundum III, etc. In castris Posoniensi et Varsoviensi die 23 Martii Anno 1613". (Dumont, Corps univ. diplom. T. V. P. II, sid. 220 och ff.). Kejsaren lät sednare genom ett edikt (dat. Regensburg d. 15 Oct ofvann. år) kungöra detta fördrag för sina undersåter. Se Häberlins Neuere Teutsche Reichsgeschichte, fortgesetz von R. K. von Senkenberg, B. XXIII, sid. 683. Af Gustaf Adolf kallas Sigismund "en betydande medlem af Ligan", (se längre fram, sid. 13).

2) Unionens förbund med England afslöts i Wesel d 28 Mars 1612, och det med Holland i Haag d. 6 Maj 1613; det sistnämnde ratificerades på Unionsdagen i Heilbronn (i Sept. 1614) af de "unierade *furstarne*, men först sednare (i Oct. 1615) af *städerna*. Se Dumont a. st. sid. 637 och 226; jemför Häberlin-Senkenberg a. st. B. XXIII, sid. 577; 678—681; 725—728; samt B. XXIV, sid. 29; äfvensom L. Häusser, Gesch. der rheinischen Pfalz, B. 2, sid. 282. Rörande de tyska förhållanderna i allmänhet under detta tidskifte se ofvann. Häberl.-Senkenb. B. XXIII och XXIV, äfven K. A. Menzel, Neuere Geschichte der Deutschen, B. VI.

sistnämnda land inleddes af landtgrefve Moriz, hvilken för detta ändamål till Gustaf Adolf affärdade sitt geheimeråd Johan Zobel, som (i Juni 1614) i Narva hade företräde hos konungen[1]). Sedan Zobel härvid å sin herres vägnar lyckönskat Gustaf Adolf till regeringen och beklagat, att det stora afståndet hindrade landtgrefven att ofta erhålla tillförlitliga underrättelser om konungens tillstånd, och än mer att efter önskan och förmåga vara honom till tjenst; framställde han landtgrefvens af oss redan omtalade åtgöranden till befrämjande af freden emellan Sverige och Danmark. Och som landtgrefven med glädje förnummit, hette det vidare, att åtskilliga höga hufvuden och ständer i kristenheten erbjudit sig till medlare i tvisten mellan Sverige och Polen samt äfven af båda parterna blifvit dertill antagna; så vore han (landtgrefven) villig att hos Frankrike och General-Staterne härutinnan verka till Sveriges förmån; öfvertygad, att konungen å sin sida ville göra allt till vinnande af en billig fred. Äfven afråddes konungen, med påminnelse om lyckans ostadighet, från att fortsätta det farliga och betungande ryska kriget, och förmanades att heldre vända hågen till sina egna länders betryggande och styrelse, än till förvärfvandet af främmande riken, som utan tvifvel skulle lända Sveriges krona mer till besvär än gagn. Dessa råd gåfve landtgrefven såsom en nära anförvandt[2]) och såsom

1) Närmaste anledningen till denna beskickning hemtades deraf, att Gustaf Adolf genom sitt sändebud Anders Grip låtit underrätta om sin faders död och sitt eget anträde till regeringen.

2) Denna slägtskap var dock ej närmare än att landtgrefven och Gustaf Adolfs mor voro syskonbarn enligt följande öfversigt:

Filip, landtgrefve af Hessen:

Wilhelm IV	Kristina, gift med Adolf, hertig af Holstein
Moriz.	Kristina, gift med Karl XI, konung af Sverige.
	Gustaf II Adolf.

den der varit en förtrogen vän till konungens salig fader; liksom han (landtgrefven) af omsorg för det allmänna evangeliska väsendet smärtsamt och ogerna skulle förnimma, att någon olycka drabbade Sveriges rike, för att ej nämna konungens egen person.

Slutligen erinrar landtgrefven om den "korrespondens" och "union", som de fleste och förnämste det tysk-romerska rikets evangeliska furstar och ständer sinsemellan ingått endast och allenast till upprätthållande af sin tros- och samvetsfrihet samt skyddande af sina häfdvunna verldsliga rättigheter. Detta förbund hade man äfven varit betänkt på att utsträcka till främmande potentater och ständer, och för detta ändamål med England, Generàl-Staterna, de protestantiska kantonerna i Schweiz, m. fl. öppnat underhandlingar, som dels redan voro lyckligen afslutade, dels ännu i verket med hopp om god utgång. Äfven Sverige hade man härvid i lika måtto ihågkommit[1]), eburuväl det stora afståndet och bristen på erforderliga underrättelser dittills hade förorsakat dröjsmål. Då nu landtgrefven ansåg denna förbindelse vara för Sverige "ej mindre reputerlig, än i alla händelser gagnelig" så erbjöd han sig att, om konungen delade dessa åsigter och önskade blifva intagen i förbundet, af all förmåga söka utverka, att denna blefve på ett behörigt och värdigt sätt dertill inbjuden; hvarpå landtgrefven efter erhållet uppdrag och fullmagt vore villig att å konungens vägnar bedrifva underhandlingarne och meddela denne alla till sakens befrämjande nödiga upplysningar[2]).

---

1) Sannolikt syftas härmed på furstemötet i Stuttgard (i slutet af Mars månad år 1614), då pfalzgrefven Johan Kasimir inberättade, att han hos konungen af Sverige, i hvars tjenst han stod, väckt lust att inträda i förbundet; hvarvid han af de öfrige furstarne uppmanades att styrka konungen i detta goda uppsåt, till dess man på en allmän unionsdag kunde afhandla saken. Se Häberlin-Senkenberg, a. st. B. XXIII, sid. 726.

2) Se ofvannämnda "Propositio des F. Landgr. Abgesanthen, dat. Narfe d. 20 Junij 1614".

I sitt härå afgifna svar (dat Narva d. 2:dra Juli 1614) tackade konungen i förbindliga ordalag för de genom Zobel framförda lyckönskningarna, beklagade att afståndet hindrade honom (konungen) att oftare kunna betjena sig af landtgrefvens vänskapsfulla deltagande och mognade erfarenhet i regeringssaker, samt uttryckte sin synnerliga erkänsla för hans nit att befordra fredsverket mellan Sverige och Danmark. Derefter framställde konungen sina egna bemödanden att tillvägabringa en förlikning med Polen, samt huru han för detta ändamål tvenne serskilda gånger tillskrifvit Sigismund, men huru denne endast svarat med smädelser mot Gustaf Adolf sjelf och hans aflidne fader, såsom landtgrefven af bifogade afskrifter kunde inhämta. Icke dessmindre hade konungen samtyckt att stillestånds-underhandlingarna fortsattes, hvarom landtgrefven hade att erhålla omständligare besked genom den häri invigde Zobels muntdliga berättelse. För öfrigt tackade konungen för landtgrefvens anbud att stämma Frankrike och General-Staterna till Sveriges fördel vid fredshandeln med Polen. Denna vore Gustaf Adolf för sin del villig att på allt sätt befrämja, om blott Sigismund kunde förmås att erkänna honom för laglig konung, med honom såsom sådan underhandla, afstå från sina anspråk på Sveriges kröna och bortlägga den svenska konungatiteln. De öfriga tvistefrågorna skulle då, enligt konungens förmenande, lätteligen kunna i godo biläggas. I landtgrefvens afrådan från den ryska fejdens fortsättande såg konungen ett uttryck af hans synnerliga välmening. Men på det landtgrefven fullständigt måtte inse med hvilka stora uppoffringar konungen och hans fader åtagit sig ryssarnes försvar mot polackarne; huru otacksamt, falskt, trolöst och fiendtligt den "barbariska nationen" deremot betett sig; samt huru ofta de båda konungarne det oaktadt erbjudit sig till en billig fred, ehuruväl allt hittills förgäfves: så hade Gustaf Adolf låtit meddela afskrifter af de förnämsta fördrag, som blif-

vit afslutade mellan DD. MM. och ryssarne, äfvensom några å ömse sidor vexlade skrifvelser, och hänvisade för kortbetens skull till dem. Derjemte utbad sig konungen, att landtgrefven ville beveka England och General-Staterna att medverka till fredens befrämjande mellan Sverige och Ryssland. Dertill hade de så mycket mer orsak, som Sverige genom detta betungande och utan främmande understöd förda krig gagnat hela det evangeliska religionsväsendet och hindrat de påfviske att på den sidan genom konungen i Polen utföra sina fientliga anslag mot de evangeliske: så att polackarne sjelfve måste erkänna, att, näst Gud, det bistånd, som svenskarne lemnat ryssarne, ej blott förhindrat polackarnes framgång, utan till och med frånryckt dem den redan så godt som säkra besittningen af Ryssland.

Hvad vidare beträffade den af landtgrefven omnämnda union, som åtskillige tyske furstar och ständer af vigtiga skäl upprättat, så ansåg konungen den under förhandvarande farliga tider både nyttig och nödvändig. Också hade konungen, då han genom pfalzgrefven vid Rhen, Johan Kasimir, förut erhållit någon upplysning om saken, vänligen uppdragit nämnde pfalzgrefve att hos Kurpfalz, såsom Unionens hufvud, äfvensom hos de öfriga medlemmarna af densamma, så laga, att han (konungen) blefve deri inbjuden; dock vore det honom ännu obekant, hvad pfalzgrefven härutinnan uträttat[1]). Om derföre landtgrefven, såsom en af meranämnda Unions förnämsta medlemmar, vore villig att utverka, det konungen behörigen inbjödes till en förbindelse med densamma, så skulle han (konungen) icke blott betrakta det som ett serdeles välkommet vänskapsprof, utan ock veta så skicka sig i saken, att den aktade Unionen af denna förbindelse skulle skörda en ökad aktning, förkofran och styrka; hvadan han såsom en vän och frände ("freund-

---

1) Se första noten, sid. 9.

vetterlich") anmodade landtgrefven att med all flit bedrifva detta goda verk och bringa det till fullbordan[1].

Länge dröjde det ej heller innan denna önskan blef uppfylld. På unionsdagen i Heilbronn (hösten s. å.) uppsatte de der församlade furstar och herrar — städerna deremot synas hafva tvekat att ingå någon förbindelse med fremmande stater — en till Gustaf Adolf ställd skrifvelse, daterad Heilbronn den 25 Septemben 1614, hvari de utförligt och med lifliga färger skildrade den hotande ställningen i Tyskland; de katolska ständernas tilltagsna uppträdande på sednaste riksdag, hvarest de ville afgöra allt genom sin röstpluralitet; deras derpå följande hemliga möten och beskickningar fram och åter, hvilka ej bebådade något godt; vidare Spinolas våldsamma framfart och förmätna utlåtelser rörande de "upproriskes" tuktande; samt omsider de förbundne evangeliske ständernas åtgärder till den hotande stormens afvärjande genom upprättandet af en så kallad "motdefension". Slutligen anmodades Gustaf Adolf såsom en högt aktad evangelisk potentat att ej i farans stund öfvergifva dem, utan i händelse af utbrytande fiendtligheter räcka dem en hjelpsam hand till upprätthållande af deras evangeliska religion och tyska frihet. Häröfver anhöllo de derjemte att konungen ville med första förklara sig[2].

---

1) "Resolutio der Kön. Maytt., gegeben dem Fürstlichen Landgrafischen Abgesanthen. Narfe d. 2 Julij anno 1614". (O. S.)

2) Det i R. A. förvarade originalbrefvet, dateradt Heilbronn d. 25 September 1614, och (enligt en anteckning utanpå) tillställdt konungen på Wäsby d. 27 Januari 1615. är egenhändigt underskrifvet af *Fredrik* (V), pfaltzgrefve vid Rhen och kurfurste, m. m.; *Johan Fredrik*, Hertig af Würtemberg och Teck, m. m. å egna och *Moriz'*, landtgrefvens af Hessen vägnar; *Georg Fredrik*, markgrefve af Baden, m. m.; *Kristian*, furste af Anhalt, m. m. å egna och sina bröders samt markgrefvens af Brandenburg (Anspach) *Joakim Ernsts* vägnar; äfvensom å grefve *Gottfrids af Oettingen* genom dennes ombud Ludvig Müller. Detta vederlägger Senkenbergs förmodan, att nämnde skrifvelse blott utgått från några få och mindre betydande af de i Heilbronn församlade furstarne. Se Heberl.-Senkenb. anf. st. B. XXIV, sid. 28, noten. Deremot saknas städernas underskrifter. Också veta vi, att då det af kurpfalz å de unierade furstarnes vägnar

För detta ändamål affärdade också konungen, i Mars följande år, sin kammarherre Balzar Niemand med en (den 2 Mars 1615 daterad) skrifvelse till de förbundne evangeliske furstarne i Tyskland. I denna skrifvelse beklagade konungen de evangeliske i allmänhet med anledning af de många stämplingar, som dagligen mot dem förehades. Han sjelf ansattes dermed ständigt af konungen i Polen, hvilken var en betydande medlem af Ligan och som, om äfven Moskau fölle i hans händer, skulle göra sitt rike till utgångspunkt för kriget mot angränsande protestantiska stater. Emellertid gjorde han (Gustaf Adolf) på sitt håll motstånd så mycket han förmådde; och kunde för öfrigt de förbundne furstarne vara förvissade, att, så snart han blott funne medel att bilägga det långvariga kriget med Polen, skulle han, i betraktande af den stora faran och deras saks rättvisa, bistå dem och med all flit vinnlägga sig om den evangeliska religionens upprätthållande[1]).

Emellertid synes dock ett formligt förbund mellan konungen och Unionens medlemmar ej hafva blifvit af-

---

med Holland afslutade förbundet i Haag på ofvannämnde unionsdag i Heilbronn af Unionens öfriga medlemmar formligen bekräftades, så undandrogo sig städerna denna ratifikation och beqvämde sig dertill först följande år (d. 5 October 1615) på en deras serskilda sammankomst i Esslingen. Se Häberl.-Senkenb. a. st. B. XXIII, sid. 725, noten; och B. XXIV, sid. 29 och ff. — Genom Rådets i Lübeck försumlighet kom furstarnes skrifvelse konungen så sent tillhanda och fördröjde derigenom dennes svar. Se Häberl.-Senkenb. B. XXIV, ofvann. not å sid. 28.

1) Häberl.-Senkenb. a. st. sid. 28 och f. "So schrieb", tillägger Senkenb., "der grosse Mann, von dem die, die den Breif empfingen, wol kaum selbsten muthmassen konnten, dass er sein Wort so königlich, als 15 Jahre hernach geschah, selbst mit Hintansetzung seines eigenen Lebens, halten würde. Doch ging dieses Versprechen damals nur in die Ferne". — För öfrigt synas de unierade evangeliska ständernas afsigt mer hafva varit att genom sitt såkallade "defensionsverk" göra intryck på sina motståndare och derigenom förebygga kriget, enligt den bekanta grundsatsen: "ostende bellum, et pax servabitur!" Se L. Häusser, Gesch. der rhein. Pfalz, B. II, sid. 283; samt kurfurstens af Brandenburg tryckta patenter af 1617 och 1618 (bland "Brandenburgica" i O. S.)

slutadt; hvartill Danmarks fortsatta vägran att i ett sådant förbund deltaga i sin mån torde hafva medverkat[1]). Men med det pfalziska huset befästades just vid denna tid det äldre vänskaps- och slägtskapsbandet genom pfalzgrefven Johan Kasimirs förmälning med Gustaf Adolfs halfsyster, prinsessan Katarina[2]). Den ifver, hvarmed de

1) Emellertid affärdade landtgrefve Moriz af Hessen änna ett sändebud, Didrik von Falkenberg, om hösten 1615 i en beskickning till Sverige, hvilkens egentliga uppgift likväl är oss obekant. Dock är sannolikt, att den äfven, om ej företrädesvis, afsett den Braunschweigska tvisten, som vid denna tid hotade att uppväcka ett vidtutseende krig i norra Tyskland. Se Hieronymi von Birkholz' relation om sina förrättningar i Tyskland, o. s. v., dat. Stockholm d. 9 Nov. 1615. (O. S.) — Birkholz säger sig på den besvärliga öfverresan från Travemünde till (Söder-) Telge (25 Sept. — 7 Oct.) hafva varit i sällskap med det ofvannämnde landtgrefliga sändebudet. Jemf. utdraget ur landtgrefve Moriz' af Hessen skrifvelse (t. pfalzgrefven Johan Kasimir); dat. Kassel. d. 29 Sept. 1615. ("Handlingar rörande Tyskland för år 1615"; O. S.). "Sonsten vorsehen wir vns, es werde vnser Abgesanter Dietrich von Falckenberg numehr in Schweden angelangt, vnd E. L. des hiesigen Zustandts von ihme notturftig berichtet sein; vnd hat sich nach seinem Abzug nichts schreibwürdigs zugetragen, Als das die Sachen in Franckreich wegen des Spanischen Heuraths, so von dem grössern Teil vmb vieler Vrsachen willen heftig improbirt wirt, sich bissbero zimblich schwürig angelassen; So continuirt des Hertzogen zu Braunschweig L:d auch die Belegerung wider die Stadt noch immerfort, desswegen dan die confoederirte Anseestätte nicht allein einen zimblichen Securs in die Stadt gebracht, sondern sich auch noch teglich vmb Reuter vndt Knechte bewerben, vnd izo fast im Anzuge damit sein; Also das wo die von vns durch vnsere ansehnliche Abgesanten erstlich vorgeschlagene, von Ihrer Kön. Wrdn in Dennemarck approbirte, auch von des Hertzogen L:d eingeraumbte vnd auf den 17:ten schirstkünftigen Octobris berambte gutliche Handlung, darzu dan auch des Churf. Pfalzgrafen, Administratoris zu Hall, vnd des Bischofs zu Osnabrugk L:d schicken, vnd die Stadt vnd dero Confoederirte verhoffentlich verstehn werden, nicht verfangen solte; dis angezündte Feur weiter vmb sich greiffen vnd ganz Teutschlandt in Vnruhe vnd vnwiderbringlichen Schaden sezen dörfte; Welches Gott der allmechtige gnedig abwenden und verhüten wolle". — Denna fara afvändes dock genom den Stederburgska förlikningen, d. 21 Dec. 1615. Se Häberl.-Senkenb. a. st. B. XXIV, sid. 50 o. ff. Jemf. hithörande handlingar i O. S. under ofvan anf. rubrik.

2) Se L. Häusser a. st. sid. 286 och ff. Kurfursten Fredrik V af Pfalz hade, i bref af d. 25 April 1614, om detta ärende skrifvit till Gustaf Adolf; och då Johan Kasimir sjelf tillika med de pfalziska ombuden vid giftermålsunderhandlingarna, rådet och amtmannen i Weissenheim Reinhard von Sickingen och geheimesekreteraren Henrik Kessler, om sommaren nämnde år begåfvo sig till Sverige, för att

tyska furstarne förordade detta äktenskap, synes ådagalägga, att man äfven ur politisk synpunkt vid denna familjeförbindelse fästat en serdeles vigt. Sjelf skall Gustaf Adolf "quasi fatidica mente" hafva uttalat den önskan, att, i händelse han med döden afginge utan egna bröstarfvingar, tronföljden då måtte öfvergå till den äldste manliga afkomlingen af detta äktenskap.

För öfrigt var Sveriges dåvarande ställning föga egnad att ingifva de tyska protestanterne stora förhoppningar om ett omedelbart bistånd från detta håll. Landets utblottade tillstånd, den betungande Elfsborgslösen, den osäkra ställningen till Danmark, det med föga utsigt till en billig fred ännu alltjemt fortfarande kriget med Ryssland och den allt mer hotande faran från Polen

---

bringa saken till afgörande, medförde de förordande skrifvelser från:
1:o kurfursten *Fredrik* af Pfalz till Gustaf Adolf, (dat. Heidelb. d. 29 Maj 1614);
2:o administratorn af Pfalz, pfalzgrefven *Johan* af Zweibrücken till a) Gustaf Adolf, b) rikskansl. A. Oxenstjerna, c) samtlige svenske riksråden, (det förra brefvet dat. Zweibrücken d. 5, de båda sednare d. 6 Juni);
3:o pfalzgrefven *Georg Gustaf* af Veldenz till Gustaf Adolf, (dat. Lauterecken d. 4 Juni);
4:o landtgrefven *Moriz* af Hessen till densamme, (dat. Kassel, d. 16 Juni), och
5:o erkebiskop *Fredrik* i Bremen till dens., (dat. Eutin, d. 26 Juni).
Af dessa skrifvelser innehålla de under 1, 2 och 3 förord för de båda pfalziska ombuden, de följande (under 4 och 5) för Joh. Kasimir sjelf. På sin resa till Sverige hade denne personligen i Eutin besökt erkebiskopen af Bremen och erhållit hans skriftliga förord till Gustaf Adolf, hvars moder, en syster till erkebiskopen, förut begärt dennes råd i saken. — Alla dessa bref finnas i O. S.; det under 2, a) i original, de öfriga i afskrift i "copia etlicher auss der pfalz ankommene schreiben, etc. præsentiret im Rhatt den letzten Augusti Anno 1614 Stockholm). Underhandlingarne om giftermålsfördraget slutades i December 1614, men ratifikationerna å detsamma utvexlades först året derpå, då (d. 11 Juli) äfven bröllopper firades. Se Widek. a. st. sidd. 262 och 285. — Sannolikt inleddes hela denna fråga vid ett Joh. Kasimirs föregående besök i Sverige (fr. hösten 1613 till fram på nyåret följ. år.) Se hans egenh. bref till Gustaf Adolf under denna tid, (Stegeb. saml.) — Det måste äfven hafva varit då som han genom sina meddelanden om de tyska angelägenheterna väckte Gustaf Adolfs håg att ingå i den Evangeliska unionen; och som han sjelf blef anställd i svensk tjenst. Se ofvan sid. 11, och sid. 9, not. 1).

voro för den svenska styrelsen tillräckligt många anledningar till allvarsamma bekymmer. Till en del lättades dock dessa genom den vänskapliga förbindelsen med Holland, hvilken stat af sin egen kyrkliga och politiska ställning manades att understödja protestantismens sak, hvarhelst den syntes hotad af katolikernas planer; hvarjemte det gemensamma misstroendet till Danmarks afsigter utgjorde ett serskildt föreningsband mellan Sverige och Holland. Redan 1613 hade genom Jakob van Dyk, Sveriges ombud i Holland, underhandlingar om ett förbund mellan de båda länderna blifvit öppnade och följande år (d. 5 April 1614) fört till en önskad utgång[1]). Detta förbund afsåg tvenne hufvudpunkter: handelns betryggande på Öster- och Nordsjön, samt ömsesidigt understöd i krig. I förra hänseendet lofvade konungen godkänna och befordra det mellan General-Staterna och Lübeck (d. 31 Mars 1613) afslutade fördraget till handelns och sjöfartens oförkränkta upprätthållande, samt tillförsäkrade holländarne ostörd handel på Riga och andra vid Öster- eller Nordsjön belägna städer, äfven om de af svenskarne belägrades; hvarjemte holländarnes äldre handelsfriheter i Sverige bekräftades och nya lofvades dem. Dock förbehölls Sveriges krona dess suveränitetsrätt samt herravälde öfver Östersjön. — I sednare hänseendet åter förpligtade sig hvardera parten att inom trenne månader efter anfordran bistå den andra med 4000 man, hvilka skulle underhållas af den, som lemnade hjelpen[2]); likväl kunde denna till fullo eller delvis äfven utgöras i en

1) Sedan General-Staterne afslutat sitt förbund med Lübeck läto de genom Jak. van Dyk inbjuda Sverige att äfven deltaga i detsamma. Men Gustaf Adolf gjorde härvid åtskilliga vilkor och förbehåll, hvilka hade till påföljd ett serskildt, af Hansestäderna ej biträdt, förbund mellan Sverige och Holland. Se instruktionen för Jak. van Dyk; dat. Stockh. d. sista Juni 1613. (Dyks papper i R. A.)

2) Härutinnan, äfvensom i andra punkter af detta fördrag, bör Hallenbergs från Widekindi hemtade framställning (a. st. B. III, sid. 232) berigtigas.

motsvarande summa penningar, skepp, krigsförnödenheter o. s. v.; hvarvid tusen man i månaden uppskattades till 10,000 mark à 40 holl. groschen stycket. Men om någondera i kraft af ett äldre förbund med en annan magt redan lemnat denna understöd eller dertill blifvit af densamma uppfordrad ("gesommeert"), så nedsattes den ofvan faststälIda hjelpens belopp till hälften[1]). Hemsöktes man deremot sjelf af ett hotande krig, så vore man ej blott frikallad från skyldigheten att gifva understöd, utan egde äfven att inom trenne månader efter derom gjord anmälan återfordra en redan lemnad undsättning[2]) Vidare skulle de förbundne på allt sätt befrämja hvarandras bästa, och om någondera upptäckte fiendtliga anslag eller hemliga stämplingar mot den andra, skulle han sådant i tid yppa och på bästa sätt söka afstyra. I bådas länder skulle det stå hvardera parten fritt att värfva manskap, förse sig med skepp, vapen, krigsförnödenheter, m. m.; äfvensom att i den andras hamnar inlöpa och sälja från fienden taget byte. Deremot skulle alla dessa friheter och öfverhufvud hvarje bistånd i råd eller dåd förvägras bådas fiender. Om föröfrigt någondera inveckIades i ett krig, hvari han af den andre enligt fördraget understöddes, så egde han ej sluta stillestånd eller fred utan dennes vetskap. Förbundet, som skulle vara i 15 år och endast afság ömsesidigt försvar, skulle ej lända till förfång för någonderas vänskapliga förbindelser med andra magter. Slutligen skulle hvardera staten, om den så funne lämpligt och af omständigheterna påkalladt, hålla sitt ordinarie sändebud hos den andra[3]).

1) I ett sådant förbund stod t. ex. Holland med den Evangel. Unionen genom det ofvannämnda fördraget i Haag, 1613.

2) Sistnämnda punkter rörande undsättningens belopp, m. m. innefattades i ett serskildt bi-fördrag eller tillägg ("de modo assistentiæ"), hvarigenom § 2 i hufvudfördraget närmare bestämdes.

3) Likväl synas General-Staterne ej under Gustaf Adolfs regering hafva hållit något ordinarie sändebud i Sverige; hvaremot Gustaf

Genom detta förbund, hvarmed Gustaf Adolf utan tvifvel åsyftade att förskaffa sig understöd mot Ryssland och Polen samt derjemte betrygga sin ställning till Danmark, befästades vänskapen med General-Staterne, hvilken i det följande beredde Sverige flera fördelar[1]. Till en början måste dock Gustaf Adolf åtnöja sig med nämnde sina bundsförvanters försök att på underhandlingens väg skaffa honom fred med sina fiender[2].

Adolf ständigt hade en ordinarie ambassadör i Holland. Till år 1620 var det Jak. van Dyk, vid hvars sida hofrådet Jan Rutgersius stod såsom "kommissarie". — Förbundet, som preliminärt afslöts i Haag d. 5 April 1614, bekräftades i Narva d. 28 Juli (g. st.) samma år af Gustaf Adolf, och i Haag d. 16 Febr. (n. st.) följ. år af General-Staterne. Dumont, a. st. s. 245 och ff. Jemf. Jak. v. Dyks bref till Gustaf Adolf; dat. Haag d. 7 Mars 1615. (Dyks papper i R. A.) — I Palmsk. Handskr. finnes en afskrift (på holländska) af nämnde fördrag, å hvilken är antecknadt "d. 11 Decemb." (1614). Detta var den dag, då, efter förutgången granskning af den svenska ratifikationen, det å General-Staternes vägnar uppsatta "instrumentum approbationis" på en deras sammankomst under Joachimis ordförandeskap "paragraferades", d. v. s. punktvis granskades och godkändes, för att sedermera underställas de serskildta provinsernas pröfning. Först efter alla dessa omständigheter följde ändtligen den fullständiga ratifikationen å General-Staternas sida; hvarpå nämnde ratifikation med Jan Rutgersius afsändes till Sverige. Se, jemte Dyks ofvan anf. bref t. A. Oxenstjerna, äfven tvenne följande; datt. Haag, d. 6 Juni, och d. 8 Aug. 1615. (O. S.)

1) Då kurfursten af Brandenburg om sommaren 1615 i Küstrin träffade den svenska agenten Hieronymus von Birkholz, fästade han dennes uppmärksamhet på de fördelar, som nämnde förbund tillskyndat Sverige. "Das der Köningk in Dennemarkenn mitt dem Könige in Swedenn gutte Freundt vndt Nachbarschafftt haltenn müste, das brächte alles die Confoederation mitt den Stadenn zu Wege, vndt der J. K. M. diesen Rahtt gegeben, wehre billich für J. K. M. getrewenn Mann zu achtenn vndt haltenn". Se Hieron. Birkholz' relation om sina förrättningar i Tyskland och isynnerhet hos kurf. af Brandenburg om sommaren 1615; dat. Stockh. d. 9 Nov. s. år. (Original bl. Birkholz' papper i O. S.).

2) Då nemligen Dyk om hösten 1614 sändes till Holland för att utvexla ratifikationerna å det nyligen afslutade förbundet, hade han äfven i uppdrag att inför General-Staterne utveckla orsakerna till Sveriges krig med Ryssland och Polen, samt å sin herres vägnar anmoda dem (General-Staterne) att såsom medlare åtaga sig fredsverket; äfvensom att de, om ej en rättvis och billig fred i godo kunde ernås, måtte i kraft af förbundet vara Sverige behjelplige till krigets fullföljande. Slutligen skulle han söka öfvertala dem, att åtaga sig penningförsträckningar till Elfsborgslösen. Dock borde han om allt först

Mellan Sverige och Ryssland hade konung Jakob i England redan tillförne erbjudit sin bemedling, hvarom han också blifvit anmodad af den ryska storfursten. Då äfven Gustaf Adolf dertill gaf sitt bifall, affärdades John Mericke till Moskau, för att hos den ryske storfursten förbereda saken. Men emedan konung Jakob fruktade, att Mericke, som genom personliga intressen var fästad vid Ryssland, skulle synas Gustaf Adolf mindre lämplig att (såsom orden lydde) underhandla å båda sidor, så erbjöd han sig att äfven affärda ett annat sändebud, åt hvilket man å svenska sidan kunde anförtro sig med större tillförsigt[1]). Detta förslag afböjdes dock af Gustaf Adolf, som synes hafva byggt större förhoppningar på holländarnes medverkan, antingen till en för Sverige fördelaktig fred, eller till krigets kraftiga fullföljande. Också anlände om sommaren 1615 en holländsk beskickning (bestående af riddaren Reinhold van Brederode, herre till

---

rådföra sig med Olden Barneveld. (Se instruktionen för Dyk; dat. Narva, d. 28 Juli 1614. Dyks papper i R. A.). Men Barneveld rådde Dyk att under dåvarande förhållanden ej väcka fråga om de båda sistnämnda punkterna, emedan Spaniens starka rustningar och tvetydiga beteende i den Jülichska frågan gåfvo anledning att befara det snart förestående utbrottet af ett krig, som skulle taga Hollands alla krafter i anspråk. — Emellertid erinrar Dyk (i bref till Gustaf Adolf; dat Haag d. 7 Mars 1615; anf. saml.) om hvad holländarne genom sitt raska uppträdande i Tyskland redan uträttat i den allmänna välfärdens intresse och till Sveriges egen säkerhet. Ty det skulle bland annat äfven hafva varit Spinolas uppdrag att insätta erkehertig Leopold i stiften Bremen, Lübeck, m. fl., som blifvit honom tillerkände af påfven, och af hvilka han ännu alltjemt förde titeln. "Fürwaer man mues bekennen", tillägger Dyk, "das es eine gefehrliche Sache vor E: Kon: Maj:t, deroselbenn Koningreiche vndt Landen, sein solte, wan die vorberürte Stedte an der Ost-See gelegen vnter eines so nahe geallieerden mechtigen Freunden des Königes in Polen, E: Kon: May:t Feindes, Gebieth stehen solten". Jemf. Dyks bref till A. Oxenstj ; datt. Amsterdam d. 16 Maj, och Haag d. 6 Juni (n. st.) 1615. (Anf. saml.)

1) Se Jakob Spens' bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 24 Juni 1614; och till A. Oxenstjerna; dat. London d. 25 Juli s. år. (R. A.) — Det var ett sådant förfarande, som man tillförne iakttagit vid fredsunderhandlingarne i Knäröd, vid hvilka Jakob Spens bevakade Sveriges, Rob. Amstruther Danmarks intressen. Se Hallenberg a. st. D. II, sid. 491 och ff.

Veenhuisen, m. m., doktor Didrik Baas och riddaren Albert Joachimi), som med upprigtigt nit befordrade Sveriges bästa vid fredsunderhandlingarna; hvaremot Mericke misstänktes för att i hemlighet gynna ryssarne. Men då England ensamt ville njuta äran och fördelen af att hafva tillvägabragt freden, och Mericke derföre lade alla möjliga hinder och svårigheter i vägen för de holländska sändebuden, så sågo dessa sig föga kunna uträtta; hvadan de (om sommaren **1616**) återvände hem, af Gustaf Adolf belönade med adelskap och rika äreskänker samt helt och hållet intagne till Sveriges fördel[1]).

---

1) Afskrifter af deras adelsdiplomer finnas bland "Acta Hist." från Gustaf II Adolfs tid (R. A.) Se för öfrigt Hallenb a. st. III, sid. 451, not. b). I ett bref till A. Oxenstjerna, dat. Amsterdam d. 4/14 Aug. 1615, (O. S.), hade Dyk uppmanat den svenska styrelsen att på allt sätt beflita sig om de holländska sändebudens bevågenhet, hvilken också inom kort kom Sverige till godo i en ganska vigtig angelägenhet. Om våren 1616 hade nemligen Dyk och Rutgersius fått i uppdrag att i Holland söka skaffa Sverige ett penninglån till den förestående andra afbetalningen å Elfsborgslösen. (Se instrukt. för Rutgersius; dat. Åbo d. 24 Mars 1616; bland Rutgersii papper i R. A.) Men saken mötte stora svårigheter, emedan holländarne just då hade att afbörda sig en betydlig skuld till England, och derföre sjelfve befunno sig i stort trångmål. Enligt Barnevelds råd borde man icke ens föredraga frågan för General-Staterne, emedan man derigenom endast blottställde sig för ett afslag. (Se Rutgersii bref till A. Oxenstjerna; dat. Haag d. 11 Juli (n. st.) 1616; anf. saml.) Men under tiden återvände de holländske sändebuden från sin beskickning; och då de i de största loford utbredde sig öfver det utmärkta bemötande, de rönt af den svenske konungen, så frambragte de härmed en för Sverige så gynnsam stämning hos sina landsmän, att äfven Olden Barneveld nu gaf Dyk och Rutgersius bättre förhoppningar i afseende på deras värf, samt försäkrade dem om sin nitiska medverkan Redan voro de flesta provinsernas delegerade vunna och allt förberedt till en god utgång; då en viss Kornelius Aerssens (General-Staternes sekreterare), antingen emedan hans girighet ej blifvit mättad, eller af enskildt agg till Olden Barneveld, som vållat hans sons återkallande från den holländska ambassadörsplatsen i Frankrike, af alla krafter motarbetade saken, och så när hade lyckats att göra den om intet; ty, ehuruväl frågan fordrade ett skyndsamt afgörande, förklarade de delegerade från Friesland och Gröningen, på hans ingifvelse, att de först måste inhämta sina provinsers tanka i ämnet. Men nu uppträdde Olden Barneveld, full af förtrytelse öfver Aerssens ränker, och förmådde de just då sammanträdande holländske provincial-ständerne att åtaga sig fyllandet af den brist i summan, som möjligtvis kunde uppkomma genom en eller annan provins' vägran att bidraga till det ifråga-

Emellertid fortsattes under engelsk bemedling freds-underhandlingarne med Ryssland, och ledde omsider till freden i Stolbowa (d. 23 Febr. 1617), hvilken befriade Sverige från bördan af det ryska kriget och i en kritisk tidpunkt gaf Gustaf Adolf fria händer mot sin envisaste fiende, konungen i Polen [1]).

Ej lika lyckligt aflopp försöket att tillvägabringa en förlikning mellan Gustaf Adolf och Sigismund. Ty fastän kurfursten af Brandenburg härutinnan visade sig serdeles verksam, samt konungarne af England och Frankrike, äfvensom General-Staterne erbjödo sig till medlare; så blef det dock snart tydligt, att de stridiga anspråken

varande lånet. Detta fällde utslag i saken. Friesland skyndade att gifva sitt bifall, och Gröningen, som nu stod ensamt, skämdes för att vägra sitt. Sålunda erhöll Sverige ett lån å 150,000 R:dr, för hvilket man i främsta rummet hade att tacka Olden Barneveld och de ofvannämnde sändebuden, hvilka samtligen voro Sveriges ifriga anhängare. — "Omninò Barneveldius noster est", skrifver Rutgersius till A. Oxenstjerna; "Venhusius autem ac duo reliqui tantoperè erga M. S. affecti sunt, ut in ijs nihil Sueci desideretur præter linguam". — Se Rutgersii bref till A. Oxenstjerna; datt. Amsterdam d. 19 Aug., och Haag d. 12 Nov. (n. st.) 1616. (Anf. saml.)

1) Se Jakob Spens' bref till A. Oxenstjerna, hert. Johan af Östergötland och Gustaf Adolf, åren 1613—1616; samt Jakob v. Dyks bref från samma tid till G. Ad. och A. Oxenstj. (Samtl. i R. A. och till en del i O. S.) Jemf. Hallenberg a. st. III, sid. 242, 423; IV, sid. 577; samt Widek. a. st. sid. 290 och ff. — Äfven konungen i Danmark erbjöd sig till medlare; men å svenska sidan hyste man misstroende till detta förslag, ehuru man till vänskapens bibehållande lät påskina motsatsen, och länge skriftvexlade om saken. Omsider förföll den dock, sedan konungen i England genom anbudet af sin bemedling hade gått Kristian IV i förväg. Se Kristian IV:s bref till G. Ad., åren 1614—1616; (i det år 1638 upprätt. registrat. öfver de till den svenska styrelsen ankomna skrifvelserna från den danska, åren 1572—1632; R. A.) — För öfrigt uppmanades G. Ad. så väl af landtgrefve Moriz af Hessen, som af kurfursten af Brandenburg, att vinnlägga sig om en snar fred med Ryssland. (Se ofvan sid. 8, samt Birkholz' ofvan anf. relation af d. 9 Nov. 1615). — Både den allmänna ställningen i Europa och Sveriges egen dåvarande belägenhet talade för detta råd. Men å andra sidan ville Gustaf Adolf gerna begagna tillfället att i tid stäcka den ryska örnens vingar. *Ty om ej dess fjädrar blefve plockade, medan den vore bragt på knäken, så skulle man framdeles få skäl att ångra sig, och Rysslands magt blifva farlig, så väl för Sverige, som för andra länder.* Sådan var A. Oxenstjernas åsigt, uttalad i en till de svenske kommissarierne vid den ryska fredstraktaten ställd skrifvelse; dat. d. 15 Nov. 1615; (koncept. i O. S.)

ej medgåfvo någon sammanjemkning[1]. Visserligen hade Gustaf Adolf i bref till Sigismund erbjudit sig till en fredlig uppgörelse af tvisten, och äfven Sigismund dertill gifvit sitt bifall[2]; men då Gustaf Adolf i en följande skrifvelse förbehöll sig sin rätt till Sveriges krona och gjorde till ett första villkor, att man vid de tillernade fredsunderhandlingarne ej skulle inlåta sig på den frågan[3]; så tillbakavisade Sigismund med förtrytelse denna fordran såsom fullkomligt obefogad och endast vittnande om Gustaf Adolfs afsigt att, efter sin faders föredöme, med list och våld bedrifva sin sak, hvilken han tvekade att underställa ansedde skiljedomares pröfning. Detta svar afgafs i en skrifvelse, uppfylld med de mest kränkande anklagelser mot Gustaf Adolf sjelf och hans aflidne fader, hvilka båda stämplades såsom upprorsstiftare mot sin laglige konung; hvadan Sigismund, med anledning af Gustaf Adolfs reservation mot den titel, som blifvit honom tilldelad i Sigismunds förra bref, till hans eget betänkande beställde, hvad rätt han kunde anse sig ega till några furstliga titlar, för att ej nämna den kungliga eller arffurstliga. Slutligen hotade Sigismund att använda våldsamma och fiendtliga medel för att göra sin rätt gällande, om ej de fredliga skulle föra till en önskad utgång[4]. Samma anda uttalade sig äfven i hans bref till

1) Se Hallenb. a. st III, sid. 79 och ff. Widek. a. st. sid. 65, 157, 161, 162. Jemf. Jak. Spens' och v. Dyks bref för åren 1614 —1615; (bland deras ofvan anf. papper i R. A.)

2) Gustaf Adolfs bref till Sigismund, dat. Stockh. d. 8 April 1613; och Sigismunds svar, dat. Warschau d. 2 Juni s. å. (båda aftryckta i Handlingar till Gustaf Adolfs Historia, utgifna af Hallenb. sid. 61 och 64). Jemf. det polska rådets (lat.) skrifvelse till det svenska; dat. Warschau d. 4 Juni 1613. (Widek. a. st. sid. 164).

3) Gustaf Adolfs bref till Sigismund, dat. (Stockh.?) d. 18 Sept. 1613. (R. R. för 1613, II, sid. 586). Jemf. det svenska rådets (lat.) skrifvelse till det polska; dat. Stockh. d. 18 Sept. 1613. (Widek. a. st. sid. 166).

4) Sigismunds bref till Gustaf Adolf; dat. Warschau d. 10 Jan. 1614. (Polonica i O. S.) Jemf. de polska rådens (lat.) skrifvelse t. de svenska, dat. Warschau d. 6 Jan. 1614. (Anf. saml.)

de svenska ständerne, till hertig Johan af Östergötland och till Hansestäderna, hvilka samtligen han genom hvarjehanda löften och förespeglingar sökte draga på sin sida. Och då han i dessa skrifvelser öppet förklarade, att det alldrig vore hans afsigt att uppgifva sina anspråk på Sverige[1], samt uttalade sin fasta tillförsigt, att han med Guds hjelp snart skulle åter inträda i den rättmätiga besittningen af sitt arfrike[2]; så kunde man ej gerna misstaga sig om det egentliga målet för hans planer.

Emellertid hade dock, efter utgången af det äldre, först på 10, sedan på ytterligare några månader förlängda stilleståndet, ett nytt på tvenne år blifvit afslutadt (d. 20 Jan. 1614), hvilket (såsom det uppgafs i stilleståndsfördraget) skulle utgöra en förberedelse till sjelfva fredsverket[3]. Men af ofvan anförda skäl framställde sig vida

1) "Vthan vele (vij) medh Gudz och sådhan vår egin och våre godhe vähners rådh och tilhielp, på huadh sätt dedh doch skee kan (så frampt icke någor rättvisa godhe medell hielpa må, huilket wij helst såge och önskadhe) då med macht och wåld, den orätt och förtreet oss skeedt är igen hempna och wedhergöra". Sigismunds bref till Sveriges ständer, dat. Warschau d. 2 April 1614. (Polon. i O. S.)

2) Sigismunds (lat.) bref till Hansestäderna; dat. Warschau d. sista Febr. 1615. (Polon. i O. S.) Denna skrifvelse var egentligen en protest mot den af konungen i Danmark tillernade förnyelsen af Hansestädernas privilegier, så vidt han dermed åsyftade att draga nämnda städer från deras gamla handelsförbindelse med Sverige. Derjemte beskylldes Karl IX och Gustaf Adolf för att hafva kränkt de äldre fördragen, serdeles med hänseende till Östersjöhandeln; hvaremot Sigismund lofvade att bekräfta och utvidga Hansestädernas förra handelsfriheter i Sverige.

3) Det (i Wels d. 20 Jan. 1614) mellan de svenska och polska kommissarierne afslutade fördraget innehöll ursprungligen följande bestämmelser: "Erstlich, nachdem die Vhrsach vnd Fundament des Stilstandes diesses ist, das die Durchleuchtigsten vnd Grossmechtigsten Könige aus Franckreich vnd Brittannien, wie dan auch die Erlauchten Stenden der Provintzien in Niederlandt, welche die gantze zwistige Sache des langwerenden Kriegs zwischen beide Reiche, durch einen gentzlichen bestendigen Frieden zuentscheiden, auf sich genommen haben, mit mehrer gueten Gelegenheit vnd Vertrawen, wie dan auch der interessirten Vnterthanen Securitet oder Sicherheit, die Tractation mit Göttlicher Hülffe vnd Gnad anfahen, continuiren vnd vollenzien mugen; Als soll auch der Stilstandt mit Niederlegung der Waffen vnd aller Feindsehligkeit von nun an bis auff den angesetzten

större svårigheter, då det blef fråga om de egentliga fredsunderhandlingarne. Visserligen blef omsider på Kurbrandenburgs föranstaltande ett möte för sådant ändamål beramadt till Stettin (till d. 1 Sept. 1615) och äfven Gustaf Adolf anmodad att dit affärda sina ombud; men i sitt svar på en (de brandenburgske rådens?) skrifvelse rörande denna angelägenhet förklarade A. Oxenstjerna, att hans herre ej kunde inlåta sig i några fredsunderhandlingar med Sigismund, utan att först hafva blifvit förvissad, det den sednare förändrat sina hittills ådagalagda tänkesätt och vore villig att låta tvistefrågan om den svenska kronan falla [1]. Härpå var dock ej att tänka, hvadan från Gustaf Adolfs sida inga ombud infunno sig vid mötet; till hvilket icke dessmindre franska, engelska, holländska och brandenburgska sändebud inställde sig såsom medlare, samt å Sigismunds vägnar Göran Posse och andra af de afvikne svenskarne [2]. Men då Sigis-

Termino Philippi Jacobj, nicht allein sich anfahn, sondern so lang gantz vnverrückt continuirende, bestendiglich behalten werden, bis die gantze Tractation von Hochgedachten Potentaten auf vnd angenommen, ihren gentzlichen Beschluss vnd Endschafft definitivè erreicht". O. s. v. Se den af de svenske kommissarierne (Gabr. Oxenstjerna till Mörby och Lindholm, samt Adam Schraffer) underskrifna handlingen, dat. Welz d. 20 Jan. 1614; (afskr. bl. "Polonica" i O. S.) En ungefär lika lydande skrifvelse af samma dato afgafs af de polska kommissarierna Bertram Holtschur, kastellan i Dorpt, och Gotthard Joh. v. Tiesenhausen; (afskr. i anf. saml.). Men Gustaf Adolf ville hafva stilleståndstiden närmare bestämd till tvenne år, och först sedan detta skett bekräftades fördraget. Se Hallenb. a. st. III, sid. 223 o. f.

1) Den ofvannämnda brandenburgska skrifvelsen, i hvilken Oxenstjerna uppmanades att hos sin herre befordra saken, var dat. Köln an der Spree d. 26 April 1615. Se Oxenstjernas svar, dat. Stockh. d. 4 Juni s. å.; (koncept i O. S.). En dylik förklaring, som Oxenstj. afgaf i sistnämnda bref, hade tillförne Dyk mundtligen afgifvit till den franska ambassadören i Haag; och sannolikt voro Gustaf Adolfs af Dyk omnämnda skrifvelser till konungen och drottningen af Frankrike i hufvudsaken af samma innehåll. Se Dyks bref till Gustaf Adolf, dat. Haag d. 7 Mars, och till A. Oxenstj., dat. Haag d. 8 Aug. 1615. (Dyks papper i R. A).

2) Stjernskölds (af Widekindi och Hallenberg följda) uppgift, att Hansestädernas (ej General-Staternas) sändebud deltagit i mötet, beror sannolikt på en förblandning af uttrycken "statische" och "städtische Gesandten".

mund i öfverensstämmelse med sina föregående förklaringar yrkade, att man i främsta rummet skulle afhandla den frågan, såsom just utgörande sjelfva hufvudtvisten, hvilkendera, antingen han eller Gustaf Adolf bästa rätten hade till Sveriges krona[1]); så blefvo alla förlikningsförsök fruktlösa, och mötet i Stettin tjenade blott att inför Europa ådagalägga omöjligheten af en fredlig uppgörelse, samt derigenom rättfärdiga krigets fortsättande. I sjelfva verket synes också både Gustaf Adolfs och Sigismunds egentliga afsigt med dessa förhandlingar hafva varit, att försäkra sig om sina undersåters, bundsförvandters och vänners medverkan till kriget, sedan freden visat sig vara en uppgift, som ej på annan väg kunde lösas. Äfven ville man väl å båda sidor vinna tid, för att först göra ett slut på den ryska fejden, hvari såväl Sverige som Polen då ännu voro invecklade[2]).

I Sverige gåfvo dessa tilldragelser i förening med

---

1) Widekindi a. st. sid. 324.

2) På riksdagen i Örebro, 1614, anhöllo ständerna, "att konungen ville förskaffa riket antingen en säker fred med Polen, eller åtminstone ett stillestånd på 20, 16 eller 12 år, och vilkoren efter egen hög konglig försigtighet moderera, stränga eller lindra; dock om konungen i Polen icke föll på annat än det som olidligt var, ville de till fäderneslandets välfärd hafva lif och egendom ospard". (Hallenb. a. st. III, sid. 116). För att derföre försäkra sig om sina egna undersåters, äfvensom om sina bundsförvandters, holländarnes, beredvilliga medverkan till kriget och från sig afvända misstankan för eröfringslystnad, blef det af vigt för Gustaf Adolf att tydligen ådagalägga, det inga lidliga fredsvilkor kunde erhållas, om han också för egen del derom på förhand var öfvertygad. Ännu angelägnare var det för Sigismund att öfvertyga de gensträfviga polska ständerna om krigets nödvändighet; och vi finna honom derföre ständigt betyga sin böjelse för freden, men tillika uppställa fordringar, som måste göra den omöjlig. Då han vidare önskade att erhålla kejsar Mattias till fredsmedlare (se Sigismunds ofvan anf. bref till G. Ad., dat. Warschau d. 10 Jan. 1614), så var hans afsigt härmed utan tvifvel att sedermera så mycket lättare kunna utverka sig kejsarens bistånd till kriget. — Ungefär samtidigt med mötet i Stettin samt öppnandet af fredsunderhandlingarna mellan Sverige och Ryssland sökte likaledes kejsar Mattias medla fred mellan sistnämnda land och Polen. Men mötet i Wiasma gäckade de djerfva förhoppningar, som polackarne dervid skola hafva fästat. Se Birkholz' ofvan anf. relation, äfvensom Häberl.-Senkenb. a. st. B. XXIV, sidd. 6 och 21.

de stämplingar inom landet, hvilka man tid efter annan uppspårade, en ökad vigt åt de gängse ryktena om ett snart förestående polskt anfall på Sverige och dess biländer, samt föranledde Gustaf Adolf att vidtaga nödiga försigtighetsmått. Gränsorna betryggades, flottan hölls i beredskap, och genom stränga åtgärder sökte man förebygga eller i tid undertrycka alla hemliga stämplingar inom riket[1]).

Men medan i Sverige konung och folk sålunda enigt samverkade, för att försäkra riket mot de inre och yttre faror, af hvilka det hotades; var deremot Polen inom sig söndradt af partistrider, hvilka der, såsom annorstädes under ifrågavarande tidehvarf, mestadels hade sin grund i en på samma gång kyrklig och politisk motsats. Ty isynnerhet i Littauen gafs det ännu alltjemt ett talrikt och mägtigt protestantiskt parti, som likväl för framtiden trodde sig hafva allt att frukta af det strängt katolska partiets ständigt vexande öfvervigt, och i sitt bemödande att sätta en gräns för den kungliga myndigheten äfven fann anhängare bland de katolska ständerna. Bland dessa voro nemligen många missnöjda med jesuiternas stora inflytande vid hofvet, och trodde sig i Sigismunds nära förbindelse med det mägtiga Habsburgska Huset spåra en framtida fara för valriket och sina egna dermed förbundna friheter[2]). Emellertid blef protestanternes ställning städse allt mer betänklig, och en af deras förnämsta hufvudmän och ledare, furst Johan Radzivil, som var bekymrad för sin egen säkerhet, beslöt derföre att söka råd och hjelp hos konung Jakob I af England, hos hvilken han stod i stor ynnest[3]). Denne rådde ho-

1) Hallenb. a. st. IV, s. 531 och ff.

2) Rörande jesuiternas stora inflytande vid det polska hofvet, isynnerhet genom deras nitiska redskap, öfverstekammarherren Andreas Bobola († 1617), hvilken hade dem att tacka för sin uppkomst; se P. Piasecii "Chronica gestorum in Europa singularium", s. 299 och flerastädes.

3) "Radzivilium Sere:mus noster Rex vnicè diligit", skrifver Spens

nom likväl att, "stödd på sina egna krafter", infinna sig på den instundande riksdagen i Warschau (1615) samt noga iakttaga sin undersåtliga pligt, sålänge ej någon uppenbar orättvisa tillfogades honom. Blefve han det oaktadt utsatt för förföljelse, skulle han med skäl kunna söka skydd för sig och sin religion, och skulle då ej komma att sakna konung Jakobs bistånd[1]). Då emellertid Sigismund efter nämnda riksdag med större stränghet uppträdde mot protestanterne, så vände sig Radzivil ånyo till konungen i England med ansökan om hans bistånd. Denne, som äfven för egen del hade åtskilligt att besvära sig öfver hos den polske konungen[2]), och derjemte åtagit sig att medla mellan honom och kurfursten af Brandenburg; beslöt att för alla dessa ärender affärda ett sändebud till Polen[3]). Något närmare rörande denna beskickning känna vi dock ej; men säkert är, att Radzivil ej fann sina betänkligheter undanröjda. Derföre uteblef han från riksdagen i Warschau (våren 1616), på hvilken det katolska partiet hade en afgjord öfvervigt, och till hvilken blott få protestantiska ständer infunno sig[4]).

---

till Oxenstjerna, "nec inconsulto ipso Radzivilius quicquam vnquam audebit". — I sällskap med Radzivils ombud (Gordon) anlände till England äfven en kapten Buck, som troddes i hemlighet medföra ett liknande uppdrag från den med Radzivil nära förbundne polske kronfältherren Kodkiewiz. Se Jak. Spens' bref till A. Oxenstjerna; dat. London d. 1 Mars 1615. (O. S.)

1) Jak. Spens' nyss anf. bref till A. Oxenstjerna. Rörande Radzivils uppträdande såsom protestantismens målsman på riksdagen i Warschau 1615, se Lengnich Geschichte der Lande Preussen Polnischen Antheils, T. V., sid. 101 och f.

2) De engelske köpmännen i Elbingen klagade öfver förtryck; och ("cum privilegio Regali") hade i Krakau en bok blifvit utgifven, som var uppfylld med smädelser såväl mot drottning Elisabet, som mot konung Jakob sjelf och hela det Stuartska Huset.

3) "Quod quum mihi offeretur", tillägger Spens, "qui Sereniss. Regis Sueciæ servus essem, admittere nolui, ad evitandam omnem suspitionis ansam". Ty sändebudet skulle tillika "*παρέργως et præteritionis viâ*" förorda den fredsunderhandling mellan Sverige och Polen, hvarom då just var fråga, såsom vi i det föregående nämnt. — Se Jak. Spens' bref till A. Oxenstjerna; dat. London d. 1 Juli 1615. (O. S.)

4) Hier. Birkholz' bref till A. Oxenstjerna; dat. Danzig (d. 30

Lika betänklig var ställningen i det polska (kungliga) Preussen, hvarest isynnerhet de stora städerna (Danzig, Thorn och Elbing) ifrigt förde protestantismens talan mot det af Sigismund gynnade katolska partiet, men derigenom också kommo i ett tvetydigt förhållande till sin landsherre. Elbing blef till och med förklaradt i riksakt, emedan det vägrade att inrymma katolikerne en kyrka, som blifvit dem tillerkänd af Sigismund. Men i stället för att underkasta sig den kungliga myndighe en, ingick deremot staden ett tioårigt försvarsförbund med Danzig och Thorn, och framhärdade på deras inrådan i sin gensträfvighet. Omsider, gäckad i sin väntan att af dem kraftigt understödjas, såg den sig dock nödsakad att gifva vika, och sökte sedermera till sin egen ursäkt skjuta hela skulden på Danzig. Härigenom blef sistnämnda stad, hvars förhållande till Sverige dessutom syntes den polske konungen misstänkt, ett föremål för hans ökade onåd och misstroende, och fruktade derföre en allt för stor tillvext i hans magt[1]).

Alla dessa förhållanden, i förening med Sigismunds ofvan antydda förbindelse med kejsaren, Spanien och

---

Maj) 1616. (O. S.) — Radzivil uppehöll sig då hos kurfursten af Brandenburg.

1) Se Hier. Birkholz' ofvan anf. bref till A. Oxenstjerna; dat. Danzig d. 30 Maj 1616. "Sie (die Danziger) sindt auch nitt weynigk bekümmertt, meinende das es ihrer Stadt zu geringem Frommen gereichen würde, wenn der Köningh in Polenn so mechtig würde, wie ehr vermeinett durch diesen Anschlag mitt seinem Sohne (gegen Russland). Ehr würde sie als dann auch onangefochtenn nichtt lassenn, weyll sie ohne das in Verdacht wegen Swedenn bey ihme stehenn". Rörande föröfrigt religions-söndringen i polska Preussen, och de båda partiernas ömsesidiga anklagelser mot hvarandra; Danzigs och Thorns långvariga tvist med jesuiterne, som till förmån för sina anspråk på oformligt sätt utverkade sig en af vederparterne underkänd "rikskonstitution" (af år 1607); riksakten mot Elbingen (1612—1617); det mellan Danzig, Thorn och Elbing (d 6 Jan. 1615) afslutade 10-åriga förbundet till försvar af deras religionsfrihet och öfriga rättigheter; de båda förstnämnda städernas märkliga skrifvelse till det polska rådet och de af densamma framkallade förhandlingarne på riksdagen i Warschau 1615; m. m. se Gottfr. Lengnich, Geschichte der Lande Preussen Polnischen Antheils, T. V, åren 1606—1617.

Ligan, voro onekligen egnade att gifva Gustaf Adolfs krig mot Polen prägeln af en strid för protestantismens gemensamma sak; och, såsom vi redan sett, försummade han ej heller att sjelf framställa det i en sådan dager. Det polska rikets protestantiska ständer och länsfurstar borde derföre också känna sig frestade att i Gustaf Adolf snarare se en bundsförvandt, än en fiende; och hertig Wilhelm af Kurland, hvilken af åtskilliga anledningar stod i ett föga vänskapligt förhållande till sin länsherre, beskylldes derjemte, ej utan anspråk på trovärdighet, för hemliga förbindelser med den svenske konungen[1]).

Men framför allt måste det vara Gustaf Adolf välkommet, då vid denna tid utsigter för honom öppnade sig till en närmare förbindelse med kurfursten af Brandenburg, hvilken likaledes stod i ett spändt förhållande till sin länsherre, konungen af Polen, och sannolikt deraf föranleddes att söka Gustaf Adolfs vänskap[2]).

Då nemligen Hieronymus von Birkholz, en infödd brandenburgare i svensk tjenst, om sommaren **1615** uppehöll sig i norra Tyskland, dit han begifvit sig, dels för sina enskildta angelägenheter, dels för att i hemlighet utforska de polska anslagen mot Sverige; fogade händelsen (eller måhända en på förhand uppgjord plan) så, att han

---

1) Se Widekindi a. st., sid. 387. Föröfrigt vidare härom i det följande.

2) Såsom hertigdömet Preussens regent och läntagare var kurfursten (sedan 1611) den polska kronans vasall. (Se Lengnich a. st. sid. 44, 52 o. ff. Men efter kurfurstens öfvergång till den reformerta kyrkan och förbindelse med den Evangeliska Unionen synes ett mindre godt förhållande hafva uppstått mellan honom och hans polske länsherre. Väl åtog sig (såsom vi redan nämnt) konung Jakob af England att medla mellan båda; men åtminstone till en början måste dessa förlikningsförsök ej hafva rönt någon framgång. Kurfursten hade derföre anledning att befara en formlig brytning med Polen, för hvilken händelse han sannolikt ville betrygga sig genom en närmare förbindelse med Gustaf Adolf.

Rörande den oro och gäsning, som kurfurstens öfvergång till den reformerta kyrkan framkallade hos den strängt lutterska befolkningen såväl i Brandenburg som i Preussen, och hvilken gjorde hans ställning ganska betänklig; se G. A. H. Stenzel, Geschichte des preussischen Staats, Th. I, sid. 383 och f.

inträffade i Küstrin samma dag (d. 15 Juli) som kurfursten af Brandenburg, hvilkens lifmedikus, doktor Saffius, var en gammal vän och förtrogen till Birkholz. På Saffii föranstaltande kom kurfursten snart i tillfälle att liksom händelsevis träffa och samtala med den svenske agenten, som af honom rönte det mest nådiga och förbindliga bemötande samt på ett otvetydigt sätt försporde hans deltagande för Sverige och dess unge konung. Vid ett i trakten af Küstrin anordnadt jagtnöje, hvilket äfven Birkholz bevistade, tog kurfursten honom afsides, förfrågade sig noga om Gustaf Adolf[1]), hvars tapperhet och förstånd han sade sig hafva hört högligen lofordas såväl af många andra, som ock af konungen i Danmark, samt uttryckte i varma ordalag sin önskan att med den unge svenske konungen ingå en nära vänskap och förbindelse; dock tillade kurfursten att han ännu ej tordes öppet förklara sig härutinnan, i anseende till hertigdömet Preussen, hvarest många af inbyggarne voro mer polskt än brandenburgskt sinnade och lätt kunde bevekas till affall[2]). Derjemte inläto sig vid åtskilliga tillfällen, såväl kurfurstens kammartjenare, Antonius Freytag, som den ofvannämnde doktor Saffius och marskalken von Röbel, i enskilda förtroliga samtal med Birkholz, hvarunder de lik-

1) T. ex. om hans ålder och utseende, "vndt ob J. K. M. auch was Bartts hetten"; om han var sträng lutteran ("steif Luttherisch") eller i likhet med sin fader vore den nyreformerta kyrkan mer benägen, o. s. v.

2) "Bekreftigtens J. C. G. mitt diesem Schwur: Sagende, so war mier Gott helfe ich trage ein gutt Herz zu eurem jungen Princen Gustafo, den S. L. wirdt mier vonn vielenn, wie dann auch vom Könige in Dennemarkenn selbst hoch gerühmett, das ehr seinem Alter nach ein geschikter verstendiger Resolut, vndt tapferer Herr sey, ich möchte woll gerne mitt S. L. gutte Correspondentz vndt sondere Freundtschaftt haltenn, darf mich aber Preussenn halber noch nitt eussernn, weyll viele desselben Landes Einwohner in ihren Hertzenn mehr Polnisch als Brandenburgisch seinn, vndt leichtt zum Abfall könten bewogen werdenn. Möchtt aber doch woll wünschen Ihre Liebe einmahl zu sehenn vndt sprechenn". H. Birkholz' (ofvan anf.) relation, dat. Stockh. d. 9 Nov. 1615. — Rörande ställningen i hertigdömet Preussen vid denna tid, se G. A. H. Stenzel, Geschichte des preussischen Staats, Th. I, sid. 397.

som af sig sjelfva framkastade, huru önskvärd en förbindelse vore mellan Gustaf Adolf och den för sin skönhet och sina dygder af dem beprisade brandenburgska prinsessan Maria Eleonora. Det var dock temligen tydligt, att desse kurfurstens förtrogne tjenare härutinnan icke handlade utan sin herres vetskap[1]).

Detta allt ingaf Birkholz, enligt hans egen försäkran, den tanken, att han möjligtvis kunde blifva ett verktyg för inledandet af en närmare vänskap mellan de begge furstehusen, hvilka båda egde anspråk på hans tillgifvenhet, alldenstund han å ena sidan var en infödd brandenburgare, å andra åter konungens i Sverige tropligtige undersåte; hvarföre han, efter sin återkomst till Sverige om hösten 1615, uppsatte och afsände en utförlig berättelse om hela förloppet till konungen, som då låg

---

1) Sedan Birkholz haft afskedsaudiens hos kurfursten och återvändt till sitt herberge, infann sig hos honom kurfurstens ofvannämnde kammartjenare och öfverlemnade honom å kurfurstens vägnar 10 dukater, för att deraf låta förfärdiga sig kurfurstens porträtt i guld; äfvensom en börs med 60 R:dr, till inköpande af nytt husgeråd i stället för det, som Birkholz hade förlorat genom vådeld. "Nach überreichtem *Præsent*, undt vonn mier beschehener Danksagungk": (fortfar Birkholz i sin berättelse härom), "Gab sich dieser *Anthoni*, inn ein sonderlichs Gespreche mitt mier, mich gahr fleissigk fragendt, obs denn gewiss mitt der Heyrahtt zwisschen vnserm Könige vndt der Churf. Wittwenn von Sachsenn? Ich anttwohrtet ich hett inn Swedenn gantz nichtts davonn gehörett, sondern nuhr hiraussenn; Da warenn gleich dis seine Worte: Wolte Gott es were nichtts drann, mein gnädigster Churfürst vndt Herr hatt ein überaus schönes, wollgewachsenes, gerades, verstendiges vndt gahr frommes Freulinn; ich glaube gewisslich, hier vnter vns geredett, wenn sie ewer gnädigster König vndt Herr zu einer Gemahlinn begerete, mein gnediger Churfürst vndt Herr versagte sie ihm nitt. (*Procul dubio ad hoc subornatus*). — Eben solche vnterredung hatte J. C. G. Marschalk, einer vonn Röbell, des Abentts zuvohr mitt mier. Ingleichem J. C. G. Leybmedicus *D. Johan Saffius*, der bey J. C. G. inn grossenn Gnadenn ist, trieb dis Werk auch also, noch danebenn andeuttendt, ""das Freulein were itzo inn ihrem 14: Jare, J. K. M. eur König müste baldt dahinder här seinn, sonstenn möchte sie dem jungen *Princen* in Engellandt zu Teyle werdenn""; vndt weyll ehr ettwa ein halber *Astronomus* mitt sein will, sagte ehr, ""Ich habs dem Freulin *prophezeiet*, das sie einem Könige zu Teyle werdenn soll"". — Äfven hade B. under sina samtal med kurf. åtskilliga gånger tyckt sig förmärka, att denne hade någon sak på hjertat, med hvilken han ej kunde komma fram. (A. st.)

med sin här för Pleskow; samt i ett serskildt bref till rikskansleren, som äfvenledes befann sig der i grannskapet, antydde de medel och utvägar, hvarigenom Birkholz förmenade, att saken lämpligast och utan allt uppseende skulle kunna bedrifvas, ifall man funne för godt att dertill använda hans ringa person[1]).

För Gustaf Adolf kunde visserligen under dåvarande förhållanden en vänskaplig förbindelee med Brandenburg ej vara annat än högligen önskvärd; men han ville att kurfursten å sin sida skulle, antingen genom en skriftlig förklaring, eller genom en beskickning, taga det första afgörande steget till ett vänskapligt närmande[2]). Enligt rikskanslerens föreskrift skulle derföre Birkholz, som om våren 1616 ånyo affärdades till Tyskland, hvarken hos kurfursten eller hans rådgifvare låta förmärka, att han i ifrågavarande ämne yppat något för konungen sjelf, utan ("efter sådane ärender allestädes pläga först drifvas genom rådgifvare och tjenare, som hos sine herrar kredit och

1) Kurfursten hade nemligen önskat sig några svenska *hästar*, hvadan B. i ofvannämnde bref föreslog att redan samma vinter få i sitt eget namn bringa honom några sådana till skänks; och som kurf. äfven sagt sig vilja uppköpa en qvantitet svensk koppar till gjutning af kanoner, så kunde B. vid samma tillfälle derom lemna honom besked, "*et ita meliorem uberem ansam colloquij priuati cum eo celebrandi habere*". — Vidare hade B. af kurfurstens marskalk blifvit anmodad om ett vackert räfskinn till mössa, och af ofvannämnde lifmedikus (Saffius) om något gråverksfoder till en nattrock ("zum schlafpelze"); "mitt solchen Sachenn könnte ich mier ein gross Ansehendt bey ihnen machen, vndt bey ihnen in ein sonderes Vernehmen gerathenn". Se brefvet till A. Oxenstjerna; dat. Stockh. d. 10 Nov. 1615. (Bl. B:s egenh. bref och relationer i O. S.)

2) Oxenstjerna skrifver från Åbo d. 23 Mars 1616 till Birkholz: "Men att j refereren eder discurs mz hans Churf: N:de aff Brandenburg och några h. Churf: N:des tjänere, och aff samme discurs besluta att där H. K. M:tt behageligtt wore, hoppades j att göra en jngång till en nährmere *correspondens* emellan H. K. M:tt och h. Churf: N:de genom sådane medell som j sjelffue föreslå; Så haffuer jag icke anned konnedt aff H. K. M:tt förnimma ähn att H. K. M:tt ju är därtill benägen, så framptt att Churfursten ded hoos H. K. M:tt före-sökia ville anten genom breff eller budh: och j så motte giffua där orsak och tilfelle till. Hvar j ded kone vthrätta, tvyffler jag icke att H. K. M:tt sig ded väl skulle låthe behaga"; etc. (Koncept i R. A.)

access hafva") blott låta dem förstå: *att han efter sin återkomst förleden höst till Sverige, under konungens och rikskanslerens frånvaro derifrån, meddelat sina under vistelsen i Brandenburg fattade förhoppningar åt några konungens embetsmän, som han visste ega dennes synnerliga förtroende, och hvilka äfven betygat sitt nit att å sin sida medverka till saken, om de blott genom något säkert tecken visste, att ock kurfursten vore med allvar böjd för densamma: att han vidare hade tillskrifvit rikskansleren och dervid omnämnt den ära, som vederfarits honom (Birkholz) i Brandenburg, samt den affektion, som han försport hos kurfursten; hvarpå också kansleren svarat honom på ett sådant sätt, att man nogsamt kunde se, det saken behagade konungen, som tvifvelsutan blifvit af kansleren underrättad om hela förhållandet. Derföre hade han (Birkholz) tillkännagifvit sin afsigt att ånyo resa till Brandenburg för sina privat-ärender, i hopp att tillika kunna njuta den äran och lyckan, att till en sådan vänlig korrespondens gifva anledning och tillfälle samt dertill blifva ett nyttigt verktyg. Om nu så vore, att kurfursten härtill ville göra någon början samt tillkännagifva sin mening och den således autenticera, att han (Birkh.) i Sverige kunde blifva trodd, så hoppades han för visso att genom rikskansleren och andra konungens tjenare kunna uträtta något fruktbärande.* — För öfrigt (hette det vidare) kunde Birkholz äfven anföra det skälet, *att alldenstund kurfursten så väl af de kurländska tilldragelserna som ock eljest allt för väl såge, det polacken gerna ville hafva honom och hans bröder ur Preussen, så vore det för honom nyttigt att i hvarje händelse hafva goda och närgränsande assistenter.* Och på det Birkholz måtte hafva "desto bättre kredit och lofven" hos de kurfurstliga råden, så hade kansleren på latin författat ett kort svar till honom, hvilket han kunde visa dem, ifall han såge sig kunna uträtta något[1]. — Hvad slutligen giftermåls-saken be-

1) Nämnde med fin diplomatisk takt affattade bref kunna vi ej

träffade, så skulle han, om vidare fråga derom väcktes, föga svara derpå, utan allenast antyda, att om det andra vunne fortgång, så skulle giftermålsförbindelse och annat mer derpå följa[1]).

Med detta besked reste Birkholz i Maj 1616 ånyo till Tyskland efter att i Sverige länge hafva måst vänta, först på rikskanslerens svar, sedan på de i och för resan nödiga penningarne. Från Stockholm seglade han först öfver till Danzig, dit han ankom d. 25 Maj, och hvarest han dröjde någon tid för att utspana de polska planerna. Omsider (d. 9 Juni) anländ till Lübeck, måste han under

---

förneka oss nöjet att (efter Oxenstjernas egenhändiga koncept) här i sin helhet meddela:

"Vir Optime

Literæ tuæ mihi duplici nomine gratæ fuerunt, tum quod redijsse te salvum et incolumem significarent, tum quod referrent quanto honore ab Illustrissimo Electore Brandeburgensi esses adfectus, quantâ benevolentiâ susceptus, quam denique amicè ab ipsius Celsitudinis ministris habitus tandemque dimissus; E quibus omnibus spem te concepisse scribis fore, ut si ego id haud absonum aut a rationibus Serenissimi Regis mei non alienum judicarem, arctior amicitia animorumque conjunctio inter S. R. M:tem atque ipsius Celsitudinem iniri possit, te vero ipsum felicissimum mortalium prædicas, si opus tam salutare utrique parti placere ac per te, si non penitus perfici, saltem initium capere possit; Sic enim te, et tibi, ac tuis, et Principi sub quo natus, et Regi cui datâ fide addictus, et patriæ satis vixisse putes. Laudo propositum tuum honestissimum; laudo consilium; nec tam ingressum te revoco, quam urgeo potius. Itaque si reversus in Electoratum Brandeburgensem (quo te iterum iturum audio et felicia quæque comprecor) animos Consiliariorum, aut ipsius Principis, istuc propensos intellexeris, certoque et indubitato indicio mihi probaveris, faciam quantum in me est quantumque apud S. R. M:tem possum, ne is labor tuus sine fructu abeat, neve te absumpti temporis aut impendij peniteat. Hæc tibi respondenda judicavi apertius pro eâ, quâ te semper complexus sim benevolentiâ. Vale. Raptim Abogiâ, Die 23 Martij Anno 1616".

1) Se ofvan anf. bref till Birkholz, dat. Åbo, d 23 Mars, 1616. — Äfven Gustaf Adolf sjelf förmanade sedermera Birkholz, att endast "sparsamt" yrka på giftermålet, men desto flitigare vinnlägga sig om tillvägabringandet af en vänskaplig förbindelse mellan de båda furstehusen. Se Gustaf Adolfs bref till A. Oxenstjerna, samt dennes svar derpå; det förra dat. Nyköping d. 11 Oct. 1616; det sednare Tidön, d. 17 s. mån. och år. (Båda aftryckte i O. Celsii Monum. Polit. Ecclesiast. sid. 60 och ff.; det sednare finnes i original i O. A. bland rikskanslerens bref till konungen, enkedrottningen och rådet, åren 1614—1626).

flera veckors tid från Sverige invänta de till gåfva åt kurfursten bestämda hästarne; och, då äfven den omtalade penningremissen uteblef, nödsakades han pantsätta allt sitt medhafda guld och silfver för att kunna bestrida de nödvändigaste utgifterna. Under tiden reste kurfursten (d. 17 Juni) till Dresden för att bevista ett dit beramadt furstemöte, der den Jülichska frågan och andra det tyska rikets angelägenheter i kejsarens egen närvaro afhandlades; och återvände först i medlet af Augusti (d. 15) till Berlin[1].

I afvaktan på kurfurstens återkomst begaf sig Birkholz emellertid till Güstrow, hvarest han erhöll nyttiga råd och upplysningar af öfverste Jakob Hyll, en af de afvikne svenskarne, hvilken han förledet år träffat i Küstrin, och om hvars tillgifvenhet för Sverige och dess konung han både då och sedermera öfvertygat sig. I sällskap med nämnde Hyll reste Birkholz till Berlin och inträffade der tvenne dagar före kurfurstens återkomst från Dresden. Hyll reste den sednare till mötes. Sent om aftonen samma dag kurfursten anlände till Berlin, infann sig hos Birkholz kurfurstens lifmedikus doktor Saffius. Denne sade sig komma direkte från kurfurstens sängkammare, betygade sin herres tillfredsställelse öfver Birkholz' ankomst och bekräftade genom sina förtroliga meddelanden till alla delar de upplysningar rörande kurfurstens ställning och tänkesätt, som Birkholz förut inhemtat af Jakob Hyll och andra.

1) Se memorialet för Hartvig Blücher (som försedd med Birkholz' rekommendationsbref reste öfver till konungen, för att söka anställning i svensk tjenst); dat. Stockh. d. 1 Maj 1616. — Vidare Birkholz' skrifvelser till rikskansleren, datt. Danzig d. 30 Maj och Lübeck d. 30 Juni, samt till konungen, dat. Lübeck d. 26 Juli 1616. (Bland Birkholz' ofvann. bref och relationer i O. S.). — Mötet i Dresden uppgafs åsyfta lugnets återställande i det rom. (tyska) riket; men man trodde att kejsarens egentliga afsigt var att från inblandning i de tyska angelägenheterna utesluta holländarne, hvilkas växande magt och inflytande skola hafva väckt hans farhågor. Kejsaren sjelf infann sig till nämnde möte med 2000 hästar, och inalles skall hela antalet af sådane, som de i mötet deltagande medförde, hafva uppgått till ej mindre än 4000. Se nyss anf. bref af d. 26 Juli.

Vid det kurfurstliga hofvet rådde nemligen den största bestörtning med anledning af det oblida öde, som nyligen öfvergått hertig Wilhelm af Kurland, hvilken på riksdagen i Warschau (våren 1616) fråndömdes sitt hertigdöme, dels till följe af sitt våldsamma förfarande mot ett par kurländska adelsmän vid namn Nolda, af hvilka den ene varit försedd med Sigismunds lejdebref; dels emedan han (i likhet med kurfursten af Brandenburg) anklagades för hemliga förbindelser med Gustaf Adolf, den polska konungens uppenbara fiende. Härtill kom äfven den retade sinnesstämningen i hertigdömet Preussen, hvarest med anledning af den oro och rörelse, som kurfurstens öfvergång till den reformerta kyrkan framkallat, ett formligt uppror ej syntes vara långt borta. Allt detta gjorde kurfurstens ställning till Polen ytterst ömtålig, och oaktadt sin fortfarande och dagligen tillväxande benägenhet för Gustaf Adolf, måste han dock iakttaga en större försigtighet än tillförne. Rörande de genom Birkholz inledda förslagen, vågade han derföre ej låta förmärka något för de hemliga råden, eller ens för sin egen gemål. Vid hofvet måste hans förtrogne noga bevaka sina ord, och ingen tordes der låta en halfdragen anda undfalla sig om den ifrågavarande förbindelsen med Gustaf Adolf.

Saffius tillstyrkte derföre Birkholz att i förväg begifva sig till Küstrin, der kurfursten på sin förestående resa till Preussen snart skulle inträffa, och hvarest han vore lättare tillgänglig än i Berlin, der han nu dessutom vore öfverhopad af göromål och förberedelser till resan.

I enlighet med detta råd reste Birkholz till Küstrin, der äfven kurfursten en dag sednare (d. 22 Aug.) inträffade. Knappast hade kurfursten stigit ur sin vagn, förrän han lät kalla till sig Birkholz. Sedan denne infunnit sig, öfverlemnat de medförda skänkerna[1]) och aflagt

1) Dessa bestodo i ett par refflade bössor och "en svensk ost".

sin underdåniga tacksägelse för all den ynnest, som tillförne blifvit honom bevisad; var kurfurstens första fråga till honom, om han enligt löfte äfven medförde konungens af Sverige porträtt? Birkholz, som bejakade denna fråga, måste genast låta hemta det. Efter att länge stillatigande hafva betraktat detsamma, utbrast kurfursten: "v. Birkholz, J hafven gjort mig en stor och angenäm tjenst genom att skaffa mig detta porträtt! Gud vet att jag hyst en hjertlig åstundan att se H. K. M. och vill äfven hoppas, att det inom kort skall kunna ske". Derpå frågade kurfursten, huru långt det var från Amsterdam till Elfsborg; tilläggande, att han en gång ville öfverraska den svenske konungen innan denne visste ordet af. "Jag aktar polackarnes vrede föga", fortfor han, "om jag blott har Staterne af Holland, som äfven äro eder herres bundsförvandter, till mina vänner. Håller icke konungen i Polen hvad han lofvat m i g, så håller ej heller jag min lofven till h o n o m". Härvid anmärkte Birkholz, att han af åtskilliga bref från förnäma personer i Warschau erfarit, det konungen i Polen "ej vore allt för väl till freds" med kurfursten och att något sådant äfven varit i fråga på sednaste polska riksdag. Då smålog kurfursten, sägande, att han ej frågade mycket derefter. — Som emellertid aftonmåltiden tillstundade, inträdde kurfurstinnan. Hon betraktade Birkholz skarpt, utan att räcka honom handen. På en oförmärkt vink af kurfursten aflägsnade han sig nu, men blef dock straxt derpå kallad till aftonmåltiden, som serverades i ett af kurfurstinnans rum, och hvarvid, förutom Birkholz, ingen fremmande var närvarande. Samtalet rörde sig dock blott kring likgiltiga ämnen och den af naturen gladlynte kurfursten lemnade fritt lopp åt det barnsligt godmodiga skämt, hvarmed han vanligen plägade krydda sina måltider.

De ofvannämnde hästarne stodo i Meklenb. landet, färdiga att af kurf. när som helst afhemtas.

Ett par dagar sednare hade ett kurpfalziskt sändebud företräde hos kurfursten och qvarbjöds till middagen, hvilken äfven Birkholz bevistade. På e. m. samma dag kallades den sednare åter till kurfursten, som i sin sängkammare hade ett längre enskildt samtal med honom. Sedan kurfursten härunder beklagat sig öfver de lidanden, han dagligen måste utstå för religionens skull, "med hvilken han dock blott sökte Guds ära", försjönk han för en stund i tyst begrundande. Derpå betygade han, "vid den allvetande Guden", att ingenting kärare och välkomnare kunde vederfaras honom, ej heller något lända honom till större ära, än att komma i "godt förstånd, korrespondens och vänskap" med en furste, hvars utmärkta egenskaper han hört så högligen lofordas; liksom han af den svenske rikskanslerens skrifvelse förnummit, att man äfven å svensk sida vore till en sådan vänskap benägen. "Men hvad skall jag väl göra", tillade han; "jag är så sannt mig Gud hjelpe derför böjd, men törs i dessa oroliga tider för Preussens skull ej yttra mig. Jag vet ej hur det kommer sig", fortfor kurfursten vidare, "men min gemål är af någon mig obekant anledning Sverige alls icke huld. Hon har ett allt för polskt hjerta. Jag törs för ingen del låta henne förmärka något". Derpå försjönk han åter i tankfullhet. Slutligen utbad han sig att få visa Oxenstjernas skrifvelse för Adam von Puttliz, som då vistades i Preussen, och till hvilken kurfursten äfven uppmanade Birkholz att skrifva ett utförligt bref om saken. "Ty åt denne man", tillade han, "törs jag förtro mig; han är mig fullkomligen trogen och tystlåten; från honom kommer det ej vidare" [1]).

Nästföljande Söndag (d. 25) reste kurfursten på eftermiddagen till en liten ort ("Tamme"), två mil från Küstrin, och lät genom sin kammarsekreterare Kristoffer

---

1) Denne A. v. Puttliz kallas af Birkholz "der Churbrandenburgk Erb-Marschalln" etc. och synes hafva egt stort inflytande hos kurfursten.

Ludvig Rasch (densamme, som sedermera ingick i svensk tjenst,) hemta till sig Birkholz, med hvilken kurfursten sade sig hafva ännu något att språka. Emellertid var han vid Birkholz' ankomst ute på jagt och återvände först vid nattetid, trött och dessutom vid dåligt lynne, emedan hans gemål anländt förr än han förmodat, hvarigenom han hindrades att gifva Birkholz företräde. Redan före klockan 3 på morgonen afreste kurfursten åter utan att säga farväl åt sin gemål[1]. Birkholz fördes derpå af sekreteraren Rasch tillbaka till Küstrin, hvarest de öfverenskommo att inom kort träffas i Stettin, dit Birkholz efter några dagar afreste, och dit äfven Rasch något sednare begaf sig för att fira sitt bröllopp med en derstädes bosatt rik enka. Här blef Birkholz inbjuden till bröllopet och besöktes kort derpå (d. 6 Sept.) hemma i sitt herberge af Rasch, som i förtroende meddelade honom många vigtiga upplysningar om ställningen i Brandenburg, samt huru den "blott allt för gode" kurfursten tyranniserades af sin herrsklystna gemål. Äfven erbjöd sig Rasch att vid sin förestående resa till Preussen medtaga det bref, som Birkholz på så väl hans som kurfurstens uppmaning tillskrifvit Adam v. Puttliz; genom hvilkens försorg Birkholz, enligt Rasch's försäkran, inom 4 eller 5 veckor skulle från Preussen erhålla en god resolution och ett ansenligt honorarium[2].

---

1) Detta allt erfor Birkholz sedermera af Rasch.

2) Se Birkholz' berättelse om sitt förrättande i Tyskland om sommaren 1616; dat. Stettin d. 14 Sept. s år, (bl. B:z' ofta anf. papper i O. S.). Birkholz' bref till A. v. Puttliz (dat. Stettin d. 8 Sept. och i afskrift förvaradt i nyss anf. saml.) var affattadt i noga öfverensstämmelse med de föreskrifter, som före afresan från Sverige blifvit Birkholz meddelade af Oxenstjerna, (se ofvan sid. 32 och ff.); hvadan vi anse öfverflödigt att här meddela dess innehåll. Deremot tro vi oss böra lemna ett ordagrannt utdrag af Birkholz' berättelse om sitt ofvannämnde förtroliga samtal med Rasch, hvilket är serdeles egnadt att belysa ställningen i Brandenburg, isynnerhet vid det kurf. hofvet. Vid sitt ofvann. besök hos B. lät nemligen Rasch förstå, att han allt för väl visste, hvad som vore å bane ("*in tractatis*") mellan kon. af Sverige och kurf. af Brandenburg. "Vadt

Men både veckor och månader förflöto, utan att den väntade skriftliga förklaringen hördes af, och de

---

vnter andernn gantz vortreulichenn Gesprechen, war dis nitt der geringste Punct: Quod non admodum bene conueniret inter Elect. Brand. Dominum suum Clementissimum, et thori sociam Ill:mam Ducissam; seque cum alijs officiarijs, qui essent a lateribus boni istius, et fermé nimis boni Principis, non absque periculo in hac aula uiuere et inseruire, propter nimiam dominandi libidinem, quâ Illust:ma Electorissa accensa esset, ideoque omnibus consilijs sese immiscere, eaque pro libitu mutare et annulare conaretur, idque interdum satis obstinaté; exindé sibi uideri Rempublicam naufragium passuram, uel omninó ad interitum uergere. Dixit insuper: Elector Saxoniæ, qui alteram sororem habet in coniugio, nuperrimé dixit ad meum Clementiss: Dominum me audiente: Herr Swager, Ewer Liebe vndt ich, wier wolltenn vns woll vergleichen, wenn E. L. Gemahlinn nitt wehre; ich hab auch eine, wenn sie mich so tribulierte, wie sie E. L. zu Zeiten thutt, es wurdenn gewiss Maulschellen gefallenn; Bonus Elector subrisit et — tacuit. — Dis solte" (tillägger B.) "mehrenteills des Güterbokschenn Vertrages halben geschehenn sein, denn selbenn hette die Churfürstinne von Brandenburgk auch rescindiren wollenn. Nominabat eam Isabellam, ut quæ sæpissimé ita exagitaret et perturbaret Istius Celsitudinem, ut nihil supra, et hoc præcipué diuersitatem Religionis causare.

"Enttlich kahmen wir auf das Preussische Wesenn, da fragte ich ihn, wie es doch damitt gewantt, denn ich hett verstandenn, das auf verflossenem jüngsten Reichstage zu Warsaw, ettwas davonn wehre mouiret wordenn; darauf andtwortete ehr also: Es were woll ettwas auf der Bahne gewesenn, da es aber *pro et contra* wehre disceptiret vndt erwogenn wordenn, hett mann nichtt vohr gutt angesehenn, das wieder J. C. D. ettwas solte attentiret werdenn: mann könte leichttlich was regigk machenn vndt könte dahinn kommen, das es hiesse: *Et redit ad Dominum quod fuit anté suum*, weill mann ia woll wüste, wie das Landt zu Preussenn, durch Marggraf Albrechtenn, vnter die Crohn Polenn vom Reich abalieniret were; köntt derwegen leichttlich der Röm: Kayser eine Vrsach gewinnen, vndt Gelegenheitt erlangenn es wiederum ann sich zu ziehen.

Letzlichen ist auch des Jülichschen Zustands vndt Wesens gedachtt wordenn, darauf gab ehr mier zur Anttwohrtt, das es noch im vorigenn Stande wehre, vndt ein Theill das ander so ansege vndt still hielte. Vnter des Spinolæ Rahttschlägenn, vndt dessen Adhærenten, hett woll gestektt, das die Catholischen aller Euangelischen vndt Correspondirenden Chur- vndt Fürsten Ruin vndt Vntergangk gesuchtt; es werenn aber nuhmer ihre Practikenn enttdekkett". — Dervid erinrade han sig "en katolsk patriots" betänkande i den Jülichska frågan, hvilket troddes härröra från kejsar Rudolfs f. d. sekreterare Jeremias Tennagel, och hvaraf Rasch följ. dag tillsände B. en afskrift, som denne lät kopiera. (Denna kopia vidfogade B. sin berättelse till Gustaf Adolf. Se "Kurtzes Bedencken eines Catholischen Patrioten, von den Guelichschen Landen, wie dieselbe aus der Ketzer Hende zureissen, oder auffs weinigste, die an einander zuhetzen, damit sie sich selbst einander ausmatten", etc. Bl. Birkholz' ofvann. papper, a. s.).

upplysningar, Birkholz under tiden inhämtade, afhöllo honom från att ytterligare påminna om denna angelägenhet.

Mellan konungen i Polen och kurfursten af Brandenburg hade nemligen en förlikning omsider blifvit träffad, och kurfursten, som i Preussen var omgifven af spioner och lyssnare, måste iakttaga den största försigtighet, för att ej gifva näring åt de rykten om hemliga underhandlingar mellan honom och Gustaf Adolf, hvilka voro i omlopp, och till hvilka kurfursten till en del sjelf skall hafva gifvit anledning genom sin bristande tystlåtenhet. Vid måltiderna plägade han nemligen bry sin dotter — "drottningen af Sverige", såsom han skämtsamt kallade henne — för den unge svenske konungen, tilldricka henne dennes skål och genom dylika anspelningar ofta framkalla en högre rodnad på den sjuttonåriga prinsessans kinder[1]).

Då emellertid Birkholz om sommaren 1617 några veckor uppehöll sig i sin födelsestad Küstrin, gjorde han bekantskap med kansleren för hofrätten i Neumark, Johan von Benkendorff, som med honom ingick en nära bekantskap, sade sig allt för väl hafva förmärkt, hvad som vore i fråga mellan konungen af Sverige och kurfursten af Brandenburg, samt försäkrade om den sednares fortfarande benägenhet för den förre. Benkendorff, som härunder lät förspörja ett lifligt deltagande för Sverige och äfven erbjöd sig att med Birkholz underhålla en förtrolig brefvexling; bad honom endast gifva sig till tåls någon tid, så kunde saken nog ännu bringas till en önskad utgång[2]). Likväl såg Birkholz dessa förhoppnin-

1) Se Birkholz' relation om sitt förrättande sedan d. 18 Dec. (bilaga till hans bref till kon., dat. Stettin d. 22 Febr. 1617. Anf. saml.).

2) "Wolte Gott wier hetten nuhr J. C. D. wiederumb heraus ser vonn denn falschenn Leutenn", tillade härvid Benkendorff, som äfven genom sin utsago bekräftade uppgifterna om den gode kurfurstens brydsamma belägenhet i Preussen. Se Birkholz' bref till A. Oxenstjerna; dat. Lübeck d. 28 Juli 1617. (Anf. saml.).

gar städse gäckade och måste (i Nov. 1617) med oförrättadt ärende återvända till Sverige, der han följande året dog[1]. Men att dock Gustaf Adolf icke, oaktadt de mötande svårigheterna, uppgaf den en gång väckta frågan, skall visa sig, då vi i det följande återkomma till detta ämne[2].

Men om fruktan för Polen på kurfursten af Brandenburg utöfvade ett förlamande inflytande och afskrämde honom från en förbindelse, hvarom han sjelf först väckt fråga; så synes deremot de polska anspråken och isynnerhet den kurländska hertigens öde hafva haft en helt annan verkan på hertig Henrik Julius af Pommern, hvilken i likhet med sin frände, kurfursten, stod i länsförhållande till den polska kronan[3]. Då nemligen Birkholz i början af år 1617 vistades i Stettin, träffade han derstädes den hinter-pommerske kansleren, doktor Martin Chemniz, hvars bekantskap han gjort på sekreteraren Rasch's bröllopp. Chemniz, som en afton (d. 2 Febr.) bjöd Birkholz till sig och efter måltiden öppnade ett förtroligt samtal med honom, gaf honom derunder många vigtiga upplysningar om konungens i Polen förehafvanden m. m., samt erbjöd sig att med sin herres samtycke, hvarom han på förhand vore förvissad, månadtligen meddela den svenska styrel—

---

1) Se J. v. Benkendorffs bref till Birkholz, dat. Küstrin d. 19 Sept. 1617; Birkholz' bref till A. Oxenstjerna, dat. Kalmar d. 22 Nov.; (anf. saml.); och Kaspar Kales bref till densamme, dat. Lübeck d. 12 Aug. 1618; (bl. Germanica i Ö. S.).

2) Den framställning af ifrågavarande angelägenhet, som Fryxell meddelar (i "Berättelser ur Svenska Historien", D. VI, sid. 47 o. f.), tarfvar i flera hänseenden att berigtigas, såsom man lätteligen finner vid en jemförelse med de af honom sjelf åberopade och till sitt väsendtliga innehåll af oss meddelade Birkholzska papperen. Isynnerhet gäller denna anmärkning Fryxells uppgift, att kurfursten och hans anhängare, såsom den reformerta kyrkan tillgifne, ej voro synnerligen böjda för Maria Eleonoras förmälning med en lutterk konung; men att kurfurstinnan Anna, som var af en motsatt åsigt, "slutligen" lyckades att drifva sin vilja igenom; o. s. v. Huru härmed rätteligen förhöll sig, skola vi i det följande vidare framställa.

3) År 1526 hade nemligen konung Sigismund I belänat de pommerske hertigarne med Lauenburg och Bütau, tvenne områden i Pomerellen. Gotfr. Lengnich, Polnische Geschichte, sid. 67.

sen allehanda politiska nyheter från alla verldens trakter ("aus allen Orten der weiten Weldt"). Han vore härtill så mycket bättre i tillfälle, som hans herre, hertigen, årligen använde stora summor på att förskaffa sig sådana underrättelser[1]). Derjemte försäkrade han Birkholz om hertigens synnerliga benägenhet för Gustaf Adolf[2]) samt frågade om denne ännu icke vore betänkt på att välja sig en gemål. Härvid erinrade han om den brandenburgska prinsessan Maria Eleonora, hvars utmärkta egenskaper han högligen lofordade, tilläggande: "väl det land och de undersåter, för hvilka hon en gång blir en moder och herrskarinna!" Då Birkholz svarade, att han ej kände sin herres beslut härutinnan, invände Chemniz småleende: "hvad, skulle det väl vara er obekant?"

Några dagar sednare blef Birkholz inbjuden att äta middag hos hertigen, som efter måltiden visade honom sin stambok, "en verklig ögonfägnad", enligt Birkholz' försäkran. Hertigen omtalade då, att han för några år sedan med Anders Grip[3]) skrifvit till Gustaf Adolf och anmodat denne om ett bidrag till nämnde album, men ännu ej fått något svar; hvadan han nu toge tillfället i akt att genom Birkholz förnya sin begäran. Derjemte önskade han att från Sverige erhålla hela den kongliga familjens porträtter för att med dem rikta sitt nyligen inrättade konstkabinett. Emellertid är sannolikt, att han med dessa uppdrag äfven sökte ett tillfälle att inleda en närmare vänskap med den svenske konungen[4]).

---

1) Något årligt salarium från Sverige ville dock Chemniz icke emottaga, utan önskade blott att blifva ihågkommen med en äreskänk, (t. ex. en guldkedja med konungens porträtt).

2) Sedan Chemniz omnämnt sin herres önskan att träffa Birkholz och med honom samspråka om Lappland och lapparne, tillade han (enligt Birkholz' ord, som vi här återgifva): "Meus Dux Clementissimus optimè fauet tuo Regi, de hoc non est quod dubites; Wier respectirenn denn Polen so hoch nichtt; das wier vonn der Chrone zu Lehn haben ist gahr ein geringes, der Churf: von Brandenb: muss ihn höher respectiren, Preussen ist ein mehrers". Etc.

3) Se ofvan sid. 7, not. 2.

4) Se Birkholz relation om sitt förrättande sedan d. 18 Decemb.

Hvad som utan tvifvel i främsta rummet föranledde Gustaf Adolfs önskan att knyta en närmare förbindelse med Kurbrandenburg var, såsom vi redan antydt, Sigismunds fiendtliga afsigter mot Sverige, hvilka just vid denna tid (1615—1617) syntes bebåda ett snart förnyande af det hittills blott genom korta och osäkra stillestånd afbrutna kriget mellan sistnämnde land och Polen. Ty de med hopp om en god utgång allt mer fortskridande fredsunderhandlingarne mellan Sverige och Ryssland inneburo för Sigismund en ökad eggelse, att mot nämnde riken med första göra sina egna och sin sons anspråk gällande, medan omständigheterna ännu voro dertill gynnande[1]). Början skulle göras med Ryssland; vore det väl i polackarnes händer, hoppades man sedermera snart blifva färdig med Sverige[2]). — Under tiden vid-

(1616); bilaga till hans bref till kon., dat. Stettin d. 22 Febr. 1617. (Anf. saml.).

1) Emellertid skall dock Sigismund sjelf härvid hafva hyst stora betänkligheter. Sålunda yttrar Spens i ofvan anf. bref till A. Oxenstjerna; dat. London d. 1 Juli 1618: "Princeps Poloniæ ardet admodum animo in Muscouiam vel Livoniam bella exercere (vtpote quum junior sit, famæ admodum cupidus est); Verum parum placet patri ipsius (deterrima scilicet verenti) laxas ipsi permittere habenas; putatur tamen quod plerosque habeat in Polonia intentionum suarum fautores".

2) Då Birkholz, såsom vi ofvan nämnt, i Maj 1616 någon tid uppehöll sig i Danzig, träffade han en sin f. d. tjenare, som då var bosatt derstädes och, efter att af Birkholz hafva blifvit påmind om det gamla goda förhållandet dem emellan, lofvade att skaffa honom upplysningar om de polska planerna. Nämnde person, som kände flere af de landsflyktige svenskar, hvilka då till stort antal vistades i Danzig, begaf sig också genast ut att kunskapa; och då han vid tyghuset träffade en af dem ("Hans Felderman") samt för honom yttrade sin förvåning öfver den stora mängd musköter, som der voro samlade; fick han till svar, att der funnos vapen för 16,000 man; men att man med vapnen ensamt intet kunde uträtta: det behöfdes äfven folk att föra dem. Då han med anledning häraf vidare sporde, mot hvem de då voro ernade, och om ingen fred mellan Sverige och Polen vore att förmoda? svarade Felderman: "mitt nichten, das Spiel soll vndt muss noch ehrst rechtt angehen, wie es der König in Polen itzo führhatt; Vndt so viele ist itzo im Werke, das wo der Köningk in Polen diesen Winter oder aufs künftige Vohriahr sein Erbkönigkreich nichtt einbekumbtt, so krigtt ehrs auch in Ewikeitt nitt". Vidare tillfrågad, på hvad sätt och genom hvilka medel sådant skulle ske, sva-

togos äfven omfattande förberedelser att med eftertryck häfda Sigismunds anspråk på den svenska kronan. Inga medel lemnades härvid oförsökta. Man umgicks med de djerfvaste förhoppningar och de mest vidtutseende planer. I Danzig samlades stora vapenförråder; och af Danzig, Elbing, Königsberg åskades bland annat äfven utrustandet af fartyg mot Sverige[1]). Lübeck sökte man, ehuru förgäfves, öfvertala att mot Sverige ingå ett förbund med Polen[2]). Äfven kejsarens och Spaniens med-

rade han: "durch Russlandt soll vndt wirdt ehr (Sigismund) Swedenn zwingenn; Wo ehr seinen Sohn enttweder in der Güte oder durch Zwangk inn die Muskaw bringenn, vndt zum Grossfürstenn einsetzen kann, so hatt ehr gewonnen Spiel, vndt ist als dann mechtigk genugk, das könikreich Swedenn zu zwingenn vndt sich zu subiugiren; gehett das auch nitt ann, *actum tunc erit nobiscum*, wehe dann vns armenn Swedenn".

Samma tal fördes äfven af Olof Larsson (som under några veckor varit fogde på Stockholms slott vid den tid, då slaget vid Stångebro stod, och kort derpå afvikit ur riket); äfvensom af Göran Posses äldste son, hvilken likaledes uppehöll sig i Danzig; *"atqui hac ratione omnes uno ore unam et eandem cantilenam canunt"*.

Till utförande af planen mot Ryssland gjordes i Polen stora tillrustningar redan år 1616. Den polska riksdagen beviljade för detta ändamål en tredubbel skatt (3 "pobores") och blomman af den polska adeln erbjöd sig att på egen bekostnad ledsaga Uladislaus, som redan invaggade sig i de djerfvaste förhoppningar om en lysande framgång. Äfven kurf. af Brandenburg måste för hertigdömet Preussen lemna betydliga bidrag till det ryska fälttåget.

(Se Birkholz' bref till A. Oxenstjerna; datt. Danzig d. 30 Maj 1616, och Lübeck d. 28 Juli 1617. (O. S.).

1) Jak. Spens' bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 22 Mars 1617. (R. A.).

2) Om sommaren 1616 affärdades för detta ändamål ett polskt sändebud, Kristoffer Firx (en infödd kurländare) till Lübeck. Staden anmodades om utrustandet af 20 till 30 skepp att användas mot Sverige. Rådet hänsköt saken till borgerskapet, och följden blef ett afböjande svar. Till ursäkt anfördes Lübecks förbund med Holland och Sverige (?). Dessutom sade man sig ej kunna fatta något beslut i en så vigtig angelägenhet utan att först hafva rådplägat med de öfriga Hansestäderna. Blott till neutralitet ville man utfästa sig. Med detta besked afreste det polska sändebudet, men sade sig skola återkomma om några månader. Se Matt. Sachtlebens bref till Birkholz; datt. Rostock d. 5 och 24 Aug. 1616; (bl. den sednares papper i anf. saml). Handlingar rörande denna sak lära finnas i arkivet i Lübeck bl. "Acta Svecica", Vol. X, Pars 40, b; (enl. det utdrag af katalogen öfver nämnde saml., hvilket benäget blifvit oss meddeladt af Aman. vid Kgl. R. A. i Stockh. F. M. Herr C. G. Styffe).

verkan togos i anspråk; och en vidtutgrenad, af Påfven bemyndigad orden ("Ordo Adtheimianus") hade, såsom det af väl underrättade personer uppgafs, Sigismunds återinsättande på Sveriges tron till hemligt syftemål. En af denna ordens hufvudmän (eller måhända snarare dess stiftare), en öfverste Althan (eller Altheim, såsom hans namn vanligen skrefs) åtog sig att för detta ändamål i Tyskland värfva en här af 20- eller 30,000 man, hvarmed han från Preussen sjöledes skulle gå öfver till Sverige (eller Lifland?). I Dünkerken skulle för Sigismunds räkning skepp utrustas och derjemte skall Spanien hafva åtagit sig att med 6000 man bidraga till det ifrågavarande företaget[1]). Man hoppades att bland den

---

1) Både från Holland, genom Olden Barneveld, och från Danmark, genom Breide Ranzou, varnades Gustaf Adolf för dessa stämplingar. Se G. A:s bref till Br. Ranzou, dat. Wärnamo d. 15 Dec. 1616 (R. R. f. 1616 fol. 579); samt t. Dyk o. Rutgersius, dat. Rydaholm d. 13 Dec. s. år; (v. Dyks papper i R. A.). I sistnämnde bref anbefalldes Dyk och Rutgersius att i konungens namn tacka O. Barneveld för de meddelade upplysningarne. "Weil vns auch besonders Bericht gethan worden, das der Königh in Polen solle den Graffen von Altheimb vor einen General Obristen bestellet haben, als auch zwene Sweden, genantt Gustaff Sparre vnd Gabriel Posse, an Keyserlichen Hoff gesandtsweiss abgefertigt; wollen wir derwegen, das ihr euch mit Fleis erkündigt (über) die Warheit dieser Sachen, vnd was ihre Werbung gewesen seind, (zu vernehmen), damit wir vnsere Sachen darnach desto besser richten vnd warnehmen können". — Vidare underrättelser om saken meddelades konungen af Birkholz i dennes relationer, datt. Güstrow, d. 16 Dec. 1616, och Stettin, d. 22 Febr. 1617. (Endast den sednare är i behåll och finnes bland B:z' öfriga papper i O. S.). Dessa underrättelser hade Birkholz till en del inhämtat af dokt. M. Chemniz, isynnerhet vid det ofvannämnde förtroliga samtalet mellan båda (i Stettin d. 2 Febr. 1617). — "Es gingk auch diesser Discurs vf folgenden Sachen, et hæc ferme erant formalia eius verba: Polonus aliquid molitur contra Suetiam (et) in summo apparatu est: Collecta est magna militum copia in Bohemiå et Austriå per Comitem de Altheim; Sed mirabiliter sese adhuc res habent cum illå coborte: Status, Principes et Proceres Silesiæ denegant ipsis transitum per sua territoria; verentur anguem latitare in herbå et de suo ludi cono autumant, propter minas Episcopi Nissensis, Archiducis Caroli, der ein vnzeitiger Eyferer ist vndt seit ettlicher Zeit ihrer zwene propter religionem hatt decapitiren lassenn, seinen Benachbahrten mitt seinem affine Rege Poloniæ hardt drawendt: Sacra tamen Cæsarea Maiestas suam interponens authoritatem scripsit ad Reg: Pol: quod se huic negocio non immiscere, uel participem attentamentorum sui affinis sese facere uelit; se pro suå Maiestate et auc-

svenska kronans egna undersåter ännu ega mången hemlig anhängare, och räknade härvid isynnerhet på finnarne, hvilka blott troddes afvakta ett lägligt tillfälle, för att återvända under Sigismunds spira [1]).

---

toritate ijs negocijs profuturum et huic morbo medelam inventurum". Etc. Se B:z' nyssnämnda relation af d. 22 Febr. 1617. —

Rörande Spaniens ofvannämnda löfte att med 6000 man bidraga till Sigismunds återinsättande på svenska tronen skrifver Jak. Spens till Gustaf Adolf: "literas vidi a Consiliario Palatinj Septemviri ad amicum suum in aula viventem missas, quæ illum certiorem faciunt Regem Hispaniarum Polono primo statim vere sex mille militum promisisse jn auxilium, ad recuperandum Regnum Suetiæ". Se J. Spens' bref till G. Ad., dat. London d. 2 Frebr. 1617. (R. A.).

Rörande den Altheimska orden yttrar G. Ad. i ett bref till Dyk och Rutgersius, dat. Wadstena d. 26 Mars 1618, (Dyks papper i R. A.): "Occupatio terræ sanctæ obtentui sumitur, et ut fides fraudi sit Societati Altemianæ jungitur Dux Nivernensis, qui per suos Regi Poloniæ hoc anno servitium suum obtulit in recuperationem Regni nostri: atque hæc omnia clam aguntur sub pio nomine cuiusdam sacri ordinis nuper instituti". — I bref till A. Oxenstjerna, dat. Westminster d. 3 Maj 1618, (R. A. bl. "bref fr. engelske personer"), varnar en viss Archibald Rankin, som synes hafva varit serdeles invigd i de polska angelägenheterna, för en af jesuiterna anstiftad riddarorden, hvarmed sannolikt menas den ofvannämnda Altheimska. "Ihr Ma:tet vohnn Swedenn müssenn sich führsehenn", heter det, "führ die new Ritterschaft, genandt Caualieri de Ihesu, welche vnterstheun *cum gladio Pauli* das Koenigreich Swedenn zu vberwindenn. Denn die alte Hunde die Jhesuuiter habenn diese junge Hunde erdacht vnnd ertragenn, dieweill sie sehenn das sie nichts ausrichtenn koenen *cum clauibus Petri*". — Jemf. pfalzgrefven Joh. Kasimirs bref till Gustaf Adolf och till A. Oxenstjerna; datt. Zweibrücken d. 24 Maj 1618; äfvensom extraktet af L. Camerarii bref tiil pfalzgrefven; dat. Heidelberg d. 9 Maj 1619; samt den sednares eget bref till Gustaf Ad.; dat. Newcastel (i Pfalz) d. 18 Maj s. år; (samtligen i Stegeb. saml.). Se äfven bimemorialet f. Rutgersius; dat. Stockh., d. 30 Nov. 1619, (Rutgersii papper i R. A.).

För öfrigt torde väl den ofvannämnde Tennagel, hvilken af Sigismund blifvit utnämnd till "svensk och tysk kansler", hufvudsakligen hafva varit den, som inledde honom i alla dessa planer. Se Hieron. Elvers odat. bref till Birkholz, (bilaga t. dennes bref t. Gust. Adolf, dat. Güstrow, d. 23 Nov. 1616. O. S.). Jemf. Piasec. a. st. sid. 298.

1) Vid det ofvannämnda samtalet mellan Birkholz och Chemniz yttrade den sednare bland annat: "Comes Altheimius summus huius belli (contra Sueciam) dux ordinatus; hoc nihil importat, modo Status (= Ordines?) et subditi Regni Sueciæ sint fideles, concordes et unanimes: De Finnonibus tamen apud multos maximum esse dubium:" etc. Derjemte omnämnde han en plan af polackarne att från Danzig öfverföra trupper till Lifland, för att derifrån göra ett infall i Finland; "auf diese (die Finnen), sagte ehr, hatt Rex Polon: all sein *Datum*

Men Gustaf Adolf, i tid underrättad om dessa planer, förblef å sin sida icke overksam. De i Örebro (Jan.—Febr. 1617) församlade ständerna beviljade nödiga medel till krigsfolkets underhåll samt medgåfvo en allmän utskrifning öfver hela riket. Gränsfästningarnes befälhafvare förmanades att noga vara på sin vakt, flottan utrustades, truppar värfvades och alla anordningar träffades för att med kraft tillbakavisa det befarade anfallet[1]). Äfven i Holland ombesörjdes värfningar för svensk räkning[2]). Derjemte fingo Dyk och Rutgersius i uppdrag att i kraft af förbundet anmoda General-Staterne

---

gesetzett, das sie sich ihme ohne einiges Wiederfechtenn ergeben werdenn".

Några dagar sednare (d. 5 Febr. 1617) fick Birkholz besök af en adelsman från Hinterpommern, Karsten Manteufel, som han kallar "einen feinen alten vndt bescheidenen Mann" och med hvilken han måste dricka brorskål. "Is inter alia hisce uerbis formalibus me clam alloquebatur: Vertrauter Bruder vndt Freundt, sage mier doch auf deine Trew vndt Glauben, was heltestu vonn denn Finnen, sindt sie auch woll eurem Könige vonn Hertzen treu vndt holdt, ich sorge das sie ihme heimlich falsch sindt? Respondi: Bruder du legest mier eine schwere Frage führ, ich weis baldt nichtt was ich drauf anttwohrten soll; Gott allein ist solches bekandt; Aber menschlichem Ansehen nach darvonn zu reden, vndt ihrem redlichenn Verhalten nach bis an itzo davonn zu indiciren, bin ich der Meinung vndt Glaube gewiss, quod illis habenda sit fides: Drauf anttwortete ehr: Ach! ach! wolde Gott dat itt man so were, so deitt in de Pole nichtts; man dat is ganz gewisse, datt de Pole all syn Höpninge vp de Finnen settett, dat is wisse".

"Hæc non ideo tam curiosé, Deo teste, refero", tillägger Birkholz, "quod isti nationi uel cuiquam homini aliquam perfidiæ notam inurere aut in suspicionem trahere uelim, das sey ferne von mier; Hic rumor tamen et hæ loquelæ mihi ubique obviantur: Ich thube mier aber diese Gedankenn, das die transfugi vndt ausgewichenen Finnen ihnen solche blinde Hofnung machenn, undt ihren König solches zu beredenn sich vnterstehenn, damitt sie ihne auf die Fahrtt bringenn, vndt zu diesem Krige desto mutiger machenn; Es redett auch in eiusmodi casibus ein ieder vonn Dingenn, wie ehrs gerne am liebsten sege vndt hette, auch wie ehr affectioniret; Intelligentibus satis". — Se Birkholz' ofvann. relation af d. 22 Febr. 1617.

1) Se Hallenb. a. st. IV, sid. 545 o. f.

2) Se Gustaf Adolfs ofvan anf. bref till Dyk och Rutgersius, (dat. Rydaholm d. 13 Dec. 1616), hvari de anbefallas att i Holland ombesörja värfningar, sedan de dertill utverkat General-Staternas samtycke. — Jemf. instruktionen för N. Stjernsköld; dat. Skara d. 13 Jan. 1617; (i utdrag meddelad af Hallenb. a. st. sid. 648, noten).

om understöd mot konungen i Polen, hvilkens farliga stämplingar och "i samråd med ligisterne" uppgjorda anfallsplaner mot Sverige man naturligtvis icke försummade att med behörigt eftertryck framhålla[1]).

Men åfven i det öfriga protestantiska Europa började småningom de vidtutseende polska planerna att ådraga sig en större och allmännare uppmärksamhet; och isynnerhet visade kurfursten af Pfalz att han till alla delar insåg och uppskattade den fara, som från Polen hotade protestantismens allmänna välfärd. I en skrifvelse till General-Staterne, (dat. Heidelberg d. 19 Febr. 1617), förmanade han dessa allvarligen *att hafva ett vaksamt öga på konungens af Sverige angelägenheter med Polen;* och derjemte anbefalldes den kurpfalziska residenten i Haag att rörande de polska stämplingarna och den afsatte kurländske hertigens sak meddela sig med Sveriges ambassadör i Holland, Jak. van Dyk[2]). Äfven föredrog

1) Se instruktionen för Dyk; dat. Skara d. 13 Jan. 1617. (R. A.) Vi meddela här ett utdrag af densamma: "Demnach soll der v. Dyck den Herrn General-Staten mit Vorwissen des Herrn Oldenbernevelt Ihrer Kön. May:tt Schreiben übergeben, vnd, neben Ihrer Kön. May:tt Gruess, ihnen zu Gemueth führen die vielfeltige Bepstische Practiken vnd gefehrliche Bundtnus, so ietzo wieder die reformirte Christenheit, beuorab vom Königh in Polen vnd seinen Adhærenten wieder Ihre Kön. May:tt vnd hiesigs Reich getrieben vnd vf die Beine gebracht sein; Also das ehr Ihr Kön. May:tt mit Hülff vnd Zuthuen der Ligisten zu Landhe vnd Wasser im künfftigenn Sommer angreiffen will, zu welchem Ende ehr albereit viel Schiffe bestellet, viel frembdes Volck lesset werben, tuhet allerley Præparation, sollicitieret alle Benachbarten, vnd brauchet hier zu Lande, zo viel an ihm, alle jesuitische Practiken".

Dyk skulle derföre hemställa till General-Staterne, om de ej ville enlighet med förbundet på några månader under instundande sommar bistå konungen med 20 (eller färre) fullt utrustade örlogsskepp, hvilka i så fall borde vara till hands sednast i Maj, då fiendens angrepp vore att förmoda. Och som konungen förnummit, att i Dünkerken 20 örlogsskepp skulle utrustas för konungens i Polen räkning, så skulle Dyk flitigt uppmana General-Staterna att hindra nämnde skepps utlöpande. Derjemte borde de förbjuda sina egna undersåter att gå i polsk krigstjenst, eller med monterade och bestyckade skepp segla till Danzig, Riga, Königsberg, eller andra östersjöhamnar på den sidan.

2) Dyks bref till Gustaf Adolf; dat. Haag d. 29 Mars (g. st.)

kurfursten sedermera på Generalstaternas hemställan ifrågavarande ärender för de på "korrespondensdagen" i Heilbronn (våren 1617) församlade furstar och ständer; hvarpå han, i en skrifvelse (dat. Heidelberg d. 22 April 1617), meddelade General-Staterne de "korresponderande" furstarnes förklaring, *att så snart den betänkliga ställningen i det tyska riket medgåfve dem att göra något till saken, skulle god vilja icke felas dem: emellertid vore de förvissade, det General-Staterne likaledes skulle använda sin flit att gendrifva de för hela den evangeliska kristenheten farliga stämplingar, som voro i verket*[1].

Detta underlättade i väsendtlig mån Dyks och Rutgersii uppdrag i afseende på den äskade undsättningen, och General-Staterne lofvade att under instundande sommar bistå Sverige med 7 af dem fullt utrustade örlogsskepp, som med första skulle afgå till Östersjön[2]. Derjemte skyndade holländarne att hos andra protestantiska stater lägga sig ut till förmån för den afsatte hertig Wilhelm af Kurland, å hvilkens vägnar det mecklenburgska rådet, doktor Johan Witt, blifvit affärdad till Holland, hvarifrån han medförde General-Staternes skrifvelser till konungen af Sverige, till kurfursten af Brandenburg, till hertig Fredrik af Kurland (Wilhelms broder) och till Hansestäderna; hvarjemte prins Moriz af Oranien i sitt namn tillskref kurfursten af Saxen och kurprinsen (Georg Wilhelm) af Brandenburg. I dessa skrifvelser uppmanades nämnda furstar och städer att åtaga sig den afsatte hertigens sak samt med förenade krafter motsätta sig den polske konungens stämplingar och "snart sagdt iberiska herrsk-

---

1617. Jemf. instruktionen för Dyk vid dennes tillernade beskickning till Heidelberg; dat. Stockholms slott d. 3 Jan. 1618. (R. A.).

1) Dyks bref till Gustaf Adolf; dat. Amsterdam d. 8 Juni 1617 (R. A.). Jemf. nyss anf. instruktion.

2) Dyks bref till Gustaf Adolf; datt. Haag d. 29 Mars (ofvan anf.) och d. 27 Maj 1617. (R. A.).

lystnad", hvars yttersta ögonmärke vore de evangeliskes undertryckande[1]).

Emellertid hade Gustaf Adolf inledt underhandlingar med hertig Wilhelms fältherre, Wolmar von Farensbach, som innehade Dünamünde och erbjöd sig att gå i konungens tjenst, hvarom äfven öfverenskommelse träffades vid ett möte mellan Farensbach och Schraffer[2]). Till följe af denna öfverenskommelse besattes Dünamünde af svenskarne, som, efter Stjernskölds ankomst med förstärkningar (Juli 1617), och verksamt understödde af

1) Rutgersii bref till A. Oxenstjerna; dat. Haag, d. 28 Sept. 1617 (O. S.). Vi meddela deraf följ. utdrag: "Hodierno die huc ueni, ut negotium S. M. S. auspicarer. Ac licet publicè nihil etiamnum egerim, has tamen extra ordinem ad te dandas existimaui: quibus Ill. A. T. fieret certior Ill. Ordd. Gen. ad S. M. S. literas dare, quibus caussam Coerlandiae Ducis summoperè commendant. Einsdem argumenti literas ijdem Ordd. ad Electorem Brandeburgicum, Fredericum Coerlandiae Ducem, Gulielmi eiecti fratrem, ac Lubecenses scribunt: ut et Principes Mauritius ad Electorem Saxoniae, ac Principem Brandeburgicum, Electoris filium: quibus [literis] eos hortantur, ut coniunctis uiribus factionibus Poloni resistant: cuius libera planè ac insatiabilis regnandi libido hoc agit, ut quo iure quauè iniuriâ [possit], alienos Principatus occupet, ut eos Principibus filijs suis assignet; ac singulis deinde ad eam potentiam euectis, Polonisque coactis, ut regnum ex electiuo hæreditarium faciant, coniunctis uniuersorum uiribus ad opprimendos Euangelicos abuti possit. — Eas literas per Doctorem Joh. Wittium, Consil. Megapol. curant, qui a Gulielmo Coerlandiae Duce, qui nunc cum Megapolitano Principe est, ob eam caussam huc missus erat."

Efter sin afsättning synes hertig Wilhelm till sin helsas återställande en längre tid hafva uppehållit sig i Dobberan, hvarifrån han (d. 22 Maj 1617) tillskref A. Oxenstjerna och bad honom vara hertigens geheimesekreterare Paul Spandko behjelplig i de värf, som hertigen anförtrodt denne att förrätta hos konungen af Sverige. I en sednare skrifvelse, dat. Stockholm d. 15 Mars. 1618, tackar hertigen rikskansleren för det han befordrat hertigens ärender och utverkat hans ombud en snar och gynnsam resolution. (Jemf. Hallenb. a. st. s. 652). Om hösten 1618 synes hertigen hafva återvändt till Tyskland, hvarest han en längre tid måste hafva uppehållit sig i Dresden. Se hertigens bref till A. Oxenstjerna, datt. Lübeck d. 10 och 14 Sept. 1618, och Dresden d. 1 Juni och 15 Aug. 1619. I sistnämnda bref ber han rikskansleren befordra Joh. Witts uppdrag till konungen af Sverige. (Alla de ofvan anf. brefven finnas i original i O. S.)

2) Se Widekindi a. st. s. 358 o. f. — Farensbach skall sedermera hafva skrifvit sig "svensk gubernator och hertig Wilhelms af Kurland ståthållare." Hans Benkendorfs (ofvan anf.) bref till Hier v. Birkholz; dat. Küstrin d. 19 Septemb. 1617. (O. S.).

Farensbach, såväl i Kurland, som i Lifland gjorde hastiga framsteg. Riga skans, Pernau och Salis föllo inom kort i deras händer. Visserligen gingo sedermera genom Farenbachs förräderi åtskilliga af de vunna fördelarna åter förlorade; men det vigtiga Pernau förblef dock fortfarande i svenskarnes våld; och Gustaf Adolf, som vägrade att med denna eröfrings återgifvande köpa sig ett osäkert stillestånd, rustade sig att med allvar fortsätta ett krig, hvartill han genom freden med Ryssland erhållit fria händer och hvars nödvändighet han framställde för de i Stockholm (hösten 1617) församlade ständerna. Dessa förklarade sig också beredvilliga till de uppoffringar, som af dem äskades till krigets fullföljande; dock beslöt Gustaf Adolf att äfven söka främmande magters bistånd och i främsta rummet försäkra sig om Danmarks vänskap. För sådant ändamål affärdades Johan Skytte om hösten 1617 i en utomordentlig beskickning till Danmark, Lübeck, Nederländerna och England[1]. Men innan vi redogöra för denna beskickning, måste vi först kasta en blick på åtskilliga äldre förhållanden.

Genom freden i Knäröd hade Sverige förbundit sig att i 4 terminer (Jan. 1616 — Jan. 1619) betala Danmark 10 tunnor guld i lösen för Elfsborgs fästning, som under kriget blifvit eröfrad af danskarne och tillika med underlydande län skulle, enligt fredsfördraget, såsom pant förblifva i deras händer till dess hela lösesumman vore på de öfverenskomna vilkoren rigtigt erlagd. En försummelse härutinnan gaf Danmark rättighet att förvandla panten till evärdlig egendom. Konungen i Danmark misstänktes också för att i hemlighet nära en sådan plan, och Sveriges dåvarande penningförlägenhet hotade att härvid komma honom till hjelp. Äfven å danska sidan var man ej utan farhågor för den svenska styrelsens afsigter, och styrktes utan tvifvel i dessa misstankar genom Sveriges förbund med Holland, hvilken stat

1) Hallenb. a. st. IV, s. 645 o. ff. samt s. 590 o. ff.

då stod i ett föga vänskapligt förhållande till den danska kronan[1]).

Genom sitt ofvannämnda förbund med Lübeck, som då befann sig i öppen fiendskap med konungen af Danmark, hade nemligen holländarne kommit i en ganska tvetydig ställning till den sednare, som derföre vägrade att ingå i den Evangeliska Unionen, hvarigenom han äfven skulle hafva blifvit holländarnes bundsförvandt[2]). I stället lät han påskina, att han förlitade sig på Spaniens vänskap, och lyssnade ej till kurfurstens af Brandenburg enträgna föreställningar om den vida större fördelen af en förbindelse med Holland[3]). Äfven trodde mången, att det serskildta förbund, som Kristian IV om hösten 1613 skall hafva ingått med kurfursten af Brandenburg, och hvilket efter hand biträddes af flera

---

1) Se "Tractatus pacis, etc. conclusus in confiniis inter Knæroed et Ulfsbæck" d. 18 Jan. 1613. (Du Mont, a. st. T. V, P. II, s. 642. Jemf. den svenska afskriften i O. S. bl. "Förhandlingar mellan Sverige och Danmark under Gustaf II Adolfs tid"). — Se för öfrigt Jakob Spens' (ofvan anff.) bref till Gustaf Adolf och A. Oxenstjerna, åren 1613—1615. (R. A.). Jemf. Hallenb. a. st. III, s. 234 o. f.

2) Slange, Gesch. Christian des IV, kürzer vorgetragen und mit Anmerkungen und Zusätzen erweitert von J. H. Schlegeln; Th. II, s. 9 o. f.

3) Vid det ofvannämnda samtalet med Birkholz i trakten af Küstrin (sommaren 1615) yttrade kurfursten af Brandenburg bland annat: "Mein Svager der König inn Dennemarkenn ist sehr mutigk, verlest sich hoch auf denn König in Hispaniennn; Ich habs ihme aber oftt treulich wiederrathenn, darbey anziehend, das dennoch viele sicherer denn Stadenn, als dem Spanier zuvertrawenn. Denn vonn denn Stadenn könte man noch das ienige, was sie ettwann in ihrer Nachbarschaftt, oder angrentzenden vonn Feindenn angefochtenenn Ländern zu Defension ihrer eygenen Provincien einnehmen müstenn, für eine billiche Erstattung der krigskostenn wieder bekommen, das thete der Spanier nichtt, behielte was ehr hette erobertt." Birkholz ofvan anf. relation af d. 9 Nov. 1615. (O. S.). Rörande de ömsesidiga beskickningarna mellan Danmark och Spanien, se Schlegel, a. st. s. 9; samt Jak. Spens' bref till hertig Johan af Östergötland; dat. London d. 10 Jan. 1614: "Præterea Andreas Sinclairus eques auratus ante me Angliam advenerat. Ipsi duo in mandatis fuere. Vnum vt Legatûs Danici in Hispaniam causas Sere:mo nostro Regi aperiret fuisse solummodò ad condolendum obitum Reginae ipsius, prout ei priùs ab Hispano factum; *nec non vt Ordines Belgici in ipsos quid moliri trepidantes, faciliùs cum ipso de rebus omnibus convenirent*"; etc. Jemf. brefvet af samma dato till A. Oxenstjerna. (O. S.).

andra tyska furstar, ej blott hade afseende på den Jülichska frågan och dermed sammanhängande invecklade förhållanden inom det tyska riket, utan att det äfven vore rigtadt mot Hansestäderna, hvilka anklagades för att vilja undandraga sig allt beroende af sina skyddsherrar och att i sådan afsigt hafva förbundit sig med holländarne[1]. Mellan dessa och Kristian IV ökades oupphörligen misstroendet, och hotade, just vid den tid, då Holland ingick förbundet med Sverige, att utbryta i ett uppenbart krig, hvilket dock förebyggdes genom konungens af England mellankomst[2]). Ty den oaktadt Eng-

1) Se Jakob Spens' bref till A. Oxenstjerna; datt. Köpenhamn, d. 24 Octob. 1613; och London d. 10 Jan. 1614. (O. S.). I det sednare yttras: "Praeterea Dom. Vestræ notum esto, quod Rex Daniæ (cui obviam dabatur Marchio Brandeburgicus) dum Hamburgi esset, foedus iniit cum plerisque Principibus Germaniæ, quod et adhuc prosequitur. Hactenus uniti sunt Elector Saxoniensis, Elector Brandeburgicus, Duces Luneburgensis, Brunsvicensis, Holsatiensis, et, vt fama est, Meklenburgensis, cum plerisque aliis; quod fit, cum ad coërcendam effrenatam superbiam Hanciaticarum Civitatum, foedus cum Ordinibus Belg. ineuntium ne agnoscant patronos et dominos suos, vt putatur; tùm in primis vt obviam eatur moliminibus Principum Papisticorum ac Electorum Spiritualium, quorum sententiæ Imperator acerrimus est fautor." — Jemf. nyss anf. bref till hertig Johan af Östergötland. — Med anledning af Hansestädernas klagomål hade kejsaren aflåtit en sträng förmaningsskrifvelse till konungen i Danmark, men denne dröjde ej att gifva ett skarpt svar, och stod härigenom för sin egen del i ett spändt förhållande till kejsaren. Se Schlegel, a. st. s. 11.

2) J. Spens' bref till A. Oxenstjerna; dat. London, d. 9 Maj 1614. (O. S.). Spens säger sig nu hafva fått närmare kunskap om Andreas Sinclairs uppdrag till konung Jakob: "Quod scilicet postquam Regi Daniæ certò innotuisset, Ordines Belg. hoc anno ipsi molestiam paraturos, si æque graui vectigali, atque pater, ipsos plecti pergeret; hoc in causa fuerat, vt mitteretur Dn. Andreas Sinclerus, vt ipsi constaret, quo pacto afficeretur Sere:mus Mag. Britanniae Rex, si ad arma dilaberetur. Sere:mus Rex mirabundus (vtpotè cui nihil huiusmodi credibile videretur) Ordinum Belg. Legatum accessitum alloquutus, ipsi significauit, neutiquam passurum se vt hanc ob causam Ordines Belg. fratrem suum vllatenùs perturbarent, quandoquidem nec ipse, nec extranei vlli tantundem soluere recusarent. Cum autem Ord. Belgicis Sere:mi Regis mens significata fuisset, ipsis nihil huiusmodi in animo fuisse sese excusarunt; fuisse solummodò rumores vulgi, et si quæ belli ansa exhibita fuisset, ipsos nec eo inconsulto, nec absque ipsius toleramine quicquam vnquam conaturos fuisse. Vnde Sere:mus noster Rex cùm ad comitem Mauritium, tùm ad Ordines Belg. in genere, per Dn. Andream Sinclerum scripsit, vt si quam aliam rixandi

lands och Frankrikes bemedlingsförsök ännu lika osäkra ställningen i det Tyska Riket; Spaniens, under den föga sannolika förevändningen af kriget mot Savojen, med ifver fortsatta krigsrustningar; den spanska politikens vexande inflytande i Frankrike; samt det katolska partiets hemliga stämplingar i de flesta europeiska länder: allt detta syntes innebära en mägtig uppfordran till protestanterne att med åsidosättande af sina inbördes tvister förena sina krafter mot den gemensamma fienden; och återväckte hos den engelska styrelsen Elisabets och Henrik IV:s plan att i ett samfäldt förbund förena alla de kristna furstar och stater, som af ett eller annat skäl kunde betraktas såsom den katolska Ligans, eller det Habsburgska Husets vedersakare. Största svårigheten var att för denna plan vinna Danmark, som tvifvelsutan i Spaniens vänskap trodde sig ega ett stöd mot Holland, och sannolikt ej ville äfventyra densamma genom att deltaga i ett förbund, som tydligen åsyftade att motverka det spanska inflytandet. För att emellertid draga Kristian IV från hans krig med Lübeck, skingra hans misstroende till Holland och Sverige samt förmå honom att tillika med Gustaf Adolf inträda i den Evangeliska Unionen, affärdade konung Jakob (i Mars 1615) Robert Amstruther i en medlande beskickning till Holland, Lübeck och Danmark[1]). Men fastän konungen i

cum Rege Daniæ causam ipsis justè exhibitam haberent, D:no Andreæ Sinclero significarent, qui ipsis in omnibus satisfaceret: et si quæ foret diuersitas, sese suam ad amicitiæ coalitionem interpositurum operam. Et ad reddendam concordiam firmiorem vult Sere:mus noster Rex, ut Rex Daniae foederi isti defensiuo, quod inter se, Ordines Belg. et quosdam ex Principibus Germaniæ est, se adiungat: quod adhuc defert Rex Daniæ, vsque quo omnium controversiarum ansæ (si quæ sint) inter ipsum et Ordines Belg. discutiantur et componantur. Verebatur etiam Rex Daniæ Sere:mum Sueciæ Regem, Ord. Belgicis foedere iunctum, in ipsum quid moliturum pacisque conditiones violaturum; quod etiam stimulo fuerat, vt eò diligentiùs Ordinum Belg. amicitiam aucuparetur, ne prædicto periculo inopinatò opprimeretur. Neglectus missionis vinclorum pacis, vt confirmarentur, hanc zelotypiam ipsi impressit." — Jemf. ofvan anf. bref till hert. Johan af Östergötland.

1) J. Spens' bref till A. Oxenstjerna; dat. London d. 1 Mars 1615. (O. S.). "Porro, mandatum est mihi a Sere:mo nostro Rege,

Danmark förklarade sig tillfredsställd med den af General-Staterne afgifna försäkran ("assecurationen"), att deras förbund ej vore menadt till Danmarks förfång; och Lübeckarne på Englands och Hollands uppmaning visade

---

vt Sere:mo Sueciæ Regi privatas missionis D:ni Roberti Anstrutheri, Equitis Aurati, ad Regem Daniæ, simul et ad Ord. Belgicos et Lubecenses, causas significarem. Significatum est Ma:ti Suæ a Legato suo Hispanico aliisque Principibus compluribus et intelligentiarijs passim suis, Regem Hispaniæ exercitum unum terrestrem, alium navalem (quales numquam priùs in Hispania visi sunt) paratos habere; quum verò nulla ei cum ullo Principe Statuve in Europa intercedat controversia, (excepto Sabaudiæ Duce, pro quo tantâ præparatione opus non est), non immeritò concludit, machinas bellicas strui, vel ad subversionem religionis in genere, vel ad invadendum particularem quendam Principem vel statum, religionis cultores. Et vtvt integram adhuc cum Rege Hispaniæ ipse amicitiam colat, sibi tamen pollicere nequit, quin in sua regna hæc molimina struantur; ideoque strictè præcepit, vt naves suæ cum militibus in promptu sint, militesque quotidiè toto hoc elapso anno ad camporum lustrationem vocandos curauit, qui jamjam quacunque vocante occasione sese indies exercentes, ad numerum octoginta mille militum per omnes suas ditiones in promptu sunt, ne de improvisò tardus corripiatur. Quoniam vero pro religionis tutelâ plusquam expedire putat, vt Reges omnes, Principes ac Status reformatæ religionis generali foedere jungantur, id unum intensis viribus agit Sere:mus noster Rex; ad quod perficiendum nulla sese offert mora, præterquam quod strenuè recuset Rex Daniæ cum Ord. Belg. foedere jungi, vsque quo foedus illud, quo cum Sere:mo Rege Sueciæ et Lubecensibus pepigerunt, exuant in quantum in ipsius particularem jacturam cedere posset, vel quoquo modo ipsi de eo satisfaciant. Ideoque misit Sere:mus noster Rex prædictum D:n Robertum Anstruther, vt priùs cum Ord. Belg. agat, incitetque ad sedulam (vtpotè quos potissimum spectet) huius tanti ponderis negotij considerationem, (tota namque hæc præparatio contra ipsos directè institui putatur), Regique Daniæ qualem par est satisfactionem præbeant.

Similiter etiam ipsi in mandatis est, vt cum Lubecensibus agat, vt et ipsi media aucupentur, quibus in amicitiam cum Rege Daniæ coalescant; ad quod perficiendum suam etiam affert (modo petitam) operam.

Ad Regem verò Daniæ in mandatis habet, ne [ille] tam alienato animo erga Ord. Belg. et Lubec. esse velit, vt respuat conditiones ipsorum quascunque ipsi oblatas, quibus intentionum suarum sinistræ interpretationes omnes animo suo eliminari possint; ac vt desistat Lubecensium commercia (prout hoc anno sibi propositum est) ulteriùs impedire (in hunc enim finem sunt apparatus ipsius navales), ne ipse foederis istius remora exsistat, ac consequenter communi religionis hosti animum addat; nec non ut religiosis omnibus, se non vsque adeò Hispanicis tricis (atque putatur) addictum, testimonium adhibeat.

Hoc peracto proponit sibi Sere:mus noster Rex foederi secum unà jungendos Sere:mos Sueciæ et Daniæ Reges, Ordines Venetiarum et Belgarum, Ducem Sabaudiæ (modò vera hæc bella reperiantur) om-

sig villiga att i förlikning erbjuda honom en skänk af 60- till 100 tusen Rdr; så undandrog han sig dock det af England föreslagna förbundet, och fullföljde en politik, som utsatte honom för misstanken, att han endast leddes af egennyttiga syften [1]).

Emellertid hade ungefär samtidigt med Amstruther äfven Johan Skytte anländt till Köpenhamn, dit han blifvit affärdad af Gustaf Adolf för att befästa vänskapen mellan de båda skandinaviske konungarne samt utverka Sverige några lättnader i afseende på Elfsborgslösen, serdeles genom de 4 betalningsterminernas förvandling till 10, 8, eller 6. Men oaktadt Skytte vid det danska hofvet rönte det mest ynnestfulla bemötande, och Kristian IV på det förbindligaste upptog och besvarade

---

nesque Duces ac Principes reformatæ religionis in Germaniâ, unâ cum Hanciaticis Civitatibus et Cantonibus Helvetiorum eiusdem religionis. Quoniam verò non cupit M:tas Sua hoc divulgari, ni effectum daretur, D:no Roberto Amstruther in mandatis esse satis notum est, vt mercatoribus quibusdam Anglicanis per omnes suos maris Oceani fines piscandi cete veniam impetret.

Hoc mihi in mandatis fuit Sere:mo Sueciæ Regi significare, ne quum ad rem ipsam ventum fuerit, eius neglectûs causa vlla obtrudi posset, quin (quum Ipsius Ma:tem imprimis, non minus quàm alium quemvis Principem spectet, certoque sciens Ipsum nemini in hac actione, quoad opus foret, cessurum) Ipsius Ma:tis præcipua habita fuit ratio."

Jemf. Dyks bref till Gustaf Adolf; dat. Haag d. 7 Mars 1615, (R. A.); och ett annat sannolikt af samma dato till A. Oxenstjerna, (fragment i O. S.). I händelse af lyckligen förrättadt uppdrag i Danmark trodde sig Amstruther äfven komma att afgå i en dylik beskickning till Sverige; (hvilken dock uteblef, till följe af Danmarks vägran att ingå i det föreslagna förbundet).

1) Se Jak. Spens' bref till A. Oxenstjerna; dat. Greenwich d. 25 Maj 1615; (O. S.). Jemf. Schlegel a. st. B. II, s. 38: "Der König von Grossbritannien suchte Dännemark in ein näheres Bündniss zu ziehen, und es dahin zu bringen, dass es an seinen Streitigkeiten mit dem Erzherzog Albrecht in den Spanischen Niederlanden Theil nehmen sollte. Der König aber entschuldigte sich, das er nicht ohne einen Vortheil für sein Land zu gewinnen, mit einem Hause brechen wolle, das von je her Freundschaft mit dem Seinigen gehalten hätte."

Rörande den kort derpå utbrytande Braunschweigska fejden, Hollands utvidgade förbund med Hansestäderna och Kristian IV:s deraf föranledda misstankar; se Schlegel, a. st. s. 39 o. f.; samt Häberl. Senkenb. a. st. XXIII, s. 661 o. ff., s. 751; XXIV, s. 31 o. ff. samt s. 45.

anbudet af Gustaf Adolfs vänskap och broderskap; så kunde dock de åskade eftergifterna i afseende på Elfsborgslösen icke utverkas. Man måste då, hette det, ändra sjelfva fredsfördraget; en åtgärd, som skulle medföra stora vidlyftigheter och lätt kunde föranleda nya irringar[1]). Den genom Skytte inledda förtroligheten mellan de båda konungarne blef sålunda mer skenbar än verklig. Bakom alla vänskapsförsäkringar lurade städse ett hemligt misstroende, och oaktadt de båda konungarnes personliga aktning för hvarandra, vågade dock ingendera rätt förlita sig på en, äfven i andra furstars ögon, ofta tvetydig grannsämja[2])

Men de polska stämplingarna gjorde det framför allt angeläget för Gustaf Adolf att bibehålla vänskapen med Danmark och om möjligt utverka sig dess bistånd om nöden så påfordrade. I en skrifvelse, dat. Narva, d. 20 Novemb. 1615, och genom Klas Flemming tillställd Kristian IV, förde han alltså denne till sinnes, huruledes den påfviska ligan, sedan dess anslag mot Ryssland ej gått i fullbordan, numera beslutat att med hela sin magt vända sig mot den skandinaviska norden, för att under förevändning af Sigismunds påstådda rätt till den sven-

1) Se Widek. a. st. sid. 281 o. ff., samt Hallenb. a. st. sid. 363 o. ff. — Jemf. Kristian IV:s skriftliga "svar på Her Joh. Skyttes wärff"; dat. Köpenhamn d. 24 Mars 1615; (R. A.; i ofvan anf. registrat. öfver danska skrifvelser). — Rörande A. Oxenstjernas tillernade beskickning till Danmark se Hallenb. a. st. sid. 234 o. ff.

2) Då Birkholz, såsom vi redan nämnt, om sommaren 1615 i Küstrin sammanträffade med kurfursten af Brandenburg, frågade denne honom bland annat, om konungen af Sverige nu vore fullkomligen förlikt med den danska konungen. Vid Birkholz' jakande svar, log kurfursten, sägande: "Gott gebe das es lange were; ich zweyfele aber sehr drann, denn die Sweden sindt denn Dehnen vonn Natur nichtt gutt; sie trawenn ihnen nicht zuviel, sindt ofters vonn ihnenn betrogenn; ich glaube gewisslich sie ziehenn noch ein mahl die Hare mitt ihnen vmb die 10 Tonnen Goldes." Se Birkholz' ofvan anf. relation af d. 9 Nov. 1615, (O. S.) — Kristian IV fruktade, eller måhända snarare hoppades, att Sverige under dåvarande förhållanden ej skulle kunna fördragsenligt utgöra den instundande första afbetalningen å Elfsborgslösen, hvadan han gjorde sig beredd på ett förnyadt utbrott af kriget. Se Jak. Spens' ofvan anf. bref till A. Oxenstjerna; dat. Greenwich d. 25 Maj 1615; (O. S.).

ska tronen genomdrifva sina farliga planer mot de skandinaviska rikena, hvilka härvid hade ett gemensamt intresse att bevaka, om ock faran närmast gällde Sverige. Till stöd härför åberopades Sigismunds ofvannämda bref till Hansestäderna (se sid. 23); och slutligen uppmanades Kristian IV att likaledes å sin sida meddela, hvad han om ifrågavarande stämplingar möjligen erfarit, samt att till den gemensamma farans afvärjande förena sitt råd och sina krafter med Gustaf Adolfs [1]). I sitt härå afgifna svar sade sig Kristian IV af åtskilliga sammankomster, som blifvit hållna, och beslut, som förmenades vara fattade, allt för väl hafva försport, att de påfviske nu, såsom tillförne, umgingos med farliga planer, såväl mot de skandinaviska rikena, som mot andra furstar och herrar, hvilka i tron ej öfverensstämde med den romerska kyrkan; hvadan det, enligt hans tanka, ålåge "hvar evangelisk potentat för sig" att vara på sin vakt och vidtaga nödiga försigtighetsmått. Något närmare rörande de ifrågavarande stämplingarna hade han dock hittills icke erfarit, hvadan han tackade för det nu gjorda meddelandet, hvilket han lofvade att å sin sida framdeles besvara, om han vidare inhemtade något om saken [2]).

Emellertid syntes de i Kurland timade händelserna egnade att gifva en ökad vigt åt Gustaf Adolfs nyssnämnda framställningar, och A. Oxenstjerna försummade ej tillfället att med anledning af dessa tilldragelser ånyo fästa den danska styrelsens uppmärksamhet på den af

---

1) Se Widek. a. st. sid. 324, Schlegel a. st. sid. 63, samt Kristian IV:s i det följande meddelade svar. Schlegel anmärker (efter Slange): "K. Christian merkte die Absicht dieses Schreibens, welches ihn bewegen sollte, zu Schwedens Vortheile ein Bündniss gegen Polen, wie auch gegen den Kayser und die katholischen Reichsfürsten einzugeben." Att det sednare äfven ingått i Gustaf Adolfs plan, göres sannolikt af hans samtida skrifvelse till konung Jakob i England, och vinner ytterligare stöd genom hans sednare hemställan till Kristian IV, huruvida denne ville ingå, antingen ett *universal-*, eller ett *partikular-*förbund med Sverige allena.

2) Kristian IV:s bref till Gustaf Adolf; dat. Köpenhamn d. 19 Febr 1616. (R. A. i ofvan anf. registratur öfver danska skrifvelser).

hans herre antydda och äfven Danmark hotande faran[1]. Dessutom erhöll Kristian IV inom kort, genom ett kurländskt sändebud, närmare underrättelser om de polska anslagen mot Sverige, och skall sedermera hafva hållit sin här och flotta i beredskap, för att i nödfall komma Gustaf Adolf till undsättning[2]. Också beviljades utan tvekan Gustaf Adolfs ansökan (i bref, dat. Kalmar d. 29 Nov. 1616) om fri genomfart genom Öresund för de skepp och trupper, han väntade från Hol-

1) Se A. Oxenstjernas bref, sannolikt till den danska kansleren Fris och dat. Åbo d. 20 April 1616; (koncept i O. S.). Vi meddela följande utdrag: "Kiäre herr Cantzler, besynnerlige godhe vän. Wedh dette beqvämlige tillfälle haffuer jagh achtadt vår vänskap och godhe förtroende lijkmätigt vara, att jagh edher medh denne min välmeente skriffuelse besöchte; Isynnerheet, medan Kon. May:t, min Nådigste Konungh, haffuer för någon tijdh sedhan låthet Hans M:t, edher Nådigste Herre, förstå om några heemlige Påveske tractater och förehaffwande emoot de' Nordlenske Rijken; att jagh dedhsamme emoot edher ihughkomme, och så wijdt förklaradhe, dedh j måtte sij att Konges i Polandh, såsom den Påweske Liges ledhemoot, icke stoort bättre mehner Danmarkz Rijke ähn Sverige; Ty föruthan dedh, att huar förfharen man nogsampt kan besinna, huadh othalige och ilønedige ahnslagh haffue haffts emoot de Evangeliske före i een långh tijdh, och ännu driffues starchtt hoos de Påweske; Så är och nu, i *förledhne* åhr, däropå flijtigtt arbethett, särdeeles vthi Polandh; Där *om* *jagh* vthi synderheet emoot edher förmäler, såsom dedh desse orter mäst ahngåår; Och will jagh medh förste låthe edher, där dedh edher så tacknembligitt ähr, förnimma, hvadh particulariteter migh kunne tillkomma. — Hwadh på bahnen hafwer waritt medh Hertigerne aff Churlandh, *sub specioso juris prætextu*, dedh ähr edher vthan twiffwel wäll witterligitt; Och sökes i grunden inthet annadt där medh, ähn vnder ett fagertt skeen, att förminske de Ewangeliskes *vires*, huilcke dessförvthan i Påland icke myckitt staroke ähre. Kiäre herr Cantzler, på dedh j måge sij att j och där medh *quamquam indirectè* meenas, så sender jagh edher een copie aff ett Konungen i Polendz breeff, för ett åhr sedhen till Hänsestädherne affgångitt, aff hwilckett jagh låther edher dömme, huadh wänskap edher aff een sådan granne skulle wara till förmodhe; Begiärer och vänligen, att j denne min skrijffuelse i den bäste meeningh wele optage, och dedh allenest därhän förståå, att jagh [dedh] wår vänskap till att continuere giordt haffuer; Såsom och hwar edher kunde någott förekomma, dedh migh kunde meddeles, att migh dedhsamme måtte communiceras"; etc.

2) Se Schlegel, a. st. sid. 64. I Sverige misstänkte man deremot, att dessa rustningar åsyftade ett fiendtligt anfall på detta land. Se Hallenb. a. st. sid. 666. Rörande för öfrigt det kurländska sändebudets uppdrag till Kristian IV, som anmodades att bistå hert. Wilhelm, samt dennes eget besök i Danmark (Juni 1617), se Schlegel a. st. sid. 71.

land [1]). Men då Gustaf Adolf (i en af N. Stjernsköld framlemnad skrifvelse, dat. Marieholm d. 15 Jan. 1617) ånyo anmodade Kristian IV om bistånd, och serskildt begärde, att de skepp, som sades för Sigismunds räkning utrustas i Dünkerken, ej måtte tillstädjas fri fart genom Öresund [2]); så förklarade Kristian IV, att han visserligen vore böjd för att bistå Sverige i dess dåvarande belägenhet; men emedan sådant ej i någon måtto kunde företagas, utan att inveckla honom och hans riken i ett betungande krig, så hemställde han till Gustaf Adolfs eget bepröfvande huruvida Danmark deri kunde inlåta sig, utan förutgången öfverenskommelse om vilkoren samt säkerhet för en billig ersättning af de krigskostnader, det härigenom skulle ådraga sig [3]).

Detta väckte likväl Gustaf Adolfs misstankar, att Elfsborg möjligen vore det åsyftade vederlaget för nämnda omkostnader, hvadan han beslöt att härutinnan närmare utforska Kristian IV:s tänkesätt [4]). För sådant ändamål affärdades Åke Axelsson (Tott?) med en ny skrifvelse (dat. Stockh. d. 2 Maj 1617) till den danske konungen, hvars utlåtande begärdes, huruvida han ville ingå, antingen ett universal-, eller ett partikular-förbund, det sednare med serskildt afseende på Sveriges dåvarande ställning till Polen; hvarjemte anhölls, att han måtte närmare förklara sig rörande den äskade säkerheten. Med anledning häraf föreslog Kristian IV ett gränsmöte (i Knäröd) mellan båda rikenas fullmäktige för att närmare öfverenskomma om nämnda punkter, samt förklarade sig

---

1) Se Kristian IV:s svar; dat. Skanderborg d. 26 Decemb. 1616. (Ofta anf. danska registrat.).

2) Hallenb. a. st. sid. 670.

3) "Hwilket med billige och lidelige middel och weye skee burde", tillägger Kristian IV; "huorpaa wii E: K:tt och Sveriges Crone imod all vbillig wold och vrett vndsettning och assistentz leyste kunde; Saa frembt ingenn christelig och billig [fridz-tractation] E. K:ts och cronens fiender deris attentat och forehafvande kunde affuende." Kristian IV:s bref till Gust. Ad.; dat. Skanderborg d. 15 Febr. 1617. (Anf. danska registrat.).

4) Hallenb. a. st. sid. 671.

böjd för ett efter Sveriges dåvarande ställning lämpadt förbund mellan de skandinaviska rikena, efter förebilden af förra fördrag dem emellan[1]).

På denna punkt stod frågan, då (om hösten 1617) Johan Skytte för andra gången affärdades till Danmark för att arbeta på vänskapens befästande mellan de båda konungarne samt föreslå Kristian IV det ifrågavarande gränsmötets utsättande till någon dag efter Gustaf Adolfs kröning. Äfven denna gång rönte Skytte det ynnestfullaste bemötande vid det danska hofvet, och Kristian IV förklarade sig villig att på den tid, Gustaf Adolf fann för godt att utsätta, låta sina fullmägtige möta vid gränsen för att underhandla "om förbund och närmare förstånd" mellan de båda konungarne[2]). Men emellertid hade Kristian IV blifvit uppmanad, såväl af hertig Christian af Braunschweig och Lüneburg[3]), som af kurfursten af Brandenburg[4]), att medla fred mellan Sverige och Polen. Dessutom anlände i slutet af September (ungefär vid samma tid, som Joh. Skytte lemnade Danmark för att öfver Lübeck fortsätta sin resa till Hol-

1) Med anledning af Gustaf Adolfs klagomål öfver de afvikne svenskar, som uppehöllo sig inom danska gränsen och derifrån uppviglade den svenska kronans undersåter, lofvade Kristian IV likaledes att vidtaga lämpliga anordningar, "indtil frembdelis wiidere derom, effter huis ald guod correspondens och billigheet gemess befindis, nogott wist afschedit och determinerit worder"; etc. — Krist. IV:s bref till Gust. Ad.; dat. Köpenhamn d. 28 Maj 1617. (Anf. danska registrat.)

2) Se Widek. a. st. sid. 400, samt Hallenb. a. st. sid. 681 o. ff. Jemf. Krist. IV:s bref till Gust. Ad., dat. Kroneborg d. 2 Dec. 1617; (anf. danska registrat.).

3) Se Krist. IV:s bref till Gust. Ad., datt. Fredriksborg d. 12 Nov., och Kroneborg d. 2 Dec. 1617; (anf. saml.).

4) Se Schlegel a. st. sid. 75: "Ein Chur-Brandenburgischer Gesandte Hieronymus Diesskau, der zu Anfang des Septembers ankam, ersuchte den König aus allen Kräften den Frieden zwischen Schweden und Polen zu vermitteln, theils weil der Churfürst, wegen der Lage von Preussen aus der Fortsetzung des Krieges allerhand Ungelegenheit besorgte, theils weil ihm K. Sigismunds Anschläge gegen Schweden bedenklich schienen. Zum Theil gieng auch das Gewerbe dieses Gesandten auf die Evangelische Union in Deutschland." Jemf. noten till samma sida.

land och England) ett polskt sändebud, Hans Weier, till Köpenhamn, för att förmå Kristian IV att ej göra Gustaf Adolf något bistånd, utan fastmer erkänna Sigismund för Sveriges rättmätiga konung; hvarjemte äskades fri genomfart genom Öresund för de från Dünkerken väntade skeppen, samt obehindradt genomtåg till lands för de trupper, som man möjligtvis nödgades landsätta i Danmark eller Norge [1]). Till vedergällning lofvade Sigismund, jemte andra förmåner, att för everldliga tider åt Danmark öfverlåta Elfsborg. Men Kristian IV och det danska riksrådet, med hvilket han öfverlade om saken, funno det ej blott betänkligt att i någon måtto befrämja Sigismunds planer, utan äfven mindre rådligt att förblifva neutral och derigenom lemna holländarne hela äran och fördelen af att bistå Sverige [2]). Emellertid fann man dock för godt att bevilja Sigismund den svenska konungatiteln, och derjemte erbjöd sig Kristian IV att blifva fredsmedlare mellan Sverige och Polen. Då derföre Gustaf Adolf, i en ny skrifvelse af den 8:de Novemb. 1617 [3]) föreslog det aftalade gränsmötets utsättande till den 1:sta nästkommande Januari; yrkade deremot den sednare nämnde mötes uppskjutande, till dess Gustaf Adolf först gifvit sin mening tillkänna rörande en af Kristian IV förordad fredsunderhandling till biläggande af den närvarande tvisten mellan Sverige och Polen; ty nämnde tvist borde man, om möjligt, snarare i godo uppgöra, än, med angränsande länders ögonskenliga fara, hänskjuta till krigets ovissa vexlingar [4]). Men Danmarks hemliga förhandlingar

---

1) Utan tvifvel var det väl äfven fråga om en mer omedelbar medverkan från Danmarks sida. Ty blott för en sådan ville man väl erbjuda Elfsborg såsom ersättning.

2) Schlegel a. st. sid. 72 o. f. Jemf. Hallenb. a. st. sid. 683 o. ff.

3) Sannolikt framlemnades denna skrifvelse af Jak. v. Dyk vid hans utresa till Holland. Kristian IV säger sig hafva emottagit densamma d. 1 Decemb.

4) Se Kristian IV:s ofvan anf. bref till Gust. Ad., datt. Fredriksborg d. 12 Nov. och Kroneborg d. 2 Dec. 1617. I det sednare brefvet säger sig Kristian IV äfven af den polska beskickningen hafva blifvit föranledd att göra Gustaf Adolf ofvannämnda förslag.

med Polen och Spanien måste förefalla Gustaf Adolf så mycket mer misstänkta, som Kristian IV helt oförmodadt började i sina skrifvelser till honom tilldela Sigismund den svenska konungatiteln; och dessutom gåfvo de underrättelser, som under tiden inlupo, föga anledning att förmoda, det Sigismund nu vore mera försonligt stämd än tillförne[1]. I sitt svar på den danske konungens förslag betygade likväl Gustaf Adolf i allmänna ordalag sin böjelse för fred, men förklarade tillika, att han ej kunde inlåta sig i några fredsunderhandlingar, utom med förbehåll, att tvistefrågan om den svenska kronan dervid lemnades ovidrörd[2]. Också skyndade Kristian IV att affärda ett serskildt sändebud för att härom inhämta Sigismunds tanka och, enligt Kristian IV:s egen försäkran, om möjligt vinna honom för saken. Men på Gustaf Adolfs genom Skytte framställda besvär öfver den danske konungens hittills icke öfliga förfarande att i sina till Sverige aflåtna skrifvelser gifva Sigismund den svenska

1) Rutgersii bref till A. Oxenstjerna; dat. Köpenhamn d. 14 Febr. 1618. (O. S.). "Nobilis quidam [a Rege Daniæ] in *Poloniam* missus est; ac de Polonico in Suecos bello constans hic rumor est. Cum Dux Saxoniæ, frater Julij, qui in Sueciá militavit, Weijero, Polonico tunc hic Legato, nunciasset S. M. S. coronatam esse, respondisse fertur, se et caput et coronam ablaturos. Quæ uox cum ad Regem [Daniæ] relata foret, facilius esse talia dicere quam præstare dixit." — I början af Januari 1618 kom ett spanskt sändebud, don Francesco de Medina, till Danmark. "Er suchte den König zu bewegen, als ein alter Freund des Hauses Oesterreich sich auf alle Weise mit Spanien zu verbinden, nämlich den Sund für die Vereinigten Niederlande zu verschliessen, und ihn für die nach Polen bestimmte Schiffe und Hülfstruppen zu öffnen, ja selbst den Liga in Deutschland beyzutreten. Dieser Antrag, der an sich nicht gefallen konnte, verrieth noch eine geheime Absicht von Spanien, nämlich mit eben der Hülfsflotte, die den Polen gegen Schweden beystehen sollte, sich der Schiffahrt von Danzig, Riga und den umliegenden Hafen zu bemeistern, um den Holländern ihre sogenannte Brodtkammer zu verschliessen. Er ward also gänzlich, ob wohl in den mildesten und verbindlichsten Ausdrücken verworfen." Schlegel a. st. sid. 85 o. ff. Jemf. Jak. v. Dyks bref till A. Oxenstjerna; dat. Haag d. 19 Jan. 1618. (O. S.).

2) Denna förklaring afgafs, såväl skriftligen i ett bref till Kristian IV, som mundtligen genom Joh. Skytte, hvilken på sin återresa från Holland (i Febr. 1618) ånyo hade företräde hos den danske konungen.

konungatiteln, svarade Kristian IV, att han visserligen tillförne "af serskilda orsaker" nekat honom densamma, men numera på hans vänliga anhållan såg sig föranlåten att, med förbehåll af Gustaf Adolfs rätt, gifva honom nämnde titel, helst den ordinarie gåfves honom af alla andra kristna potentater. Hvad slutligen gränsmötet beträffade, hvarom Gustaf Adolf ånyo erinrat, så yrkade Kristian IV, att först alla anledningar till missförstånd borde undanrödjas, innan man inginge i vidare underhandlingar om ett förbund; hvadan han meddelade en förteckning öfver hvarjehanda besvär, som, enligt hans förmenande, i främsta rummet borde afhjelpas [1].

Emellertid erhöll Kristian IV en skrifvelse från Sigismund, hvari denne såsom en förolämpning tillbakavisade hvarje anmodan om en fredsunderhandling under den af Gustaf Adolf betingade förutsättningen, men likväl förklarade sig böjd för ett stillestånd, hvartill han (enligt Gustaf Adolfs uppgift i ett bref till Kristian IV) skall hafva blifvit enhälligt uppmanad af de polska ständerna [2]. Detta blef nu utgångspunkten för Kristian IV:s vidare bemedlingsförsök. Sålunda hemställde han till Gustaf Adolf, huruvida denne ej funne gagneligt att åtminstone ingå ett fem eller sex års stillestånd, hvari äfven Ryssland i så fall borde inbegripas, "alldenstund

---

1) Se Kristian IV:s skriftliga svar på Joh. Skyttes ärender; dat. Köpenh. d. 25 Febr. 1618; samt den vidfogade långa förteckningen öfver "Besueringer, som först bör att afskaffis, för end man sigh vdj wiidere tractation jndlader." (Anf. danska registrat.).

2) Kristian IV:s bref till Gustaf Adolf; datt. Köpenhamn d. 30 Maj och d. 26 Juni 1618; (anf. saml.). I sistnämnda bref (ett svar på Gustaf Adolfs, dat. Linköping d. 7 Juni 1618,) meddelade Kristian IV följande ordagranna utdrag ur Sigismunds skrifvelse: "Eâ conditione Gustavum arbitrio Serenitatis Vestræ causam suam permittere velle intelleximus, si nulla de Regno Sueciæ controversia moveatur. Nos sanè neminem vel causæ vel Regiæ dignitati nostræ adeò infensum fore arbitramur, nobis ut svadeat, ut eâ conditione, quâ hostis fert, et quam ipsa rei indignitas refellit, de pace nobiscum agi sinamus." Blott till ett stillestånd kunde han på sådant vilkor samtycka.

både det polska och det ryska kriget hade ett vidlyftigt utseende;" under tiden kunde möjligen medel och utvägar yppa sig, hvarigenom en slutlig fred kunde ernås[1]. Äfven från Lifland, hvarest polackarne under vintern gjort ett fiendtligt infall, erhöll Gustaf Adolf dylika uppmaningar. Men han var föga böjd att lyssna till dessa föreställningar, emedan han med skäl misstänkte att polackarne, som då voro sysselsatta både med det ryska kriget och med tartarerna, endast ville vinna tid för att sedermera med samlade krafter vända sig mot Sverige. För att likväl betyga sina fredliga tänkesätt samtyckte han dock slutligen till en stilleståndsunderhandling, eburu redan det blotta ryktet om en sådan så när hade beröfvat honom en del af den påräknade undsättningen från Holland[2].

Vid sin ofvannämnda beskickning till Holland (på hösten 1617) hade nemligen Johan Skytte fått i uppdrag att anmoda General-Staterne om snar undsättning mot Polen; hvarjemte han skulle utforska deras mening rörande det ifrågavarande förbundet mellan Sverige och Danmark samt anhålla om penningförsträckningar till de båda återstående afbetalningarne å Elfsborgslösen[3].

---

1) Kristian IV:s bref till Gustaf Adolf; dat. (Köpenhamn) 28 Juli 1618; (anf. saml.). Enligt Kristian IV:s uppgift i detta bref hade hans frände, hertig Kristian af Braunschweig och Lüneburg, utvald biskop af Minden, i en skrifvelse (dat. Zelle d. 4 ... 1618) anmodat honom "den begyndte handling imellom Rigerne Sverig och Polen att befordre och ahndriffue;" hvarvid Kristian IV tillägger, att hertigen syntes vara väl försäkrad om den polske konungens vilja och samtycke. — Sannolikt leddes hertigen härvid af sina hänsigter till stiftet Pilten (i Kurland), som blifvit förpantadt åt markgrefve Georg Fredrik af Ansbach. Dennes efterlemnade enka var nemligen en syster till hertigen. Se Schlegel, a. st. sid. 71.

2) Se Hallenb. a. st., sid. 718 o. ff.

3) Se memorialet öfver de ärender, som Joh. Skytte fått i uppdrag att förrätta i Holland; dat. Stockh. i Aug. 1617; (konc. O. S.). Jemf. det lika lydande memorialet för Jak. v. Dyk; sammalikt utfärdadt i Novemb. 1617; (bl. v. Dyks papper i R. A.). Vi meddela här i korthet innehållet:

Så snart Skytte, efter ankomsten till Haag, erhållit företräde för General-Staterne, skulle han först och främst å konungens vägnar

Efter förrättadt ärende i Danmark, och efter att i Lübeck hafva för svenska kronans räkning deponerat en

---

lelsa och lyckönska dem, samt tacka dem för deras medverkan till freden mellan Sverige och Ryssland. Derpå skulle han utförligen redogöra för Sveriges ställning till Polen, Gustaf Adolfs fruktlösa försök att tillvägabringa en förlikning samt, i motsats dertill, Sigismunds utmanande och fiendtliga beteende, hvaraf den oundvikliga följden nu hade blifvit ett uppenbart krig. Härvid skulle Skytte erinra om det katolska partiets stämplingar mot den reformerta kristenheten öfverhufvud, samt isynnerhet skildra den fara, hvaraf äfven Holland i icke ringa mån hotades genom de polska anslagen mot Sverige; ty om nämnda planer gingo i fullbordan och det sålunda lyckades Sigismund och hans bundsförvandt, konungen af Spanien, att tillskansa sig herraväldet öfver Östersjön, så skulle det sedermera blifva dem lätt att betvinga Holland, hvars magt och välstånd till väsendtlig del berodde på Östersjöhandeln och, om holländarne derifrån uteslötos, inom kort skulle aftyna. På grund häraf skulle Skytte uppmana General-Staterne att i kraft af förbundet lemna Gustaf Adolf snar undsättning, ej blott för att tillbakavisa ett fiendtligt anfall på Sverige, utan äfven för att förebygga ett sådant, genom att föra kriget in i fiendens eget land. Derföre skulle han anhålla: 1) att de, enligt förbundet, ville bistå Sverige med penningar, krigsförnödenheter, eller manskap; 2) att holländska undersåter måtte förbjudas att gå i polsk tjenst; 3) att inga skepp med krigsförnödenheter måtte tillstädjas att från Holland afgå till Danzig, Elbing, Königsberg, Riga, eller andra Östersjöhamnar under polskt öfverherrskap; samt 4) att inga värfningar för Sigismunds räkning måtte få anställas på holländskt område.

Derefter skulle han säga sig hafva åtskilliga vigtiga ärender att i förtroende meddela General-Staterne, hvilka han dock för närvarande ej ville dermed besvära, utan anhölle i stället, att de måtte utse deputerade, med hvilka han om nämnde ärender kunde rådpläga. För denna delegation (ett slags hemligt utskott) skulle Skytte framställa konungens af Danmark anbud att, mot ersättning för krigskostnaderna, med Sverige ingå ett förbund mot Polen; äfvensom, å ena sidan, Gustaf Adolfs betänkligheter vid detta förslag, hvarmed månända blott åsyftades att förskaffa Danmark den everldliga besittningen af Elfsborg samt undergräfva vänskapen mellan Sverige och Holland; ehuru det, å andra sidan, under närvarande omständigheter ej heller syntes rådligt att genom ett afslag förolämpa den danske konungen och derigenom gifva honom anledning att göra gemensam sak med konungen af Polen — en afsigt, för hvilken han af ryktet allmänt anklagades och äfven af de insigtsfullare misstänktes. Derföre hade frågan hittills blifvit förhalad, på det Gustaf Adolf först måtte inhämta General-Staternas tanka, för att sedermera derefter lämpa sitt beslut. — "Hæc legatus pro sua prudentia rationibus, quæ Suam Mtem nunc in hanc, nunc in illam partem moverunt, declarabit; argumenta autem sua ita diriget, ut initiò quidem improbet hoc foedus; postmodum verò commoda eiusdem recensendo conetur eius utilitatem vincere, sic tamen, ut consilium se accipere ab Ordinibus, non dare ostendat."

summa penningar (65,000 Rdr), som influtit för derstäd
försåld svensk koppar[1]), fortsatte Skytte sin resa öf
Hamburg, Bremen, Oldenburg, Embden, Gröningen o
Amsterdam till Leyden, dit han anlände d. 22 Octob
och hvarest han rörande de äskade penningförsträckni
garne rådplägade med Rutgersius. Denne, som förut
samma ärende i uppdrag, hyste dock föga hopp om
önskad utgång på denna angelägenhet, i anseende till d
dåvarande, högst betänkliga inre ställningen i den h
ländska fristaten[2]).

Om nu General-Staterne gillade saken, skulle Skytte för
dem, att i förbundsfördraget uttryckligen skulle förbehållas, det
förbund ej skulle lända dem till något slags förfång. Äfven
han tillägga, att om det syntes dem lända till de evangeliskes
och fördel ("e re et usu Evangelicorum"), så kunde man äfven
utröna, huruvida konungen af Danmark vore böjd för ett univer
förbund med alla evangeliska furstar och stater, och kunde
fall dertill göra början och grundläggningen. Tillstyrkte då Gen
Staterne ett sådant förbund, skulle Skytte med dem rådföra sig
sättet och vilkoren, samt derom gifva konungen snart besked.
om General-Staterne afrådde hela saken, såsom enligt deras me
onyttig och skadlig, så borde han försäkra dem, att konungen ej sk
afvika från deras råd, utan ville se till, huruledes frågan lämplig
och utan stor anstöt ("sine magna offensione") skulle kunna afböj
Slutligen gåfvos föreskrifter rörande de äskade penningförsträ
ningarne, m. m., (hvarom vidare i det följande).
Rörande alla dessa ärender skulle Skytte först rådföra sig
Olden Barneveld och i allo lämpa sig efter hans mening.

1) Stadens styrelse tvekade väl i början att bifalla Skyttes
sökan om nämnda deposition, emedan man fruktade att i så fall
sig med Sigismund, som måhända skulle göra anspråk på de dep
rade penningarne; men slutligen beviljades dock saken. Se Joh. Sky
bref till Gustaf Adolf; datt. Lübeck, d. 5 och d. 11 Octob. 16
(Skytt. saml. Vol. IV). Jemf. Widek. a. st. sid. 400.

2) Se Joh. Skyttes bref till Gustaf Adolf; dat. Leyden, d. 24
1617; (Skytt. saml. Vol. IV). — Vi hafva i det föregående (sid.
noten) omtalat, huru Sverige år 1616 erhöll ett penninglån i Ho
till den andra afbetalningen å Elfsborgslösen. Med större dele
den upplånade penningsumman hade J. Rutgersius mot slutet af
begifvit sig till Sverige. Då han (i Aug. följ. år) derifrån återv
till Holland, fick han i uppdrag att af General-Staterne utverka
rige ett nytt lån, helst till båda de återstående afbetalninga
nämnda lösen, men åtminstone till den näst instundande, tredje.
borde han i sednare fallet tillika utverka ett eller par års anst
med det förra lånets återbärande. (Se instruktionen f. J. Rutgersi

Den teologiska tvisten mellan tvenne professorer i Leyden, Jakob Arminius och Frans Gomar, hade nemligen, då äfven politiska intressen deruti inblandades, efter hand utbildat sig till en i kyrka och stat djupt ingripande söndring, hvilken delade snart sagdt hela samhället i tvenne motsatta partier, Arminianer och Gomarister, eller, såsom de äfven kallades, remonstranter och kontraremonstranter [1]. De sednare, som mot de förra med ifver förfäktade den strängt kalvinska åsigten om det obetingade nådavalet och andra den reformerta kyrkans läror, mot hvilka Arminius uppträdt, utgjorde i allmänhet det stora flertalet och yrkade derföre på ett

dat. *Stockh.* d. 11 Aug. 1617; bl. hans papper i R. A.). Härvid tillstyrkte likväl Rutgersius, på grund af sin kännedom om förhållanderna, att man ej skulle väcka fråga om något nytt lån, innan den till det förras återgäldande bestämda penningsumman väl vore redo i Hamburg, och holländarne således ej hade skäl till några betänkligheter; eljest skulle de visserligen lofva allt för att återfå sina penningar, men sedermera, under hvarjehanda förevändningar, undandraga sig fullgörandet af sina löften. Dessutom borde de åt vissa inflytelserika personer tillernade skänkerna först hafva blifvit skickade. "*Ignosce,*" tillägger han, "si nonnullorum auaritiam, qui ad clauum ibi sedent, optimè norim, et quantum quidam, qui tantoperè libertatem clamant, ceruice tamen catenatâ esse expetant." (Rutgersii odat. bref till A. Oxenstjerna; O. S.). — Vid sin ankomst till Holland fann emellertid Rutgersius omständigheterna ganska missgynnande för befrämjandet af Sveriges fördelar derstädes, och allt, hvad han under dåvarande förhållanden vågade hoppas, var en förlängning af betalningstiden för det förledet år upptagna lånet. (Se Rutgersii bref till Gustaf Adolf och A. Oxenstjerna under höstmånaderna 1617; R. A. och O. S.). — Emellertid hade Skytte vid sin ifrågavarande beskickning till Holland erhållit samma ärende i uppdrag, och skulle derom rådföra sig med Olden Barneveld och Hugo Muis van Holy samt ställa sig deras råd till efterrättelse. För öfrigt skulle han framställa vådan af att konungen i Danmark, genom försummelse i lösesummans punktliga erläggande, finge en anledning att för everldliga tider tillegna sig Elfsborg och derigenom komme i tillfälle att afskära all förbindelse mellan Sverige och Holland. (Se ofvan anf. memorial för Skytte och Dyk).

1) I ett bref till A. Oxenstjerna, (dat. Haag d. 8 Jan. 1618; Skytt. saml. Vol. IV), yttrar Joh. Skytte: "Grefve Hindrik är armenian och går vthi deres kyrkia, hollendes med Bernefeldio, med Grotio och flere; Grefve Moritz med de gamble göser: her är sådantt buller i landet om *prædestination*, så at och alle sheppere disputera *pro et contra.*"

national-koncilium, hvarest de på förhand voro förvissade om segern. Men just af sådan anledning bestreds detta förslag af Arminianerne, hvilka hade öfvervigten i flera af de större städerna, isynnerhet i provinsen Holland, som var den rikaste och hittills mest betydande i förbundet samt i Olden Barneveld egde en ledare af öfvervägande anseende och inflytande hos General-Staterne. Genom sin ställning och sin religiösa öfvertygelse betraktades denne såsom det Arminianska partiets förnämsta stöd; men just på denna omständighet grundade hans politiska vedersakare planen till hans störtande. De underbläste derföre religionssöndringen, på samma gång de mot Olden Barneveld rigtade de mest kränkande anklagelser för förräderi och egennytta. Också lyckades de härigenom att sätta den stora massans passioner i rörelse; men de insigtsfullare trodde sig i alla dessa ränkor spåra prins Moritz' af Oranien ledande hand och slugt beräknande äregirighet, för hvilken Barneveld utgjorde ett hinder, som måste undanrödjas. Sålunda såg denne sitt inflytande småningom minskas, och liksom anande det stundande ováder, hvars moln redan börjat samla sig öfver hans hufvud, drog han sig för en tid undan till Utrecht, såsom det uppgafs, för sin ålders och sin försvagade helsas skull[1]). — För Sverige, som dock åtnjöt båda partiernas ynnest, voro dessa förhållanden isynnerhet derigenom missgynnande, att de holländska provincial-ständerna under den dåvarande ställningen voro föga böjda att, såsom förr, förskjuta General-Staterne penningar; hvaraf följden var, att de sednare befunno sig i stor penningförlägenhet, alldenstund statskassan i det närmaste var

1) Då Rutgersius kort efter sin ankomst till Holland i Utrecht besökte O. Barneveld, lät denne sjelf förstå, att han nu vore mera främmande för de allmänna angelägenheterna, hvadan han rådde Rutgersius att vända sig till prefekten i Dortrecht, Hugo Muis van Holy (Rutgersii morbror), hvilken genom sitt inflytande hos de holländska provincial-ständerna väsendtligen bidragit att skaffa Sverige förra årets lån. Se Rutgersii bref till A. Oxenstjerna; dat. Dortrecht d. 2[illegible] Sept 1617 (O. S.).

uttömd genom återgäldandet af den betydliga skulden till England, och Frankrike numera innehöll de subsidier, med hvilka det alltsedan Henrik IV:s tid bisprungit den holländska fristaten [1]). — Derföre ansåg Rutgersius det föga rådligt, att Skytte för närvarande offentligen föredroge frågan om de äskade nya lånen, emedan det utan tvifvel blott skulle skada Sveriges öfriga angelägenheter i Holland [2]).

Efter att från Leyden hafva tillskrifvit Olden Barneveld och tillsändt honom konungens bref, fortsatte Skytte emellertid sin resa till Haag, och emottogs en mil utanför staden af "grefve" Moriz af Oranien, hvilken å General-Staternes vägnar i egen person rest honom till mötes, dervid beledsagad af sin bror, grefve Henrik, af den gamle prinsen af Portugal och tvenne hans söner, äfvensom af grefve Wilhelm af Nassau, gubernator öfver Friesland och Gröningen [3]). Efter ankomsten till Haag (d. 25 Oct.) besöktes och välkomnades Skytte af de andra främmande sändebuden derstädes, äfvensom af trenne ombud från General-Staterne [4]), samt erhöll (d. 27) offentligt företräde i nämnde Staters allmänna försam-

1) Dertill kom äfven, att de holländska provinc.ständerna, (som på General-Staternes borgen förskjutit Sverige det förra lånet, och till hvilka man äfven nu hade måst vända sig för att erhålla ett nytt), redan före Rutgersii ankomst till Holland, hade åtskiljts och, såsom det troddes, under dåvarande förhållanden ej så snart ånyo skulle sammanträda.

2) Se Rutgersii bref till Gustaf Adolf och A. Oxenstjerna under hösten 1617, (R. A.); äfvensom Joh. Skyttes bref till Gust. Ad., datt. Leyden d. 24 Oct., och Haag d. 14 Nov. 1617; (Skytt. saml. Vol. IV). Jemf. Neuville, Histoire de Hollande, depuis la treve de 1609, (Paris 1702), T. I, sid. 42 o. ff., 79 o. ff. samt 109 o. ff.

3) Enligt hvad Skytte sedermera inhämtade, var detta en ära, som ännu ej vederfarits något sändebud, och hvarmed General-Staterne ville betyga sin utmärkta aktning för Gustaf Adolf. Denne hade Skytte den tillfredsställelsen att under hela sin resa böra lofordas och beundras af alla.

4) Desse ombud voro herrar Magnus, deputerad fr. Zeland, Nik. Voigt, fr. Gelderland, och van Dyssen, "the ther hadhe tillförendhe läthit bruka sigh vthij E. K. M:tz saaker," och af hvilka de två förstnämnde hade i sina provinsers namn underskrifvit förbundsfördraget.

ling. Sedan äfven grefvarne Moriz och Wilhelm här infunnit sig, höll Skytte (i öfverensstämmelse med sin instruktions lydelse) ett latinskt tal, hvari han först och främst å sin herres vägnar helsade General-Staterne samt tackade dem för deras medverkan till freden med Ryssland. Derefter redogjorde han för Sveriges ställning till Polen; hvarvid han framlade afskrifter af de mellan Gustaf Adolf och Sigismund vexlade skrifvelserna samt tvenne (åren 1615 ock 1617) af den sednare utfärdade och i Sverige kringspridda patenter; med hvilket allt Skytte sökte bevisa, att Gustaf Adolf "gerna hade suttit stilla," om han ej af Sigismunds utmanande åtgärder hade blifvit tvungen att, för sin egen säkerhets skull, gripa till vapen. Efter dessa och andra för tillfället lämpliga anföranden, uppmanade Skytte slutligen General-Staterne att, i enlighet med förbundets lydelse, göra hans herre kraftigt bistånd[1]). Derpå begärde han, att de måtte bland sig utse ombud, för hvilka han kunde yppa något, som han sade sig hafva att i förtroende meddela. — Sedan Skytte slutat sitt tal, öfverlade General-Staterne en stund sinsemellan, hvarefter församlingens president, herr Magnus, å deras vägnar, besvarade Skyttes tal och i främsta rummet den framförda helsningen, samt uttryckte deras tillfredsställelse öfver freden mellan Sverige och Ryssland. *Och emedan de (General-Staterne) ej blott nu till fullo genom Skyttes tal, utan äfven tillförne, hade förnummit de påfviskes, konungens af Polen och konungens af Spanien stämplingar och förehafvanden, såväl mot H. M:t, konungen af Sverige, som mot de evangeliske i allmänhet, så ville de (General-Staterne), så mycket i deras förmåga stod, nämnda stämplingar förhindra, motstå och afvärja.* För öfrigt lofvade de att framdeles gifva Skytte

1) Ofvanstående, som är meddeladt efter Skyttes egen berättelse i bref till konungen, bör dock förfullständigas genom en jemförelse med det ofvan anf. memorialet för Skytte, hvilket han sjelf i nämnda berättelse åberopar. Jemf. afskriften af Skyttes tal (fragment i ... saml. Vol. III).

fullständigt svar på de af honom framställda punkterna, samt ville bland sig utse ombud för att få del af hvad han vidare hade att föredraga. — Derefter tog Skytte för den gången afsked och lemnade församlingen. Grefvarne Moriz och Wilhelm ledsagade honom ända ned till vagnen, i hvilken han å General-Staternas vägnar blifvit hämtad af de trenne ofvannämnde ombuden, som likaledes nu voro honom följaktige på återvägen till hans bostad.

Följande dagar (d. 27 och 28 Oct.) aflade Skytte besök hos grefve Moriz[1]), hos Olden Barneveld[2]) samt hos grefvarne Wilhelm och Henrik[3]), hvilka alla lofvade

---

1) Vid detta tillfälle öfverlemnade Skytte det bref, som Gustaf Adolf tillskrifvit prinsen, och hvilket denne emottog "med allsomstörsta reverentz" samt försäkrade om sin beredvillighet att i allt, hvad han kunde, bistå Skytte. För öfrigt talade Moriz mycket om det Lifländska kriget och Farensbachs förräderi, om konungens af Danmark afvoghet mot holländarne och länge misstänkta förbindelse med Spanien, o. s. v. Derjemte satte han i fråga, huruvida den danske konungen skulle vilja återlemna Elfsborg, äfven om lösesumman blefve rigtigt erlagd; hvartill dock Skytte svarade, att han med visshet trodde det. Slutligen ordade prinsen äfven om den närvarande religionssöndringen, hvarvid han anklagade vederparterne för det de, påyrkande de serskilda provinsernas suveränitet i dylika fall, motsatte sig ett national-koncilium; o. s. v.

2) På Skyttes anmodan hade nemligen Barneveld återvändt till Haag, hvarest han nu åter, såsom förr, af General-Staterne rådfrågades i alla vigtiga ärender, och hvarest förbittringen mot honom småningom började lägga sig. Vid ofvannämnda besök framförde Skytte sin konungs helsning till honom, med anhållan, att han i enlighet med det förtroende, som konungen alltid hyst, och ännu hyste till honom, måtte på bästa sätt låta sig vårda om konungens angelägenheter.

3) Om sistnämnda besök yttrar Skytte i sin berättelse till konungen: "Isynnerhet vtlofwade Grefwe Willhelm, at huar han finge någon befallningh vtaff de General-Stater at skicke E. K. M:t något krigzfolck tillhanda, ifrån de orter der han hadhe sitt Gouvernement, skulle det medh all flyt blifwe stellt i wercket; Greffwe Hindrick frågadhe myckit om det Liflenska kriget, om E. K. M:tz exercitija, seyendes runt vt på sin hållendesk (efter såsom och Hållenderne berömme sig der aff, att H. F. N:de ähr een boren Hållendere, födder vthj deres stadh Delfft), det H. F. N:de hadhe förnummit, at E. K. M:t skulle öfwe sig vthj allehanda konungzlige berömmelige exercitijs och altidh gåå medh hvar dagh till rådz, och bliffwe der sittiendes heela dagerne igönom; Serdeles gaff H. F. N:de och tillkenna, om den reputation, som E. K. M:t hade nått bådhe här i landet så och annerstädes hoos fremmande herrer och potentater, isyn-

att efter bästa förmåga befordra konungens af Sverige angelägenheter. Isynnerhet med Barneveld hade Skytte en lång öfverläggning, hvarvid han redogjorde för hvad som redan blifvit förbandladt på ofvannämnda offentliga sammankomst, samt rådfrågade Barneveld rörande förbundet med Danmark och det af Gustaf Adolf äskade penninglånet, serdeles till den snart instundande tredje afbetalningen å Elfsborgslösen. Hvad det förra beträffade, så ansåg Barneveld ej olämpligt, att de båda konungarne sinsemellan ingingo ett förbund till ömsesidigt bistånd, isynnerhet mot konungen af Polen; dock borde man å ingendera sidan fordra ersättning för krigskostnaderna, och än mindre någon förpantning af fästen, slott eller land. Men att Skytte för närvarande offentligen föredroge denna fråga för General-Staterne, som med anledning af den förhandenvarande tvisten blifvit förstärkte med många extra-ordinarie medlemmar, ansåg deremot Barneveld mindre rådligt, alldenstund saken borde hållas så hemlig som möjligt, men, genom att komma till mångas kunskap, lätteligen skulle blifva utspridd. Hvad vidare det äskade lånet beträffade, så ansåg Barneveld ej heller rådligt, att Skytte för den gången mycket påyrkade detsamma, emedan det i alla fall ej med erforderlig skyndsamhet skulle kunna ernås[1].

---

nerheet vthj sine vnge åhr [= vid så unga år]; När H. F. N:de och ibland annat skämtachtigt taal frågade om E. K. M:tz ålder och eliest om E. K. M:t ickie täckes snart till att see sig om [efter] een Dråttningh, svarade iag honom der till, att E. K. M:t hadhe här till hafft medh andre bruder till att skaffe, serdeles medh de ryske befästninger, så at E. K. M:t ickie hadhe hafft någon tidh till att tänckia opå det andre." Då Skytte häraf tog sig anledning att fråga om grefve Henriks eget frieri till landtgrefve Moriz' dotter Elisabet, svarade grefven att den saken gått om intet, emedan han ej velat samtycka till det förelagda vilkoret, att blott de barn och arfvingar han kunde erhålla med "fröken" Elisabet, skulle ärfva land och gods efter honom.

1) Under detta samtal kom Barneveld (liksom förut prins Moriz) äfven in på den närvarande religionstvisten; hvarvid han förfäktade sin mening derutinnan och, såsom ett ingrepp i de serskilda provinsernas fri- och rättigheter, bestred frågans hänskjutande till det af-

Omsider (d. 30 Oct.) infunno sig hos Skytte sju af General-Staterne utsedde deputerade, nemligen en från hvarje provins[1]), med anhållan att han måtte meddela dem, hvad han vidare hade att föredraga. För dem framställde då Skytte först och främst frågan om det danska förbundet samt förevisade dem afskrifter (i tysk öfversättning) af de bref, som derom blifvit vexlade mellan de båda konungarne. Äfven anförde han (i öfverensstämmelse med sin instruktions innehåll) alla de skäl, som talade för eller mot saken, samt uppläste för de deputerade en skrift, hvari han närmare utvecklat detta[2]). Efter mycket ordande och sedan de sinsemellan flitigt rådplägat om saken, sade de sig vilja taga densamma i närmare öfvervägande, efter den var af ett stort intresse. — Vidare föredrog Skytte frågan om penninglånet samt framställde både mundtligen och skriftligen alla de bevekande skälen för beviljandet af denna ansökan[3]). Slut-

---

motpartiet påyrkade national-konciliet. Då Skytte med anledning häraf nämnde, att han hade sin herres uppdrag att förmana General-Staterne till sämja och enighet, så uttryckte Barneveld sin stora fägnad deröfver, men rådde Skytte att till sin återkomst från England uppskjuta saken, på det den närvarande jäsningen i sinnena under tiden måtte hinna sakta sig.

1) Bland dessa deputerade voro äfven de tre förut omnämnda.

2) Af denna uppsats ville han dock ej lemna dem någon afskrift, "efter Barnefeld hadhe rådt, att man denne punchtz tractation skulle hemligen hålla, så myckit man kunde." Likväl kunde Skytte ej förmena dem att i korthet teckna sig till minnes det vigtigaste, dock mot löfte att de skulle behålla det för sig sjelfva. — "När iag och," fortfar Skytte, "ibland andre rationes och motiver, hvarföre konungen i Dannemark skulle wele dette *foedus* åstunde, införde dette motif, at der med till ewentyrs söcktes, att dett förbundh, som vore oprettet emellan E. K. M:t och Staterne skulle kunne medh tiden således bliffwa oplöst och till inthet giort (efter såsom de och sielffwe wäl wiste, att konungen i Dannemark hadhe inthet behag hvarken till dette förbundh eller till det, som the hadhe med Hänsestäderne oprettet), såge the opå hwar andre, och sadhe att konungen i Dannemark det wäl skulle sökie, efter såsom the och wäl wiste, att han ingen god affection bore till them, doch oförskylt, och elliest wore konungen i Spanien affectionered, och dessförvthan altid hadhe dem på tungan: De trodde och wäl at hann skulle sökie orsaak till att behålla och meer och mher incorporera sig Elffzborgh."

3) Jemf. ofvan sid. 68, noten 2).

ligen begärde han en "ändtlig förklaring" rörande sin första framställning om understöd till kriget mot Polen. De deputerade lofvade att "på bästa sätt" föredraga ärendet för General-Staterne och sedermera lemna honom svar.

Ännu samma dag öfverlemnade Skytte, med öflig högtidlighet och i närvaro af de förnämsta bland Staterne, åt Hugo Muis van Holy den guldkedja och det riddarbref, som med Skytte blifvit honom tillsända af Gustaf Adolf[1]).

Under de följande dagarne och medan Skytte väntade på svar från General-Staterne, hade han besök af grefve Wilhelm. (som tillförsäkrade H. M:t konungen af Sverige sin "villiga tjenst"); samt aflade å sin sida besök hos de främmande magternas sändebud, hvilka "med många ord" betygade sina herrars deltagande för konungen af Sverige och för hans stats välstånd och förkofran[2]).

---

1) Härvid tillägger Skytte: "Hann (H. Muis van Holy) giorde E. K. M:t een underdånigh tacksäyelse, Och som iag dageligenn förnimmer, låther hann sig myckit wårda om E. K. M:tz saaker, at the måge haffwa en godh framgångh, ähr och elliest här i landet myckit afhållen." — Äfven Daniel Heinsius hade (sannolikt med Rutgersius) af Gustaf Adolf erhållit en guldkedja samt titel af kongl. svensk rikshistoriograf ("Regni Sueciæ Historicus"). — Sannolikt vore äfven skänker anordnade åt herrar Magnus och Voigt, hvilka Dyk gjort "förtröstning" om sådana. Likaledes hade Rutgersius gifvit Barneveld hopp om att med Skytte erhålla föräringar; och denne sjelf lät Barneveld förstå att han åt honom medfört sådana, dervid förlitande sig på Dyks snara ankomst med den med ädelstenar besatta guldkedja, som var bestämd till skänk åt Barneveld. Genom Dyks fördröjda resa befann sig derföre Skytte i icke ringa förlägenhet; ty en skänk af mindre värde skulle Barneveld säkerligen försmå. (Se Skyttes bref till A. Oxenstjerna; dat. Haag d. 11 Nov. 1617; original i Skytt. saml. Vol. IV).

2) "Isynnerheet", tillägger Skytte, "sende mig den Engelske till en present ett stort faat medh Engelsk ööl, tillbiudendes sig elliest wele wara mig till willies bådhe här, så och i Engelandh, och gierde migh den berättelse der hoos, att hann allerede hadhe aviseret sin konungh om min tillkommelse. Denn Fransöske tillbudh sigh (det mig så behagede) ville hann igönom sin schriffwelsse till sin konung berede wägen, att der E. K. M:t wille framdeles bruka hans herre till een vnderhandlere, vthj the tuistige saaker, som äre emellan E. K. M:t och konungen i Pålen, skulle hans konungh gerna E. K. M:t der vtinnan gratificere; Och berömde der brede wedh sin konungz höge wysheet och förstånndh: Och såsom iag ickie haffwer någon befall-

Ändtligen (d. 4 Nov.) infunno sig ånyo hos Skytte de ofvannämnde sju deputerade och sade sig noga hafva öfvervägt de båda af honom framställda punkterna, hvilka de dock, i öfverensstämmelse med Barnevelds råd, ej under närvarande omständigheter hade velat föredraga i general-kollegiet[1]. Men då Skytte, enligt konungens föreskrift, yrkade att snart få deras utlåtande rörande det danska förbundet, alldenstund Gustaf Adolf redan hade gifvit sitt samtycke till det af Kristian IV föreslagna gränsmötet, så afgåfvo de deputerade den slutförklaring, att de ansågo rådligast, det konungen af Sverige först, genom Skytte, föresloge konungen af Storbrittanien ett "general-förbund" mellan denne sjelf, konungarne af Sverige och Danmark samt andra evangeliska furstar och stater, hvilket förbund förnämligast borde vara rigtadt mot påfven samt konungarne af Spanien och Polen. Härom borde vidare konung Jakob, liksom af egen ingifvelse, tillskrifva den danske konungen, hvilket skulle hafva större verkan. Till detta för-

ningh aff E. K. M:t, till at anmodhe honom om något sådant, så tackade iag honom allenest och sadhe migh wele tagat *ad referendum*. Denn Venediske Sendebwdh repeterade denn wenskap, som E. K. M:tz salige högtäradhe her Fadher hade hafft medh den Venediska Republica och skällte opå konungen i Spanien, som nu nyligen hade begynt fhöra krig emot the Venediger. Greffwe Ennos af Ostfrieslandh Commissarier fyre, som här liggia och försvara deres herres saak, emot Kniphusen, H. F. N:ds undersåte, wore och samma dag hoos migh, begerendes det iag wille (när lägenheeten så gåffwe) recommendera deres herres saak, hoos de General-Stater, efter denne Kniphusen vthan orsaak, hadhe på det häftigeste injurierat H. F. N:de, och denne träte borde slytes *in Camera Spirensi*, der H. N:de medh sine vndersåter hadhe sitt *forum competens*, och ickie här i Hagen." — (Gustaf Adolf var dock föga böjd för att inblanda sig i denna angelägenhet, helst han derom ej blifvit anmodad af grefven sjelf. Men efter denne var en anförvandt, gaf Gustaf Adolf Skytte befallning att hos General-Staterne befordra grefvens sak, dock med försigtighet och så, att Sveriges egna angelägenheter ej derigenom lede afbräck. Se Gust. Adolfs bref till Joh. Skytte; dat. Jönköp. d. 17 Jan. 1618; original i Skytt. saml. Vol. IV).

1) D. v. s. General-Staternes allmänna församling. — De skäl, de deputerade härvid anförde, voro de samma, s. Barneveld förut uppgifvit vid ofvannämnda samtal med Skytte.

band kunde General-Staterne sedermera så mycket lättare ansluta sig, som de redan förut stodo i förbund med konungen af Brittanien och flere tyska furstar. Om nu konungen af Danmark ville på det instundande mötet ingå ett sådant general-förbund, så funno de deputerade det till alla delar rådligt; dock fruktade de, att han ej skulle gifva sitt samtycke dertill. Men om Gustaf Adolf icke dess mindre önskade underhandla med honom om ett special-förbund mot konungen af Polen, så ville de deputerade aldrig tillstyrka, att man gåfve konungen af Danmark någon underpant för krigskostnaderna, eller eljest inläte sig med honom på ett sätt, som framdeles kunde föranleda tvister; utan borde Gustaf Adolf då heldre höfligt ("cum honore") afböja hela saken. — Hvad åter lånet till den tredje afbetalningen å Elfsborgslösen beträffade, så upprepade de nu detsamma, som förra gången, och tillstyrkte Skytte att endast begära en förlängning af den förledet år beviljade krediten; dock lofvade de att, om dem rådligt syntes, för General-Staterne äfven föredraga frågan om det äskade nya *lånet*[1]). Till följe häraf lemnade Skytte de deputerade en af honom uppsatt skrifvelse, hvari blott anhölls om förlängning af förra årets kredit.

Följande dag (d. 5 Nov.) besökte Skytte ånyo Olden Barneveld, som till alla delar instämde i de deputerades mening och tillstyrkte Skytte att, alldenstund han ej ännu på några veckor hade att vänta fullständigt svar

1) Härvid tillägger Skytte i sin berättelse: "Och såsom iag medh alffwar och allsomstörsta flyt gaff tillkänna den olägenheet, som Ryket skulle rååka vthj, hwar E. K. M:t icke bleffwe undsatt medh den ringe summa, som E. K. M:t begärte; Då bekende the för migh, at theres ærarium var myckit förblåttat, af det the hadhe måst bethala konungen i Britannien; och elliest hade konungen i Franckryke hållit inne medh sigh, några tunner gull, som the wore whane bekomma vthur Franckryke till at aflöne det Französiske krigzfolcket medh, förutham många andre rationes: Och sanningen till att seya, den splyt i religionen giör een sådan ovillie, emellan General-Staterne och de andre Particular-Staterne, serdeles i Hålland, at the äre inthet hoos them mechtige at fhå några penninger opå credit, haffwa ickie heller sielffwe många i förrådh."

från General-Staterne, med första företaga sin tillernade resa till England; under tiden kunde de holländska provincialständerna blifva församlade, hos hvilka Barneveld lofvade att på bästa sätt befordra konungens af Sverige angelägenheter [1]."

Några dagar sednare (den 19 November) fick ändtlipen Skytte besök af sekreteraren Aersens och fyra deputerade. De helsade honom å samtlige General-Staternes vägnar samt tillställde honom ett skriftligt svar på hans första andragande, äfvensom ett General-Staternas bref till Gustaf Adolf. Derjemte berättade de att General-Staterne beviljat ett års anstånd med återbetalningen af det förledet år beviljade lånet. Äfven hade de deputerade "*per occasionem*" föredragit frågan om ett nytt lån, men General-Staterne derom ej kunnat fatta något beslut, innan de holländska provincial-ständerna hunnit sammanträdå. — Men som General-Staterne i sin till Skytte öfverlemnade skrifvelse blott i allmänna ordalag uttalat sig rörande den lofvade undsättningen, så yrkade han, att de i denna punkt måtte närmare förklara sig, alldenstund de redan genom förbundet iklädt sig förpligtelsen att bistå Sverige, hvadan en ytterligare försäkran derom vore öfverflödig. Härvid invände likväl de deputerade, att äfven förbundet medgåfve några må-

---

1) "Hann begynnte åter taala medh migh om denn opkompne religions trätan, och bewiste medh någre skäel, at deres lhära war falsk, och twert emot thenn helige skrifft; Och oansedt the badhe sprengt om honom (sadhe hann) många lögner; Så hoppades hann lykwäl at bliffwe sitt fädernneslandh trogenn *et bonus civis patriæ*, effter såsom han altidh sig der om hade beflytet; Och war icke wäl tillfredz medh denn Britanniske Sendebuden, att hann vthj sin oration till Staterne (af hvilken iag sende E. K. M:t ett exemplar ifrån Leydenn) hadhe beteedt sig så partialisk vthj saaken, det honom nu skulle ångra, sedan han badhe bettre bleffwet om alle lägenheter informeret och vnderwyster; Hann begerte åter at när Gudh hulpe migh ifrån Engelandh hyt tillbaka, det jag då, efter E. K. M:tz befalningh, wille förmana Staterne till sämio och eenigheet: Och lät hann sig så elliest emot mig förnimma, at hwadh tienist han någonsin kunde bewyse E. K. M:t (effter såsom och hann sadhe sigh E. K. M:tz Salige Her Fadher gärne hafue warit till tienist nu i så månge åhr) det wille han icke försumme."

naders anstånd, hvaraf General-Staterne nu ville begagna sig för att under Skyttes vistelse i England taga saken i närmare öfvervägande och vid hans återkomst gifva honom ett godt och tillfredsställande svar. För sådant ändamål hade de, enligt de deputerades utsago, redan tillskrifvit de serskilda provinserna, såväl om undsättningen och sättet för dess utgörande, som om den ifrågavarande förlängningen af lånet[1]).

Med detta besked måste Skytte för den gången låta sig nöjs och hade följande dag (d. 10 Novemb.) afskedsföreträde hos General-Staterne. Härvid tackade han dem för den lofvade undsättningen samt uttalade sin varma och lifliga önskan, att alla samhällens högste vårdare måtte omhägna deras stat och ur den utrota alla "splittets och tvedrägtens fibrer"[2]).

I öfverensstämmelse med Barnevelds, Muis' och Joachimis råd anträdde sålunda Skytte sin resa till England, sedan han gjort afskedsuppvaktningar hos de furstliga personerne och de främmande magternes sändebud samt å sin sida emottagit återbesök af grefvarne *Moritz* och Wilhelm, äfvensom af det engelska sändebudet. Från Haag (som han lemnade d. 13 Novemb.) begaf sig Skytte öfver Rotterdam och Dortrecht till Middelburg och emottogs på alla dessa ställen med den största uppmärksamhet[3]). Från Middelburg fördes han på ett holländskt

1) Gustaf Adolf önskade helst få hjelpen utgjord i penningar; men detta berodde, af redan anförda skäl, till väsendtlig del på de holländska provincial-ständerna. Detta var naturligtvis äfven förhållandet med den åskade förlängningen af förra årets kredit.

2) Af detta tal finnes en afskrift i Skytt. saml. Vol. III. För öfrigt är hela vår ofvanstående framställning af Joh. Skyttes förhandlingar i Haag hufvudsakligen hämtad ur hans egen utförliga berättelse derom i ofvan anf. bref till Gustaf Adolf; dat. Haag d. 11 Nov. 16[illegible] (Skytt. saml. Vol. IV).

3) I Rotterdam välkomnades han af amiralitetets utskickade, som derjemte tillkännagåfvo, att man på General-Staternes och prins Moriz' befallning anordnat jakter för att föra Skytte och hans följeslagare till Dortrecht. På sistnämnda ställe emottogs han af Hugo Muis van Holy och dennes bror, som var baillie öfver Söder-Holland, äfvensom af stadens borgmästare och råd samt af Rutgersii slägt och

krigsskepp öfver till den engelska kusten, hvarest han, efter en af motvind och andra missgynnande omständigheter fördröjd resa, omsider (d. 21 Novemb.) lät landsätta sig på ett ställe, som han kallar Mariegart. Härifrån fortsatte han sin resa öfver Canterbury och Rochester till Gravesand, der Spens och Rankin voro honom till mötes, och hvarest han å konung Jakobs vägnar emottogs af dennes ceremonimästare, riddaren Leukenor. Af honom ledsagades Skytte (d. 25 Novemb.) på konungens egna gallejor till London, hvarest han å konung Jakobs vägnar välkomnades af några hans förnämste tjenare. Men här måste Skytte (till föga båtnad för sin kassa) vänta ett par veckor på företräde hos konungen, hvilken då uppehöll sig på sin vanliga förlustelseort, jagtslottet Newmarket, 5 engelska mil från London.

Johan Skyttes beskickning till England föranleddes bland annat af Gustaf Adolfs önskan att på ett mer offentligt och smickrande sätt betyga konung Jakob sin erkänsla för hans medverkan till frederna i Knäröd och Stolbowa. Ty riddaren Jakob Spens af Wormston (Sveriges ombud i England, och en person af stort inflytande vid det engelska hofvet) hade låtit Gustaf Adolf förstå, att en för sådant ändamål affärdad beskickning skulle vara den brittiske konungen serdeles välkommen och väsendtligen bidraga att mellan dem fastare tillknyta de vänskapsband, som Spens med outtröttligt nit bemödat sig att vidmagthålla, ehuru stundom under ganska missgynnande omständigheter[1]). Men Skyttes hufvudärende

...förvandter. Här undfägnades han frikostigt, under ett par dagars ...atan på gynnande vind. I Middelburg, dit han anlände d. 17 Nov., ...r amiralen i Zeeland, Haultain, honom till mötes med hästar och ...gn för att ledsaga honom till hans herberge. — Se Skyttes bref till ...ustaf Adolf; dat. London d. 8 Dec. 1617; (Skytt. saml. Vol. IV).

1) Se Jak. Spens' bref till A. Oxenstjerna; dat. London d. 25 ...pril 1616; (O. S.). — Det goda förhållandet mellan det svenska ...h det brittiska hofvet var ofta nära att störas genom några skott...a köpmäns klagomål öfver den obilliga behandling, de rönte i Sverige.

var utan tvifvel att vid det engelska hofvet (liksom förut hos General-Staterne) rättfärdiga Gustaf Adolfs sak mot Sigismund, föreställa konung Jakob vidden af den fara hvaraf han sjelf och hela det protestantiska Europa hotades genom de förevarande polska anslagen mot Sverige, samt derigenom förmå honom att äfven för sin del medverka till denna faras afvändande. I sammanhang härmed skulle Skytte sedermera i förtroende anmoda honom om ett penninglån och föreslå honom att med Sverige och andra protestantiska magter ingå ett så kalladt "general-förbund" mot de påfviske.

Hos den svenska kronan hade de nemligen sedan år 1613 en penningfordran, hvilken de oaktadt förnyade påminnelser ej fingo godtgjord, och då de allt för högljudt pockade på sin rätt, hotade man dem med fängelse. Då nu konung Jakob lade sig ut för dem hos den svenska styrelsen, men äfven detta blef utan påföljd, så uppstod hos honom den för hans fåfänga sårande misstanken, att man i Sverige ej visste behörigen uppskatta hans vänskap. Emellertid lyckades dock Spens att blidka honom, genom att framställa den svenska kronans närvarande penningnöd till följe af de långvariga krigen och den betungande Elfsborgslösen; likväl yrkade konungen, att den svenska styrelsen skulle träffa någon billig öfverenskommelse med fordringsegarne sjelfva, och lofvade att å sin sida dertill medverka. För sådant ändamål affärdades å fordringsegarnes vägnar ett ombud, Arkibald Rankin, till Sverige, dit han äfven medförde konung Jakobs förord. Genom denne Rankin träffades då den öfverenskommelse, att fordringsegarne skulle erhålla sin betalning i svensk koppar, till hälften instundande höst (1617), och återstoden följande år. Rankin, hvilken vid sitt företräde hos Gustaf Adolf i fullt mått erfor den mägtiga inflytelse, som en stor personlighet vanligtvis utöfvar, och tvifvelsutan äfven blef ihågkommen med åtskilliga ynnestbevis, återvände till England någon tid före Skyttes ankomst dit och var en nitisk befordrare af dennes värf derstädes. Men det var en för Skytte serdeles mehnlig omständighet, att den med köpmännen träffade öfverenskommelsen i afseende på den första afbetalningen å deras fordran ej blef punktligt iakttagen. Man fruktade till följe häraf, att deras klagomål ånyo skulle bana sig väg till tronen, till stort förfång för Skyttes ärender hos konung Jakob. Denna fara lyckades man dock att afstyra, till dess Skytte af konungen erhållit ett tillfredsställande svar på sina uppdrag. Men på Sveriges kredit i England måste naturligtvis dessa missförhållanden utöfva ett högst skadligt inflytande. — Se det skottska rådets intercessionsskrifvelse till det svenska; dat. Edinb. d. 15 Sept. 1614; samt en dylik från det engelska; dat. London d. 24 Oct. s. år; (bl. "åtskillige engelske personers bref"; R. A.); Jak. Spens ofta anf. bref för åren 1614—1617, (R. A. o. O. S. Ark. Rankins bref till A. Oxenstjerna; datt. London d. 20 Dec. 1617 o. d. 2 Jan. 1618; samt till Gustaf Adolf; dat. London d. Dec. 1617; ("engelske personers bref"; R. A.).

Ett sådant förbund mellan alla protestantiska furstar och stater var en tanke, som konung Jakob sjelf med värma omfattat, och för hvilken han, enligt hvad vi redan nämnt, äfven sökt vinna sin svåger, konungen af Danmark. Vi hafva likaledes omtalat, huru landtgrefve Moriz af Hessen i samma syftning inledde underhandlingar med Gustaf Adolf, som, i motsats till Kristian IV, icke visade sig obenägen för ett dylikt förbund, hvari han utan tvifvel påräknade ett stöd mot Sigismund och hans mägtiga gynnare. Då nu den polske konungen efter mötet i Stettin (hösten 1615) syntes hafva för afsigt att med alla till buds stående medel göra sina anspråk och hotelser gällande, så synes hos Gustaf Adolf tanken på ett allmänt protestantiskt förbund ånyo hafva uppstått, och han dertill velat göra början och grundläggningen genom att inleda en närmare förbindelse mellan de Skandinaviska rikena och Storbrittanien. Ty sannolikt var detta hans afsigt, då han på Oxenstjernas råd tillskref den engelske konungen ett bref (dat. Narva d. 9 November 1615), hvari han, med anledning af Sigismunds ofvannämnda bref till Hansestäderna (se sid. 23), antydde den för alla protestanter gemensamma faran af de påfviskes hemliga anslag mot Sverige samt begärde konung Jakobs råd och bistånd, äfvensom de upplysningar, han i denna sak möjligen hade att meddela[1]. I sitt svar på denna skrifvelse erkände konung Jakob, att de påfviske och isynnerhet deras förkämpar och förnämsta ledare, jesuiterne, städse umgingos med farliga stämplingar till hela kristenhetens förderf; men rörande de af Gustaf Adolf antydda planerna mot Sverige sade han sig ännu tills intet hafva erfarit; utan hade tvertom kurfursten af Brandenburg ingifvit honom den tanken, att genom hans (konungens) medverkan tvisten mellan Gustaf Adolf

1) Widek. a. st. sid. 322. Jemf. kon. Jakobs (i det följ. meddelade) svar. — Det var vid samma tid, som Gustaf Adolf likaledes tillskref Kristian IV ett bref af ungefär enahanda syftning och innehåll. Se ofvan sid. 58 o. ff.

och Sigismund skulle kunna biläggas, hvadan han, i denna föreställning, åtagit sig medlareväfvet. Skulle emellertid Gustaf Adolfs misstankar vara grundade, så hoppades konung Jakob att snart erfara rätta förhållandet och ville då göra honom alla de meddelanden, som i ett eller annat hänseende kunde lända till hans välfärd och säkerhet. För öfrigt vore han (konung Jakob) förvissad, att Gustaf Adolf, som sjelf bäst kände sitt rikes ställning, äfven bäst skulle veta att sörja för dess betryggande[1]. — Man finner lätteligen, att den brittiske ko-

---

1) Konung Jakobs bref till Gustaf Adolf; dat. Newmarket d. 8 Mars 1616. (Se "Recapitulatio epistolarum exoticarum, latinè per aliquot annos [1615—1617] ad S. R. M:tem Sueciæ scriptarum". R. A.). Vi meddela ett ordagrannt utdrag ur detta bref, som Hallenberg (a. st. IV sid. 668) synes hafva missförstått.

"Serenissime Princeps, frater consangvinee et amice charissime, accepimus literas datas IX Novembris superioris anni, in qvibus Serenitas vestra graviter conqværitur, Pontificios clandestina quædam consilia inijsse, qvæ si effectum sortirentur, forent ut vobis periculosa, ita coeteris Regibus et Principibus, qvi sinceram Evangelij doctrinam profitentur, admodum perniciosa. Qvo animo erga nos Pontificij sunt affecti, vel potiùs qvo odio inflammati, ad perturbandam pacem, qvâ divinâ gratiâ Regna nostra prosperè fruuntur, nobis satis est perspectum et exploratum Jesuitæ enim, qvi sunt Pontificiæ *Religionis* antesignani, et Romanæ Ecclesiæ coryphæi, qvid aliud spirant qvam cædem et sangvinem? aut qvid aliud meditantur aut moliuntur, qvam Christianum Orbem dissidijs et dissensionibus discindere et lacerare? De illo verò programmate a Rege Poloniæ promulgato, cuius exemplar ad nos misistis, planè nihil anteà intelleximus, tantum autem abest, qvod accepimus contra regna et dominia vestra qvidqvam tentatum fuisse, qvod, ex adverso, Elector Brandenburgicus ad nos scripsit, ut interventu nostro bellum, qvod nasci cæpit inter Vos et Regem Poloniæ, componi possit et consopiri; Cuius petitioni tam iustæ et honorificæ annuendum censuimus. Si qvid autem ad nostram notitiam pervenerit, qvod ad salutem et incolumitatem vestram aliqva ex parte potest conducere (dabimus verò operam ut veritas huius facilè elici possit) ea de re summâ cum curâ et diligentiâ Serenitatem vestram certiorem faciemus. Qvibus autem modis nefaria hæc consilia, si qva sint, præveniri possint et irrita reddi, Vos ipsi, qvi statum rerum vestrarum meliùs intelligitis, optimè potestis prospicere: Tantum enim confidimus prudentiæ vestræ, ut non patiamini vos ipsos aut oscitantes opprimi, aut videntes et scientes subiugari. De nostra erga vos fide et benevolentiâ non est qvod dubitetis, qvam erga omnes amicos nostros et confoederatos integram et inviolatam semper conservabimus." Etc.

Det var påtagligen icke konung Jakobs afsigt med detta bref att "varna" Gustaf Adolf för jesuiternas stämplingar, utan snarare att skingra dennes egna farhågor i afseende på de påfviskes förmodade

nungens svar var undvikande, och i sjelfva verket synes han till en början hafva ansett Gustaf Adolfs farhågor ogrundade eller åtminstone öfverdrifna[1]. Men äfven i England öfvertygades man dock snart om motsatsen[2], och Gustaf Adolf försummade ej att häraf söka draga fördel för att genom Skytte utverka sig konung Jakobs understöd och vinna hans medverkan till det af Gustaf Adolf åsyftade och, såsom vi redan sett, äfven af General-Staterne tillstyrkta allmänna förbundet[3]. Härvid fruktade likväl Gustaf Adolf, att den då ifrågavarande äktenskapsförbindelsen mellan prinsen af Wales och en dotter till konungen af Spanien skulle bereda den spanska politiken ett äfven för Sverige skadligt inflytande vid det brittiska hofvet, och Skytte hade derföre äfven i uppdrag att i detta hänseende varna konung Jakob; dock

anslag mot Sverige. Brefvets datum: "ex aulâ Neomarchianâ V Martij Anno D:ni 1615", bör förstås efter den engelska tidräkningen, som synes hafva börjat året med d 1:sta April; ty brefvet är tydligen ett svar på Gustaf Adolfs ofvan anf. skrifvelse af d. 9 Nov. 1615, hvilket förhållande Hallenberg förbisett.

1) Se Jak. Spens' bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 25 April 1616 (R. A.). "Quod ad Regis Poloniæ molimina, injunxit mihi Serenissimus noster Rex, ut Ma:ti V:ræ per literas meas significarem, si Regis Hispaniæ vel Papæ consilio instituta fuissent (propter suam Ipsius exinde intelligentiam), Ipsum latere non potuisse; arbitratur potiùs Jesuitarum quorundam Poloniensium (nec quicquam aliud) machinas fuisse, de quibus, prout pleniùs intellexerit, tempestiuè satis certior reddetur M:tas V:ra, nec se in ullo, quo M:ti V:ræ adesse poterit, officio vnquam defuturum spondet, adeò vt lubentissimè sanè amicissimèque (si modò opus fuerit) stipariorum hinc sublevationi annuerit M:tas Ipsius: Proptereaque ad omnem de subditorum M:tis V:ræ mentibus vicissitudinis spem amouendam, admodùm expedire putat, vt coronâ insigniatur M:tas V:ra."

2) Kon. Jakob uppmanade derföre Gustaf Adolf att vinnlägga sig om en snar och säker fred med Ryssland, samt förbjöd sina undersåter att till lands eller sjös lemna Sigismund någon hjelp. Se Jak. Spens' bref till Gustaf Adolf; datt. London d. 2 Febr. och d. 10 April 1617; (R. A.).

3) Se ofvan sid. 81, noten 1), samt sid. 77. — Att Gustaf Adolf verkligen åsyftade ett sådant förbund, vinner ytterligare stöd af v. Dyks tillernade beskickning till Heidelberg, äfvensom af de sedermera genom pfalzgrefven Johan Kasimir och J. Rutgersius inledda underhandlingarne med Kurpfalz och Böhmen. Härom vidare i det följande.

borde det ske på ett försigtigt sätt, så att Gustaf Adolf ej syntes vilja afstyrka sjelfva giftermålsförbindelsen, då det vore anledning att förmoda, det konung Jakob med stor benägenhet omfattade densamma [1]).

Efter sin ankomst till London och medan han der, såsom vi redan nämnt, väntade på företräde hos konungen, erfor Skytte att han var d nne serdeles välkommen, samt att konung Jakob, som hyste en stor aktning och vänskap för Gustaf Adolf, sagt sig ingalunda vilja tillstädja, att den sistnämnde blefve undertryckt af konungen i Polen och den påfviska hopen [2]). Skytte hade derföre godt hopp om en önsklig utgång på sina ärender, om han blott kunde nedtysta de brittiska köpmännens klagomål öfver att de ej utbekommo sina fordringar af den svenska kronan. Detta lyckades honom äfven genom goda ord och löften, samt genom en till några af nämnda fordringsegare afgifven försäkran, att han vid sin återkomst till Sverige ville förskaffa dem deras betalning, i fall de icke dessförinnan utbekommit densamma [3]).

1) Detta, såväl som Skyttes öfriga uppdrag till England, synes af hans bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 17 Dec. 1617; (Skytt. saml. Vol. IV). — Det hade tillförne varit fråga om den engelske prinsens förmälning med en fransk prinsessa. Se Jak. Spens' bref till A. Oxenstjerna; dat. London d. 10 Jan. 1614; (O. S.): "Matrimonium hic cum secundâ filiâ Galliæ initur, ad oppositionem amicitiæ [aulæ gallicæ] cum Hispano." Jemf. J. Rutgersii bref till A. Oxenstjerna; dat. Amsterdam d. 19 Aug. n. st. 1616; (O. S.). — Men förhandlingarne härom hade blifvit afbrutna, och vid ifrågavarande tidpunkt var det i stället fråga om den ofvannämnda äktenskapsförbindelsen mellan prinsen af Wales och en spansk prinsessa. Till denna förbindelse torde första förslaget hafva utgått från Kristian IV vid hans besök i England om sommaren 1614. Se Jak. Spens' bref till A. Oxenstjerna; dat. London d. 24 Juli 1614; (O. S.): "Quidam aiunt advenisse [Regem Daniæ] vt Principis nostri cum Galliæ filia matrimonium impediat, ac ad Hispaniam transferat, vt sic perturbationes passim nunc grassantes componantur." — Jem. för öfrigt Lingard, History of England, T. IX, s. 198, (4:de uppl. London, 1838).

2) Härvid tillägger Skytte (i anf. bref af d. 8 Dec.): "efter såsom och H. K. M:t haffver för någen tidh [sedan] schrifvit Konungen i Dannemark sin svåger till, at hann skulle gifve godh acht på Papisterne, at the ickie finge öffuerhandenn i Sverige, och at han E. K. M. ville assistere, det och vthan tuifwel haffver förorsaket, at Konungen i Dannemark E. K. M:t sin assistenz tillbudit haffwer."

3) Se Skyttes anf. bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 8 Dec.

Omsider blef Skytte (d. 10 Decemb. kl. 2 e. m.) i konungens egen vagn hemtad till Newmarket, dit han ledsagades af herrar Clifford (en son till grefven af Cumberland), Tom Gerwat, Gilbert Hatton, Francis Knightly och Henry Wylme. Här erhöll Skytte genast företräde hos konungen, i närvaro af prinsen af Wales, de förnämste af rådet samt en talrik mängd af ridderskapet och adeln[1]).

I denna lysande samling höll nu Skytte ett utförligt latinskt tal, hvari han först och främst å sin herres vägnar på det förbindligaste tackade den brittiske konungen för hans nitiska och ärofulla medverkan till frederna i Knäröd och Stolbowa; hvarvid Skytte tog tillfället i akt att omständligen redogöra för rätta sammanhanget med det ryska kriget, visa huru svenskarne tillintetgjort polackarnes farliga afsigter med den falske Demetrii upphöjelse på den ryska tronen, samt huru trolöst och otacksamt ryssarne sedermera betett sig mot sina räddare, o. s. v.[2]). Derefter framställde han (liksom förut for Ge-

---

1617. Jemf. hans bref af samma dato till A. Oxenstjerna, (aftryckt i O Celsii Monumenta Pol. Eccles. sid. 146; originalet finnes i R. A., bl. "åtsill. engelske personers bref", konceptet i Skytt. saml). I sistnämnda bref säger Skytte, att han i England, liksom allestädes under sin resa, hörde Gustaf Adolf beprisas både af höga och låga.

1) Skytte sjelf berättar härom i ofvan anf. bref till Gustaf Adolf (dat. London d. 17 Dec. 1617): "Konungen satt på een stoel fremst vthj saalen, och der brede wedh stoodh H. K. M:tz Shon, Hertig Carl, Prinsen af Walles: Männ på denn högre sydann, lithet neder bättre, een Skåtzk Margreffwe, Hamelton benembd, then ther på all händelse ähr arftagenn till Skåttlandh, thenn och Konungen haffwer medh fleere skåtske herrer för någon tidh sedan giort till sitt Rickzrådh vthj Engelandh; Item Rykzenns Secreterere Her Thomas Lakis, Episcopus Vincestriæ och några flere af Rådet: När iag trädde när in till Konungen, och begynte på taala, steg Konungen vtur sin stoel, och Rådet sampt heele Ridderskapet och Adelen, som der hopetaals wore församblade, trängde sigh inn på migh opå alla sydhor."

2) Jemf. Gustaf Adolfs svar på det landtgrefl. hessiska sändebudets andragande, (se ofvan sid. 10). — Under sin vistelse i London hade Skytte erfarit, att kort före honom ett ryskt sändebud hade anländt och i sitt tal till konung Jakob framkastat en mängd falska anklagelser mot Sverige; — en omständighet, hvarpå Gustaf Adolf redan på förhand synes hafva varit beredd. — "Männ iag skall driffwa

neral-Staterne), huruledes hans herre nu nåkat i ett uppenbart krig med Polen, samt hvilka farliga anslag och stämplingar Sigismund förehaft mot Gustaf Adolf och Sveriges krona; hvarvid Skytte sökte ådagalägga, att konungen af Polen och de påfviske med nämnda krig hade för afsigt att undertrycka, ej blott konungen af Sverige, utan äfven andra evangeliska furstar och stater, och jemväl konung Jakob sjelf. Denne uppmanades derföre att å sin sida icke förblifva en overksam åskådare, utan komma Gustaf Adolf till undsättning och ej tillåta, att denne blefve öfverväldigad af sina fiender. Derjemte anmodades han att förbjuda sina undersåter att gå i polsk tjenst eller göra Sigismund tillförsel af krigsförnödenheter; hvaremot det borde vara Gustaf Adolf tillåtet att låta anställa värfningar i de brittiska rikena, o. s. v. — Af konungens åthäfvor märkte Skytte, att hans tal väl behagade denne, hvilken följde det med den största uppmärksamhet och ofta beledsagade det med sina gillande anmärkningar[1]).

theres lögn med skäel tillbaka, och *gifve dem pickes* igen, aldeles efter E. K. M:tz insructions lydelse, när Gudh will iag fhåår audientz;" tillägger Skytte i sitt ofvan anf. bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 8 Dec. 1617.

1) Se Skyttes ofvan anf. bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 17 Dec. 1617. "Af Konungens åthäfwor förmerckte iagh, at thet behagade H. K. M:t, thet af mig då framsteltes. Ty när något af mig sades hendt wara, thet H. K. M:t i lyke måtto wiste skiedt wara, swaradhe H. K. M:t straxt, winkandes medh huffwudet eller och talte några ordh till Rådet, som stodhe när hoos H. K. M:t. När iag bewiste det E. K. M:t altidh hade warit benägen till förlykningh medh Konungh Sigismundo, det medh E. K. M:tz schriffwelser skulle kunne betyges, och Konung Sigismundus hade der emot schriffwit E. K. M:t een hoop medh äre rörige bref till, Så winkadhe H. K. M:t medh huffwudet, gifwendes der medh tillkenna, at thet war sannt, efter såsom och Spense berettadhe mig sedan, det han hadhe tillstellt H. K. M:t afskrifter af några breff: När iag i begynnelsen talte om denn falske Demetrio, som Pålacken hadhe opkastat för Storfurste vthj Muskowen, lutte H. K. M:t huffwudet till them, som stodhe näst omkringh, och lätt medh det samma förmerckia, det H. K. M:t ickie myckit höllt af de Pålackers gierningh; När iag sadhe, att effter E. K. M:t måste nu fhöra detta kriget, så wille E. K. M:t medh högsta och bäste flyt förfäkta denn Ewangeliske Religionen, och ingelunda tillstedie at then jesuitiska hoopenn skulle bliffwa lidin vthj E. K.

Derefter vände sig Skytte till prinsen af Wales och helsade honom å Gustaf Adolfs vägnar, framförande dennes önskan, "att Hans Furstliga Nåde måtte blifva en arfvinge, ej blott af sin faders tron och konungariken, utan äfven af hans berömliga dygder"; hvarpå konung Jakob aflägsnade sig, sedan de af adel, som tillhörde Skyttes följe, fått den nåden att kyssa konungens hand. Men å prinsens vägnar svarade en skottsk adelsman, Mourray ("Mourra"), på den af Skytte framförda helsningen och lofvade, "att H. F. N:de skulle hafva en sådan förmaning i god åminnelse."

Efter slutadt företräde fick Skytte samma afton hemma i sin bostad besök af "en hel hop af de brittiske herrar", hvilka berättade honom, att hans föredrag väl behagat konungen, hvadan han (Skytte) kunde vara förvissad om ett önskligt svar. Isynnerhet gillade de, att han i sitt tal offentligen och omständligen redogjort för de ryska och polska angelägenheterna, om hvilka många förut hyst en helt annan mening.

Följande dag (d. 11) infunno de sig åter hos honom och gåfvo honom då en mängd närmare upplysningar, såväl om det spanska giftermålet, som om öfriga ställningar och förhållanden i de brittiska staterna[1]. — Dessutom besöktes Skytte samma dag af sekreteraren

---

M:tz landh och konungaryken, (hwilkenn hoop iag då *obiter* kallade *colluviem et sentinam sceleratissimorum hominum*), behagadhe thet H. K. M:t mechta wål, samtyckiendes sin godhe meningh emot jesuiterna medh löye; När iag förmälte at hwar de Påueske kunde inkrächta Sverige, skulle the snart och vthan stor omkåstnad komma till wäga een wäldigh och wälvtrustad skipzflotta, sadhe H. K. M:t öffwerliudt, at thet skulle wäl då skie."

Skyttes tal, såväl vid ofvannämnda tillfälle, som vid hans förra beskickning till England (år 1610), trycktes sedermera (1618) i Holland och spelade en vigtig rol i de följande förhandlingarne med Kurpfalz och Böhmen. — Ett tryckt exemplar finnes i Kongl. Akad. Biblioteket i Upsala.

1) "Det iag will (till at vndfly vidlöfftigheet) spare (om Gud will) till min återkompst", tillägger härvid Skytte i sitt sednast anf. bref till Gustaf Adolf. — Rörande Englands ställning vid denna tid, se Lingard, History of England, T. IX, kapp. 1 och 2.

Tom Lakis, som å konungens vägnar anmodade honom att meddela, hvad han, enligt sin utsago, vidare hade att andraga. För honom framställde då Skytte (först mundtligen och sedan, på sekreterarens begäran, äfven skriftligen) Gustaf Adolfs anhållan, att konung Jakob ville på någon tid bispringa honom med en större penningförsträckning, eller, om detta ej lät sig göra, åtminstone genom sin borgen vara honom behjelplig att hos de brittiske undersåtarne erhålla det äskade lånet. Härvid anförde Skytte de i hans instruktion omförmälda skälen och framhöll isynnerhet den omständigheten, att hans herre nu vore nästan den enda furste i de nordiska länderna, hvilken motsatte sig de påfviskes farliga stämplingar[1]) Desslikes föredrog Skytte frågan om det "ge-

1) Skyttes ofta anf. bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 17 Dec. 1617. — Jemf. den ofvannämnda skriftl. uppsatsen, som Skytte lemnade sekreteraren för att af honom tillställas konung Jakob, och hvaraf en afskrift finnes i Skytt. saml. Vol. III. Vi meddela deraf följande utdrag: "Nolo abuti Sacræ V:æ R:æ M:tis patientià in commemorandis et rursum inculcandis ijs, quæ anteà a me dicta sunt, ex quibus Sacra V:a R:a M:tas benignè potuit intelligere, quanto in periculo versetur Serenissimus meus Rex atque Dominus, quam grave illi immineat discrimen a Sigismundo Rege Poloniæ, universaque Polonicâ natione et Pontificijs, quibus nihil est iucundius, quam ut possint Sacram S:m R:m M:tem funditùs evertere et supplantare, quandoquidem apprimè intelligant Sacram S:m R:m M:tem solam quasi esse in Septentrionali illa plaga, quæ illorum conatibus resistat. Ex his Sacra V:a R:a M:tas quoque potest animadvertere, quibus difficultatibus ob gravissimos in istud bellum impendendos sumptus Serenissimus meus sit implicatus, adeò ut ijsdem quasi obruatur, potissimùm verò cùm a tot annis ne respirandi quidem locus fuerit datus. Immensas hasce et hominum opinione maiores difficultates auget Elfsburgensis propugnaculi redemptio. Ac licet Sacra V:a R:a M:tas Serenissimum Regem Daniæ de leniendis conditionibus in solvendo, quod ex foedere debetur, amicissimè compellarit; non tamen passus est se ullo modo ad id faciendum permoveri. Quæ quidem res facit, ut si Sacra S:a R:a M:tas non quidem ullâ suâ voluntate, sed difficultatum harum inevitabili vi, pecuniæ illam summam persolvere haud possit, maiores sibi calamitates sit acceleraturus. Quemadmodum autem Sacra V:a R:a M:tas inter omnes orbis terrarum Reges et Principes eo nomine commendatur vehementissimè, quod pacis studia inter Christianos Principes sedulò procuret lubentissimeque promoveat, prouti elegantissimum et omni posteritatis vità et memoriâ dignissimum Sacræ V:æ R:æ M:tis symbolum, Beati Pacifici, illud ipsum evidentissimè comprobat; cùm R:a S:a M:tas sibi persuadeat, Sacram V:m R:m M:tem nullo unquam tempore passuram, ut a Pontificijs Sa-

neral-förbund mot den påfviska hopen", hvilket hans herre önskade ingå med konungen af Storbrittanien, samt utvecklade (i öfverensstämmelse med sin instruktions lydelse) de skäl, som dertill borde beveka den sednare[1]).

era S:a R:a M:tas subvertatur propter periculum, quod postmodum et Sacræ V:æ R:æ M:ti et alijs Evangelicis Principibus ex eo immineret; iccircò pro charitate illa incredibili, quâ Sacra V:a R:a M:tas complectitur Rem Evangelicam, a Sacra V:a R:a M:te postulat Serenissimus meus Dominus, ne R:æ S:æ M:ti opem et auxilium suum velit denegare; imò verò, si ullâ ratione fieri potest, diligentissimè requirit, ut Sacra V:a R:a M:tas pecuniæ quandam summam in aliquod tempus, sub certis conditionibus, et postmodùm iusto et præfinito tempore iterum persolvendam, aut ipsa concedat, aut si id minus integrum fuerit, fide suâ saltem interpositâ apud suos subditos procuret." Etc.

1) Härom heter det i nyssnämnda skriftliga uppsats:

"Cùm multa a superioris avi hominibus, potissimùm verò ijs, qui ad clavum rerumpublicarum collocati fuerunt, præclarè et sapientissimè consilia sint inventa atque instituta: tùm nihil præclariùs, quàm quod arctioribus foederum, amicitiæ, nexuum et obligationum vinculis se alijs copulari voluerunt, tùm ut statum suum, veræ religionis cultum, libertatis jura, et subditorum incolumitatem contra quemvis impetum fortiter tuerentur.

Quemadmodùm autem hoc ipsum ab omni antiquitatis memoriâ et longissimis temporibus ad nostra hæc tempora fuit conservatum: ita etiam huius rei tanta est utilitas, tantum emolumentum, ut maxima reipublicæ dignitas, subditorum salus, vita, commoditas, foci, lares, fortunæ in huius conservatione consistere videantur. Omnibus itaque Evangelicis et ijs, qui Pontificium jugum excusserunt, cùm maximum ab illis sit metuendum periculum, summo studio providendum erit, ne tanto bono nudentur, defraudentur. Nam si pontificia illa labes conniventiâ, aut potiùs ipsorum Evangelicorum negligentiâ latiùs serpserit, altioresque egerit radices, non solum omnium Regum, Principum et Rerumpublicarum Evangelicarum status tandem periclitabitur, verumetiam pro pura et salutari doctrina, pestilentissima pestilentissimorum hominum commenta obtrudentur; illud autem ut maturè averti possit, nihil reipublicæ tàm necessarium, vel tàm utile et fructuosum, quàm, si Evangelici Reges et Principes eiusmodi arctissimis foederum et obligationum vinculis consocientur et invicem astringantur. Etenim cùm perspiciamus ipsos Pontificios ad causæ suæ impiæ et iniquæ defensionem, ad religionis suæ falsæ et idololatricæ propagationem, ad omnium Evangelicorum subversionem, ruinam et interitum, ita se instruere, ita se multorum Regum et Principum amicitiâ et foederibus munire, ut omnibus modis videantur esse reformidandi; cùm intelligamus quantas strages, quantasque clades, non ita pridem Evangelicæ veritati inflixerint, ac etiamnum absque intermissione infligere meditentur, quo sincerior verbi divini cultus obliteretur, Pontificisque Romani splendor et authoritas quasi postliminio revocetur, turpe et indecorum foret, si ipsi Evangelici, quibus hoc omni jure et more recepto æque atque Pontificijs concessum est, in huius rei attentiorem

Följande dag (d. 12) besöktes Skytte ytterligare af åtskillige brittaniska herrar; och dagen derpå (d. 13) infann sig åter sekreteraren Lakis med svar från konungen. Detta svar lydde: att konungen väl upptagit den af Skytte framförda helsningen: vidare att han (konung Jakob) gerna ville undsätta konungen af Sverige med en betydlig penningsumma, men att hans närvarande lägenhet ej medgåfve det, alldenstund han sjelf varit nödsakad att af sina undersåter i London upplåna flera tusen pund sterling till sin skottska resa[1]). Likväl ville han såtillvida efterkomma Gustaf Adolfs önskan, att han, (konung Jakob) ville hos sina undersåter i London gå i borgen för den äskade penningsumman, om hvilken Skytte vid sin återkomst dit kunde underhandla med några köpmän derstädes. Hvad vidare det föreslagna general-

curam et studium non incumberent, non invigilarent. Et quò maiorem reprehensionem quidam ex Evangelicorum Principum numero incurrunt, qui vel languore vel odio, aut potiùs socordiâ quadam fracti, foederum rationes omnes respuunt, aversantur, ut propria saltem commoda procurent; eò maiori gloriâ, honore et laude condecorandus mihi videris. Serenissime Rex, Domine benignissime, qui nihil unquam magis in votis habuisti, quam ut ijdem, sepositis odijs et simultatibus, in perpetuam et exoptatissimam animorum et voluntatum quandam quasi conspirationem coalescerent.

Quamobrem sicuti meo Serenissimo persuasissimum est, Sacram V:m R:m M:tem veræ Christianitatis commodum vehementi studio desiderare et pro virili etiam procurare, sicuti quoque existimat esse e re omnium Evangelicorum Principum et Regum, ut ad foedus commune et universale adversus Pontificios pangendum maturè invitentur et perducantur; ita etiam mihi in mandatis dedit, ut Sacram V:m R:m M:tem de eo foedere admonerem. Quod si itaque Sacra V:a R:a M:tas in id inclinaverit, non defuturus est Serenissimus meus Dominus, quia ad idem promovendum omni cautionis studio, vires et voluntatem sit conversurus. Imò verò si ita commodum videtur, de conditionibus et modo agendi accuratiùs jam tractabitur."

1) Härvid tillägger Skytte (i offa anf bref af d. 17 Dec.): "Och talte be:te Sekreterere *så rotunde* och *liberaliter de illa nuditate Regis* och penninge förblåttningh, så at iag måste sielf mig deröffuer förvndra; efter som iag och sedan vthaf månges sanferdige berettelser hafwer förnummit, at Konungen inge penninger hafwer i förrådh, ey heller är något meere qvar, af de månge tunner gull, som General-Staterne haffwe Konungen betalt, der med de haffue de förpanntadhe Stådher och Slått vthj Zelandh inlöst; Så haffver och Konungen till b:te reses förfordring tagit till läns af denn Nederlenske församblingh, som vthj Lunden boor, till tiugu tusend pund sterling."

förbundet beträffade, så sade sekreteraren, att detta förslag "öfvermåttan" behagade hans herre, helst denne icke blott några år bortåt önskat, att ett sådant förbund måtte upprättas, utan äfven för någon tid sedan föreslagit sin svåger, konungen af Danmark, ett dylikt, i ändamål att deruti tillika indraga alla de furstar (och stater), som redan förut voro den brittiske konungens bundsförvandter (*"catervam Principum, quibus antehàc foederis vinculo copulatus esset"*), äfvensom hertigen af Savoyen och den Venetianska fristaten[1]; hvilken plan likväl gått om intet, emedan konungen af Danmark på den tiden ej varit böjd för densamma. Konung Jakok ansåge det derföre rådligast, att Gustaf Adolf först underhandlade med Kristian IV om ett sådant allmänt förbund; sedan det då blifvit af dem samtyckt och beslutadt, ville äfven den brittiske konungen biträda detsamma; och kunde det sålunda till en början ingås mellan de trenne konungarne. Derjemte berättade sekreteraren, att hans konung för någon tid sedan hade tillskrifvit konungen af Danmark, *att efter man förnumme, det konungen i Polen och de påfviske förehade många farliga stämplingar mot konungen af Sverige, så borde han (Kristian IV) för sitt eget intresses skull göra denne kraftigt bistånd och icke tillstädja, att den påfviska hopen finge öfverhanden.* Detta allt sade sig sekreteraren meddela Skytte i förtroende. — I afseende på de öfriga af Skytte framställda punkterna, lofvade konung Jakob, enligt sekreterarens utsago, att icke tillstädja sina undersåter att gå i polsk tjenst eller göra Sigismund tillförsel af krigsförnödenheter; hvilket vore så mycket lättare att förhindra, som, enligt de brittiska lagarne, sådant ej finge ske utan konungens eget samtycke, hvilket denne aldrig skulle bevilja. Deremot skulle det vara Gustaf Adolf tillåtet, att, i likhet med hvad som tillförne skett, låta anställa värfningar i de brittiska rikena. Slutligen sade sekreteraren, att hans

1) Se ofvan sid. 88 o. f.

herre gerna ville för Gustaf Adolfs skull göra allt, som kunde lända till befästande af deras vänskap.

Skytte å sin sida tackade för det sålunda inledda svaret och frågade bland annat, hvad undsättning hans herre i all händelse, och serdeles om nöden påträngde, kunde hafva att förvänta från konungen af Storbrittanien. Härpå svarade sekreteraren, att hans herre och konung ville göra till saken allt hvad han kunde, och att Skytte såväl härom, som om de öfriga punkterna, skulle erhålla närmare besked af konungen sjelf, som följande dag ernade bjuda honom till sig och då samtala med honom rörande hans ärender[1].

I öfverensstämmelse med sekreterarens utsago, blef Skytte följande dag, som var en Söndag, genom ceremonimästaren underrättad om konungens önskan, att den dagen få ega Skytte till gäst. Efter gudstjenstens slut blef han sålunda i konungens vagn hämtad till hofvet, hvarest han i förmaket afvaktade konungen och under tiden samtalade med riksråden. Efter en stund kom konungen, åtföljd af sin son, ut ur ett inre rum och begaf sig tillika med Skytte och de öfrige till matsalen. Under måltiden språkade konungen med honom rörande allehanda ämnen, förfrågade sig om Gustaf Adolfs ålder, äfvensom om hertig Johan och hans slägtskapsförhållande till Sigismund, samt uttalade sitt ogillande öfver dennes uppviglingsförsök. Dessutom ordade han mycket om jesuiterne och deras falska läror, samt drack den svenske konungens skål, hvilken han beledsagade med en skämtsam anmärkning rörande Gustaf Adolfs "kärlek till jesuiterna", och om det myckna goda, som dessa med sin

1) "När iag begerte af honom", tillägger Skytte (i anf. bref till Gustaf Adolf), "det mig måtte blifve meddelt ett schrifftligtt swar, svaradhe han mig at det giordes inthet behoff, vore och onödigt, efter Konungen skulle giffwe mig samma swar, som han [Lakis] badhe giffwit mig på Konungens vegner, och iag dessföruthann effter dem Engelske *stylum* skulle bekomma ett krafftigt recreditif."

lärdomar otvifvelaktigt skulle kunna uträtta vid det svenska hofvet [1]).

1) Vi tro oss göra läsaren ett nöje, då vi här meddela Skyttes egen berättelse om denna måltid. (Se nyss anf. bref till Gust. Ad.). "Konungen satte sig vedh den ene syden wedh bordet, och Prinssen lithedt styckie der ifrån, hafvandes sine serdeles retter för sigh, på halffve bordet ståndendes; Män iag satt vedh den ene ändan på bordet, så at Prinssen och iagh hadhe andre halffve delen af bordet, med retter opfyllt; De gåfve denn vnge Prinssenn och migh bådhe vattn tillhope, när vy ginge till, så och ifrån bordz. Emedan måältidhen waradhe, talte och discurrerade Konungen med mig, om allehande saaker, serdeles frågade H. K. M:t tuenne resor, efter E. K. M:tz ålder, förundrendes sig högeligenn, det E. K. M:t inthet skulle vara äldre änn 23 åhr; Och när H. K. M:t i lyke måtto frågadhe migh på hvadh åhr E. K. M:t så och Konungen i Dannemark hadhe varit bådhe vthj så stor lifzfhare, och förnummit att thet skedde i Danske feigden, svarade H. K. M:t, iag kommer det nu väl ihug. Dernest sporde H. K. M:t efter H. F. N:de Hertigh Johan, om H. F. N:de vore ännu så illa siuk, och hvadh siukdom thet skulle vara, såsom och om H. F. N:de ickie var Konungens i Pålen brodher, och vthj hvadh religion H. F. N:de var optucktat. H. K. M:t kom och till taals medh migh öfver måltidenn om det breff, som Konungen i Pålen förledne vinter schref H. F. N:de Hertig Johann till, seyendes at thenn som fördet skulle hafua fått skam för omaket, vndrendes sig derutöffuer, at Konungen i Pålen schreffue sådane breff, efter såsom och H. K. M:i då berettede sig hafua sedt och läsitt förledne åhr, ett af Konungens i Pålen in vthj Sverige afferdede patent, thet mächta selsynt hadhe kommet H. K. M:t före. H. K. M:t talte och myckit om jesviterne och deres skielmiske lhäre, at the vndervysa folcket, at man ickie allenest måtte tage Konunger och Potentater afdaga, vthann och afhende them theres Konungeryken; Isynnerheet förtalte H. K. M:t mig det Bellarminus ickie ville at H. K. M:tz vndersåtere i Brytannien, skulle præstere H. K. M:t ett sådant *jurament[um] fidelitatis*, at H. K. M:t skulle bliffva dragen framför Påwen i Room, vthan och Påwen måtte altid bliffva exceperet, serdeles medan den edh och jurament som skedde i dopet vore *antiquius*, änn thet som sedan præsteredes Konungen af vndersåterne, när the vore kompne till någon ålder; Och logh H. K. M:t åt denne Bellarmini mening, och giorde denne cloaclusion der opå, seyendes: Åhr det så, at det löffte och eedh, som skier i dopet ahngåår Påwen i Rom och ickie denn helige Trefalldigheet alene, så skulle man och döpes tillyka vthj Påwens nampn. Frågadhe om E. K. M:tz cröningzhögtidh vore öffverståndenn, huarest de Svenske Konungers cröningar pläge ståå, desslykest huru månge myl Vpsala låge ifrånn Stocholm, och om alle myler vthj Sverige vore så stoore och dryge såsom the vthj Westergötlandh äre, der H. K. M:t hadhe varit, när H. K. M:t förreste ifrånn Norige in i Dannemark; H. K. M:t lätt och då höra sigh, det H. K. M:t var öfuermåtten gladh, at E K. M:t och Konungen i Dannemark vore nu så godhe wenner. H. K. M:t drack mig till E. K. M:ts skåel, seyendes: iag dricker edher till edher Konungz skåel, doch vndentagendes denn kärleek, som edher herre drager till jesviterne. Och ibland fleere skiämtachtige ordh, sadhe H. K. M:t: thet skulle väl

Efter måltidens slut ledsagades Skytte in i konungens "present-kammare" (emottagningsrum?). Sedan han bär blifvit ensam med konungen, fattade denne honom förtroligt "vid båda armarne", och spatserade med honom af och an på golfvet. Härunder samtalade konungen med honom om hans afsked, uttalande sin förmodan, att Skytte af sekreteraren redan inhemtat konungens mening och vore belåten med densamma I afseende på det föreslagna förbundet yttrade konungen nu i hufvudsak detsamma, som förut blifvit Skytte meddeladt genom sekreteraren[1]). Likaledes upprepade han sitt löfte att ej tillstädja sina undersåter att gå i Sigismunds tjenst eller göra honom tillförsel af krigsförnödenheter, men att det deremot skulle stå Gustaf Adolf fritt att låta anställa värfningar i konung Jakobs länder. Hvad vidare beträffade den äskade undsättningen i kriget mot Polen, så lofvade konung Jakob att derutinnan icke "undfalla" Gustaf Adolf, samt tillade, att man härom vidare kunde öfverenskomma, sedan förbundet mellan konungarne hade blifvit upprättadt.

Under samtalets gång blef det äfven fråga om det spanska giftermålet; och som Skytte af åtskilliga personer erfarit, att konungen vore mycket angelägen om den-

---

skicke sigh, om fyre eller fem jesviter komme vthj edher herres hoff, der till at vndervyse vngdommen, vthj alle godhe lärdommar, huilke myckit gått der skulle kunne vtretta."

1) Härvid tillägger Skytte (i ofta anf. skrifvelse till Gustaf Adolf): "Wedh denne punchtz resolution och förklaring, förmälte H. K. M:t videre, at thenn tidh Konungens i Dannemark Sendebudh Doctor Jonas Carisius hadhe för några åhr sedan, varit hoos H. K. May:t i Engelandh, vthj sendebudhwys, hadhe H. K. M:t frågat honom, hvarföre at hans herre hadhe velet fhöre krigh emot E. K. M.tz salige Her fadher, mädan ickie fleere Evangeliske Konunger till vore, än H. K. M:t salig, H. K. M:t i Stoora Britannien, och Konungen i Dannemark; Och då hadhe be:te Doctor Jonas gifvit till svar, at thenn onde affection, som bådhe Konungerne hadhe hafft till hvar andre, hadhe det vålledt, hvilket Konungen i Dannemark sielf, denn tidh han senest var hoos H. K. M:t hadhe måst bekenne, doch hadhe han der brede vedh låthidt falla desse ordh, at såsom han nu älskadhe E. K. M:t, så ville han ickie heller tillstedie at Konungen i Pålen och de Påler, skulle fhå öfuerhanden vthj Sverige."

na förbindelse och ogerna såge, att någon lade sig emot densamma, så lämpade sig Skytte (enligt sin instruktions lydelse) efter omständigheterna, i det han sade: att efter hans herre alltid rönt den brittiske konungens synnerliga benägenhet, så kunde han å sin sida icke undgå att likaledes hysa ett hjertligt deltagande för framgången af dennes förehafvanden, och önskade derföre mycken lycka till den äktenskapsförbindelse mellan prinsen af Wales och konungens af Spanien dotter, hvilken, enligt hvad man försport, skulle vara på allvar i fråga eller måhända redan aftalad; dock hoppades Gustaf Adolf att detta giftermål, om det ginge i fullbordan, ej skulle förminska den vänskap, som konung Jakok hittills alltid visat honom, om ock tilleventyrs konungen af Spanien, på grund af sitt svågerskap med Sigismund, framdeles skulle göra allt sitt till för att undergräfva densamma. Härpå svarade konung Jakob genast, att saken ännu vore långt ifrån afgjord, och att han ännu icke samtyckt till de af konungen i Spanien framställda vilkoren, serdeles i afseende på katolikernas religionsfrihet i de Brittiska rikena, hvilken han (konung Jakob) icke ville medgifva. Derjemte yttrade han, att alldenstund konungen af Spanien vore en herrskare öfver stora och mägtiga riken och umginges med många förslagna planer och "krumsprång" till sina afsigters befrämjande, så ville han (konung Jakob) se sig väl före i denna angelägenhet och så bedrifva densamma, att den ej skulle lända de evangeliske i allmänhet, och aldraminst hans egna vänner och bundsförvandter, till något förfång.

Vidare blef det äfven tal om hertig Wilhelm af Kurland, och då Skytte uppmanade konung Jakob att ej "undfalla" hertigen, svarade konungen, att han i en skrifvelse till konungen af Polen redan hade lagt sig ut för honom. Härvid invände likväl Skytte, att konungen af Polen ej genom någon skrifvelse skulle kunna förmås att återställa hertigdömet, hvilket han nyligen intagit och "med jesuiter uppfyllt";

utan borde konung Jakob, för att härutinnan kunna uträtta något, äfven på annat sätt bistå hertigen. "Hafver konungen i Polen intagit hans land?" inföll konungen; "efter han är mig förbunden vill jag hafva omsorg om honom". Vidare frågade konungen, hvar hertigen nu vore stadd; hvarpå Skytte svarade, att han för närvarande uppehöll sig hos konungen af Sverige. "Men", invände konung Jakob, "då Kurland är ett litet land, huru kan väl det skada eller båta svenskarne?" Härpå svarade Skytte, att om polackarne behöllo Kurland, skulle de ur dess hamnar kunna tillfoga Sverige stor skada; hvilket konung Jakob äfven medgaf.

Bland annat talade konungen äfven om Spens, hvars varma tillgifvenhet för Sverige och outtröttliga nit i Gustaf Adolfs tjenst han (liksom förut sekreteraren Lakis) på det fördelaktigaste vitsordade, och hvilken han derföre till det bästa andefallde i Gustaf Adolfs åtanke[1].

Efter att hafva tagit afsked af konungen lemnade Skytte följande dag (d. 15 Decemb.) Newmarket och återvände till London, hvarest han med de trenne handelskompanierna för handeln på Ostindien, Konstantinopel och Moskau inledde underhandlingar om det ofvannämnda penninglånet. Efter att för sådant ändamål hafva kallat till sig nämnde kompaniers föreståndare (Tom. Smitt, Joh. Merick och W. Russel) framställde han det förslag, att man sednast instundande midsommar skulle försträcka hans herre $2\frac{1}{2}$ tunnor guld i R:dr Specie att på trenne år betalas i god koppar, nemligen en tredjedel hvarje år. Men kompanierna hyste härvid många betänkligheter, sade sig vara främmande för kopparhandeln, tyckte det föreslagna priset på kopparn vara för högt samt förklarade rent ut, att de för ingen del an-

1) Skyttes ofta anf. bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 17 Dec. 1617. — "Hwadh elliest andre particularia wedh komme, som der äre passerede, will iag der medh nu hafwe fördragh till dess Gudh fogher mig till E. K. M:t, helst medan jag ickie kan så alt betroo pennan."

sågo konung Jakobs borgen innebära tillräcklig säkerhet [1]). De kunde derföre icke fatta något beslut i saken förr än de erhållit närmare underrättelser från Sverige, men lofvade att då taga den i vidare öfvervägande, helst de hoppades, att ett sådant kontrakt skulle kunna blifva början och inledning till en lifligare handelsförbindelse mellan Sverige och Storbrittanien. Med denna förklaring måste Skytte låta sig nöja, men gjorde sig dock hopp om en god utgång på detta ärende, emedan han i förtroende fått veta af Spens, att engelsmännen gerna ville begagna detta tillfälle att göra sig konungen af Sverige förbunden, för att sedermera kunna utverka sig lidliga vilkor för handeln på Narva och kringliggande

1) Detta erfor Skytte vid en ny sammankomst med Merick och Russel (d. 21 Decemb.). Se Skyttes bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 23 Dec. 1617; (anf. saml.): "Och efter långe discurrser oss emellann, var denne deres resolution, den dagenn, Att oansedt det var fharligit för kiöpmän, at inlåtha sig vthj stoor och widlöfftigh handel, med potentater och stora herrer, serdeles medan the ickie kunde så lätteligenn nåå deres betaalningh af them igen, som af andre, syne lyker, och the om een så stoor dråpelig penningesumma, ickie nogsampt vore försäkradhe, der änn Konungen i Stoora Brytannien ville seya der godh fhöre, effter Konungen dessförutban wore them skyldig till hundradhe Pund Sterling, huilke H. K. M:t wäl hadhe försäkret till at betaala them vthj nestkommandhe Aprils månadh, men så kunde de lykwäl intet vist lyta der opå; hwilke penninger denne Rossell, som förde ordet, sadhe rotunde och vthan någon blygssell, at Konungen hadhe spenderet på sine favoriter, så at H. K. M:t hadhe nu fördennskuld måst giöra vthj sitt hoff een allmennelig reformation, bådhe med dagelige hofförtäringen (then till fem och tiugu tusend Pund Sterling vore ringare giord än han var tillförende), såsom och med beställninger (the ther nu öffver trettio tusend Pundh Sterlingh vore ringere), derutöffuer bleffve och de försäkringzbrefven föge achtadhe, iaa, esomoftast casserede, som vtgåfves effter Konungens af Store Britanniens befaldning, oansedt det stora inseglet af Engeland vore der vnder, thet elliest borde hafua mere kraft medh sigh, änn andre förschriffninger; Att oansedt (sadhe the) at sådanne och andre difficulteter kunde stöte dem för huffvudet, så ville the lykväl ickie deste mindre komma E. K. M:t till vndsettningh, med de halfftridie tunner gull, så framt E. K. M:t kunde komma till väga, att de som hadhe förpachtet tullen her i Lundenn, af Konunghen, ville seye godh för deres egen Konung och hålle dem på all händelsse skadhelöse; hvilkenn condition, efter han var hårdh, och elliest skulle hann af migh hoos Konungen inthet kunne nåås, såsom och deres egen Konung förwitteligh, sadhe iag thenn mig ingelunda ville acceptere."

länder samt från nämnde handel utestänga sina vanliga medtäflare, holländarne[1]).

Efter sålunda förrättade ärender i England, och efter att af konung Jakob hafva blifvit hedrad med strumpebandsorden och dermed förenade utmärkelsetecken, anträdde Skytte sin återresa till Holland[2]). Från London (som han lemnade d. 24 Decemb.), begaf han sig till Gravesand, hvarest ett holländskt krigsskepp var till mötes för att hämta honom. Trenne dagar uppehållen af motvind, kunde han först d. 28 Decemb. lemna Tamsen och anlände följande dag till Fliessingen, hvarifrån han, öfver Dortrecht, Rotterdam och Delft, fortsatte sin resa till Haag, der han åter inträffade d. 31 Dec. 1617.

Här inhändigade Skytte nyligen anlända bref från Gustaf Adolf och A. Oxenstjerna. I konungens bref uppmanades han att på allt sätt vinnlägga sig om anskaffande af penningar till den tredje afbetalningen å Elfsborgslösen, hvilken gjorde den svenska styrelsen stort be-

1) Se nyss anf bref.

2) Se Skyttes bref till A. Oxenstjerna; dat. Haag d. 2 Jan. (g. st., hvilken Skytte i allmänhet synes begagna,) 1618; (koncept i Skytt. saml.). "Jag kan aldrig nogsampt och tillfyllest tacka den aldrahögste, som så nådeligen och mildeligen hafver bewarat mig opå min hela reesa, serdeles gifvit mig önskelig bör både till och ifrån Engeland vthj denne bedröfvade och stormande vijnters tijd, och för all tingh så skickat, at iag där i Engeland hafver funnit benignissimum Regem, contra multorum Consiliariorum opinionem, qui profectò Britannicorum mercatorum in Sueciâ solutionem suam expectantium querimonijs commoti, rebus meis summo fuissent impedimento, nisi singulari Divini Numinis gratiâ adjutus eos elusissem. Noluit Serenissimus Magnæ Britanniæ Rex absque honoribus me dimittere; itaque omnibus spectantibus, et Polonicis partibus addictis quasi frementibus, equestri dignitate me cumulavit; et maiores honores contulisset, nisi eos constanti ratione fuissem aversatus. Profitebatur verò se habere conferendi honores basce causas: quod primus inter omnes Suecos Legationis munere apud eum perfunctus fuissem tempore Regis Caroli, [Skytte hade neml. redan 1601 varit sänd till kon. Jakob i Skottland], quod primus idem munus obijssem, dominante Rege Gustavo, quod Regem nostrum Serenissimum bonarum artium scientiâ cumulassem, quod Dominus meus Clementissimus Consiliarij munere me condecorasset: prætereo reliquas. Et ut pleniùs omnibus Suæ M:tis amor erga me innotesceret, voluit etiam accessionem exhibere insignibus meis, ex insignibus Britannicis, puta Angliæ et Scotiæ."

kymmer. Likaledes anbefalldes Skytte att med största flit pådrifva frågan om undsättningen, alldenstund det vore utom allt tvifvel, att Gustaf Adolf sednast instundande sommar hade att vänta ett anfall af fienden och derföre måste vidtaga åtgärder till sin säkerhet. Och som General-Staterne uppmanat Gustaf Adolf att bistå hertigen af Kurland, hvilken de äfven sjelfve lofvat sitt understöd, så skulle Skytte derom erinra dem och begära deras medverkan. Äfven kunde Skytte (dock härutinnan lämpande sig efter omständigheterna) i förtroende meddela några af de förnämste bland General-Staterne Gustaf Adolfs plan, att, till sitt eget försvar och hertigens bistånd, instundande sommar med hertigen öfversända en betydlig krigsstyrka till Kurland och, sedan man intagit och försäkrat sig om de befästade platserna derstädes, vidare föra kriget in i Littauen för att äfven der sysselsätta fienden, sålunda hålla honom aflägsnad från Sveriges gränsor och tillika betrygga hertigen i besittningen af hans hertigdöme Om nu Skytte förnam, att denna plan behagade General-Staterne, så kunde han derom vidare samtala med dem; dock skulle han ej nämna något om Riga[1]). Slutligen meddelar konungen, att han föreslagit Kristian IV gränsmötets utsättande till d. 1:sta nästkommande Januari, hvadan han (Gustaf Adolf) med första önskade veta, hvad resolution och svar Skytte i den frågan erhållit af General-Staterne[2]).

---

1) "Alldenstundh wij intbett tuifle", tillägger Gustaf Adolf, "att dedh een odios saak hoos mången, och serdeles Rijgefharerne, vara skall: Vthan där dedh ähn af någon föresloghes, då kunne i seye Rijgha vara een mechtigh stadh, den wij icke wäl måge ahntasta, medan wij ähre medh den svåre Elfzborgzlösens bördan besvärade: Dessföruthan haffue de Rijgiske i åhr, icke heller annorledes ähn i dedh närmeste hollet sigh neutral, så att hvar de ville trädha till een neutralitet, och där opå förklara sigh, då wele wij heller haffua dem till våre vänner ähn ovänner; Och hvar Staterne kunde förmå de Rijgiske där till, då vore vij där medh väl tillfridz." Gustaf Adolfs bref till Joh. Skytte; dat. Stockh. d. 15 Novemb. 1617; (original i Skytt. saml.).

2) A. st. Gustaf Adolfs bref var nemligen skrifvet, innan Skyttes ofvan anf. berättelse om sina förhandlingar i Haag (Oct.—Nov. 1617) hunnit framkomma.

Att af General-Staterne erhålla något penninglån till den ifrågavarande tredje afbetalningen å Elfsborgslösen, var dock, af redan anförda skäl, omöjligt[1]. Men om den utlofvade förlängningen af det förra lånet blef nu formlig öfverenskommelse träffad, och eburuväl denna förlängning i kontraktet fastställdes till ett år, lät dock Hugo Muis förstå, att densamma framdeles skulle kunna förnyas.

I afseende på den äskade undsättningen till kriget mot Polen hade Skytte från London tillskrifvit General-Staterne och ytterligare uppmanat dem att vid hans återkomst gifva honom ett fullständigt och gynnsamt svar[2]. Men efter sin återkomst till Haag erfor han, att i ett General-Staternes hemliga sammanträde åtskilliga tvifvel blifvit framkastade, huruvida Gustaf Adolf med fullgiltigt skäl toge deras bistånd i anspråk, huruvida han eller Sigismund vore den angripande, om man ej först borde genom en skrifvelse söka förmå den sednare att afstå från alla anfallsplaner mot Sverige, o. s. v. Detta föranledde Skytte att i det tal han höll, då han (d. 5 Jan. 1618) ånyo hade företräde hos General-Staterne, o-

1) I sitt bref till Gustaf Adolf, dat. Haag d. 2 Jan. 1618, (Skytt. saml.), ber derföre Skytte Gud förlåta dem, som varit vållande till, att H. Muis' bref, som denne förleden vinter skrifvit till Sverige, blifvit så länge uppehållet. Ty i nämnde bref hade Muis gjort den svenska styrelsen uppmärksam på vigten af att i tid föredraga ifrågavarande ärende hos General-Staterne, så vida man skulle *kunna* hoppas på en lycklig utgång. Dyk synes deremot hafva varit mera angelägen om, att Gustaf Adolf skulle utskeppa den svenska kopparen till Holland för att på den erhålla de penningar, som behöfdes. Men äfven de 1200 skepp., som för sådant ändamål skulle levereras i Amsterdam, anlände dit så sent, att på dem inga penningar kunde erhållas till den tredje afbetalningen å Elfsborgslösen. Allt hvad Skytte och Rutgersius i detta hänseende lyckades utverka, var, att de holl. prov.-ständerna på General-Staternas kredit försträckte Sverige 16,000 Rdr i förskott på kopparen. För öfrigt kunde till och med ett så obetydligt lån blott erhållas genom Hugo Muis' kontra-borgen hos General-Staterne! Se Rutgersii och Skyttes ofvan anf. bref under hösten 1617, samt Skyttes båda bref till Gustaf Adolf; datt. Haag d. 2 och 7 Jan. 1618. (Anff. samll.).

2) Skyttes skrifvelse till General-Staterne; dat. London d. 1 Dec. 1617; (Skytt. saml. Vol. III.).

förmärkt gendrifva dessa inkast, i det han, såsom bevekande skäl för General-Staterne att bistå hans herre, bland annat anförde polackarnes infall i Lifland, äfvensom de från alla håll inlöpande underrättelserna såväl om de polska vapnens lysande framgångar i det ryska kriget, som om Sigismunds fiendtliga anslag mot Sverige, från hvilka han, enligt hvad erfarenheten tillräckligen ådagalagt, genom inga skrifvelser skulle kunna afhållas. Till stöd för dessa sina uppgifter åberopade Skytte Gustaf Adolfs nyssnämnda bref, äfvensom ett annat, hvilket Skytte nyligen erhållit från en rådman i Lübeck, Kaspar Boy, och hvaruti denne omständligen redogjorde för polackarnes framsteg i Ryssland, intygade deras fiendtliga förehafvanden mot Sverige samt meddelade ett och annat om den betänkliga ställningen i hertigdömet Preussen[1].. Slutligen föreslog Skytte General-Staterne, att de bland sig skulle utse ombud för att med honom närmare rådpläga om dessa angelägenheter[2].

Dagen derpå besökte Skytte grefve Moriz, det engelska sändebudet Carleton och O. Barneveld. Carleton

1) Skyttes anf. bref till Gustaf Adolf; dat. Haag d. 7 Januari 1618. "Ty iag förnimmer, allernådigste Konungh", tillägger Skytte, "om man allenest steller them för ögonen *magnitudinem periculj*, så tro the inthet at så stor fhara är på ferde, effter såsom iag och secreto haffuer förnummit, at några vthj Staternes collegio, som till ewentyrs lithedt förstå och vele vara klokare än then största hoopen, hafue, *inom* lyckte dörer, myckit der om bekymbret sig, anten E. K. M:t, *eller* Konungen i Pålen, hadhe i åhr gifuit tillfelle till kriget, ändoch thet är them nogsampt och till öfuerflödh af mig vthj min första proposition tillkenna giffwit, såsom och hafua ment att inthet krig skulle vara på ferde mot E. K. M:t, och att man skulle först, för än man bevilliede assistenzen, medh schriffuelse besökia Konungen i Pålen, at hann wille afstå med alle fiendlige tillsettninger: Männ så haffuer iag vthj dette mitt seneste taal oförmerckt förlagt deres mening, efter såsom och nu alle dager tidender komma till Staterne, om Pålackens framgång, och den fhara, som bådhe E. K. M:t och them per consequentiam öffuer hufvudet hänger, så at the sielfwe begynne klarare see op medh ögonen och byfalla min meningh;" Det sednare försporde Skytte följande dag vid sina samtal med grefve Moriz, O. Barneveld samt A. Joachimi; och de underrättelser Dyk medförde syntes egnade att gifva ytterligare stöd åt dessa farhågor.

2) Se, utom Skyttes sednast anf. bref, äfven afskriften af hans ofvannämnda tal inför General-Staterne; (Skytt. saml. Vol. III).

sade sig hafva fått sin herres uppdrag att på bästa sätt befordra Skyttes ärender i Holland, och hade för sådant ändamål besökt O. Barneveld, för hvilken han i allmänna ordalag omnämnt den goda utgången på Skyttes beskickning till England, tilläggande den önskan att General-Staterne måtte gifva honom (Skytte) ett lika tillfredsställande svar. För grefve Moriz och Barneveld omtalade Skytte bland annat den plan, som Gustaf Adolf instundande sommar ernade sätta i verket mot polackarne, och hvilken båda gillade. Äfven förfrågade sig Barneveld noga om Pernau, och ansåg det vara fullkomligt rigtigt, att Gustaf Adolf behållit detsamma. För öfrigt lofvade såväl grefve Moriz, som Barneveld att efter bästa förmåga vara konungen af Sverige till tjenst, den förre hos General-Staterne, den sednare hos de holländska ständerna, hvilka nyligen åter sammanträdt och hos hvilka Barneveld bibehöll sitt förra inflytande, hvaremot han numera lemnat sin plats i statsrådet, der han tillförne varit den ledande själen.

Då Skytte från dessa besök återkom till sin bostad, fann han der Albert Joachimi, som inlät sig i ett långt och förtroligt samtal med honom, isynnerhet om Kristian IV:s tvetydiga förhållande till sina tyska grannar och misstänkta förhandlingar med Polen och Spanien, hvilket allt äfven förorsakade holländarne stora betänkligheter[1].

---

1) Skyttes anf. bref af d. 7 Jan. 1618. "När iag lithedt der efter kom vthj mitt losamente igen, fann iag her Albertum Joachimi för migh, thenn ther i lyke måtto, [som nyss förut grefve Moriz och Barneveld] wiste migh till at beretta, om de tidender Staterne hadhe bekommit ifrån Constantinopell: Han viste mig och een schriffuelse ifrån Lybek, der vthj stod förmält at Medina hadhe dragit till Dannemark; det Konungen i Dannemark hadhe nått Keysereus förschriffter och schriffvelse till Capitlet vthj Bremen, *per intercessionem Nuncii Apostolici Romani*, som i Pragh residerer, at the Bremeske ingen hinder skulle giöre vthj hans förehaffwende, dett Konungen begerede till at giöre sin shon till Coadjutorem vthj Erichiebiscopzdömmet Bremen: Desslykest at Konungen i Dannemark hade ibland andre argument till at beveka Keysaren medh bruket dette, att Hertigen af Holsteen, nu regerendes H. F. N:des brodher (thenn Erchiebiscopen af Bremen ville med tiden hafua vthj sitt ställe) vore Caluinisk, och

Emellertid hade Jakob van Dyk, efter några månaders vistelse i Sverige och en af många omständigheter fördröjd resa, omsider (d. 5 Jan. 1618) återkommit till Haag, dit han medförde samma uppdrag som Skytte[1]). Då nu Dyk, enligt sin instruktions lydelse, först rådförde sig med O. Barneveld, tillstyrkte denne honom att ej i ett offentligt föredrag upprepa, hvad Skytte redan föredragit inför General-Staterne, utan i stället enskildt underhandla med de serskilda provinsernas deputerade, äfvensom med de nu i Haag församlade ombuden från provinsens Hollands städer. Äfven fann Barneveld det "godt och rådligt", att General-Staterne ånyo utsågo deputerade för att med de svenska sändebuden i förtroende öfverlägga om alla ärender; och borde Dyk då till nämnde deputerade öfverlemna sitt kreditif, äfvensom en annan skrifvelse från Gustaf Adolf rörande de kurländska

fördennskuld vore inthet billigtt at han skulle bliffua der Biscop: Hann förtalde mig och, at sedan Konungen i Dannemark hade begynt drifwa detta ärendet med sin shons election och hadhe bekommit opå sin sidha någorledes the Bremeske, igönom nye fryheeters vthj Bergen tillseyelse, och låthidt elliest förnimma emot the Hänssestädher sin ondhe affection, wore the Hänssestädher vthj stoor fruchtan, menendes at thet skulle vara ett maket rådh och collusion, medh Konungen i Spanien, Konungen i Pålen och Konungen i Dannemark, huilket och sedan the General-Stater skulle lenda till förderf och vndergångh, efter at Konungen i Pålen krigade i Muskowen medh Konungens i Spanien penninger, Konungen i Dannemark skulle giöre sig fullkommelig herre af Elffven, och Konungen i Spanien söhie sin framgångh vthj Tyssland och Nederlandh. För hvilken collusion ickie allenest Hensestäderne nu fruchtadhe, vthan och Hertigen af Brunssvyk, then sig låther böra, at han och för denn orsaak skull, vill giffva sig i Städernes förbundh." — Samma farhågor hade äfven Barneveld yttrat; och i sitt bref till A. Oxenstjerna (dat. Haag d. 19 Jan. 1618, O. S.) säger Dyk, att nämnde förhållanden syntes General-Staterne mycket misstänkta, isynnerhet då de besinnade den goda lägenhet, som Spaniorerne hade att från platserne i Lingen öfverrumpla trakterna kring Weser och Elbe och, under förevändning af Polens krig mot Sverige, på den sidan angripa Östersjön, medan polackarne på andra sidan hotade den från Kurland och Preussen. "Ich hebbe de Herren Staten", tillägger Dyk, "ende Syn Ex:tie Graff Mauritz hiervan doen nehmen so grooten apprehentie, dat ich met Godes hulpe nu te meer niet twyuele, ofte sij sullen sich binnen weijnich dagen resolueren om Ihr. Kon. May:ttn by te springen met een goet secours."

1) Se ofvan (sid. 66, noten 3,) anf. memorial från Dyk; äfvensom hans bref till Gustaf Adolf, dat. Haag d. 6 Jan. 1618, (R. A.).

angelägenheterna, hvilken Dyk funnit före sig i Haag. Derjemte borde han förestålla dem den stora vigten af dessa angelägenheter, nödvändigheten för Gustaf Adolf att till sitt eget försvar träda i krig mot konungen af Polen, samt slutligen det "skadliga præjudicium", som skulle drabba de förenade Nederländerna sjelfva, om detta krig ej finge en god och lycklig utgång[1]).

Kort derpå (sannolikt d. 9 eller 10 Jan.) infunno sig hos Skytte och Dyk sju af General-Staterne utsedde deputerade, nemligen en från hvarje provins, för att med de svenska sändebuden närmare rådpläga om den äskade undsättningen. Härvid vände sig öfverläggningen hufvudsakligen kring följande trenne punkter: 1) huruvida ett uppenbart krig verkligen kunde anses vara förhanden mellan Gustaf Adolf och Sigismund; 2) hvilkendera, som i så fall dertill gifvit första anledningen; samt 3) om ej General-Staterne, antingen genom en skrifvelse, eller genom en formlig beskickning, först borde söka förmå Sigismund att afstå från sina fiendtliga förehafvanden.

I afseende på den första punkten framkastades åtskilliga tvifvel, och isynnerhet anförde den deputerade från provinsen Holland, att, enligt säker underrättelse, tartarerne gjort ett nytt infall i Polen samt bortfört 20,000 menniskor i fångenskap[2]), hvadan man trodde

---

1) "Gelyck ich Syn Ed. tot syn genougen int lange hadde gedaen", tillägger härvid Dyk. Se Dyks bref till A. Oxenstjerna; dat. Haag d. 19 Jan. (n. st) 1618; (O. S.). För öfrigt betygar Dyk i nämnde bref General-Staternes benägenhet att vara Gustaf Adolf till tjenst. "Ich kan V. G. niet genouchsam schrijuen, hoe angenaem mijn comste alhier Syn Ex:tie, den Heere Barneuelt ende andere der Heeren Staten is geweest; vinde deselve altemael genegen ende geaffectioneert tot de dienste van Ihr: Kon: May:ttn, nittegenstaende de tweespalticheit ende *controuersiæ religionis*, die onder haer noch schweuen, daerinne men sich modt dragen *cum singulari dexteritate et summa cautione, ne alterutra pars offendatur.*" Emellertid hoppas Dyk att allt mer och mer göra dem Gustaf Adolf förbundne.

2) Detta, äfvensom polackarnes framgångar i Ryssland, hade General-Staterne nyligen inhämtat genom en skrifvelse från deras sändebud i Konstantinopel, Kornelius van der Hagen. Se Skyttes anf. bref till Gustaf Adolf; dat. Haag d. 7 Jan. 1618.

att konungen af Polen skulle se sig nödsakad att tills vidare inställa sitt fiendtliga anslag mot Sverige. Härpå genmälde van Dyk, att det uppenbara kriget mellan Sverige och Polen vore en allmännt känd sak, som ej kunde dragas i tvifvelsmål; hvarjemte han åberopade de redan förefallna fiendtligheterna i Lifland, samt huru polackarne rustade sig att återtaga Pernau. — I afseende på andra punkten satte de deputerade i fråga, huruvida ej Gustaf Adolf sjelf, genom kriget i Lifland, varit den, som börjat fiendtligheterna; i hvilken händelse General-Staterne ej kunde anses förpligtade att bistå honom. Härpå svarade Dyk, att kriget vore att anse såsom ett anfallskrig från Polens sida, så länge Sigismund påyrkade sin rätt till Sveriges krona och umginges med planer och stämplingar att göra dessa anspråk gällande; hvadan Gustaf Adolf ej vore förpligtad att afvakta det första slaget och gifva fienden en sådan fördel, blott för att sjelf förblifva i en defensif ställning (*"in terminis belli defensivi"*). Dessutom hade polackarnes företag mot Kurland i sjelfva verket så nära angått konungen af Sverige, som om de angripit hans egna besittningar i Lifland; och hade han haft så mycket mer skäl att inblanda sig i saken, som General-Staterne sjelfve genom sina skrifvelser uppmanat honom dertill. — Hvad slutligen den tredje punkten beträffade, så tydde de deputerade förbundsfördraget derhän, att General-Staterne först borde hos konungen af Polen försöka fredliga medel, antingen genom bref, eller genom en formlig beskickning (*"viam pacis apud regem Poloniæ, siue per literas, siue per legationem solennem"*). Härvid invände likväl Dyk, att fördragets lydelse ej kunde tillämpas i förevarande fall, alldenstund den af de deputerade åberopade tredje artikeln i förbundsfördraget blott afsåge den händelse, att ett uppenbart krig ännu ej utbrutit. Dessutom skulle de finna af den proposition, som han för ungefär ett år sedan å sin herres vägnar framställt till General-Staterne,

(och hvilken desse äfven öfversändt till kurfursten af Pfalz för att af honom meddelas de öfrige unierade furstarne), att Dyk redan då underrättat och förvissat dem om ifrågavarande krig samt i kraft af förbundet begärt deras bistånd; hvadan de haft godt tillfälle att försöka fredliga medel, om de ej på förhand varit öfvertygade, att sådant blott skulle leda till förspillande af tid, möda och kostnader.

Derpå rådplägade de deputerade sins emellan samt afgåfvo slutligen den förklaringen, att de voro tillfredsställda med de upplysningar, de nu erhållit rörande Gustaf Adolfs förevarande krig mot Polen; men att de derjemte fått sina principalers uppdrag att förfråga sig, hvarmed man trodde honom vara bäst hulpen, antingen med undsättning i krigsfolk, i penningar, eller i vapen och andra krigsförnödenheter. Härpå svarade de svenska sändebuden, att de i främsta rummet önskade få veta, om den äskade undsättningen kunde erhållas fram på våren; hvarjemte de vidare (i öfverensstämmelse med sin instruktions lydelse) förklarade, att deras herre ansåge sig bäst betjent med penningar, men hemställde till General-Staterne att härutinnan förfoga efter sin stats lägenhet.

Nu förklarade de deputerade sitt uppdrag för den gången fulländadt, lofvade på bästa sätt inberätta saken till General-Staterne samt gåfvo de svenska sändebuden hopp om ett nöjaktigt svar.

I öfverensstämmelse med detta löfte afgåfvo de deputerade följande dag i General-Staternes församling berättelse om nämnde rådplägning; och beslöt man efter lång öfverläggning att med första hänskjuta saken till de holländska provincial-ständerna, såsom ock skedde några dagar sednare.

Under tiden besökte Skytte och Dyk de serskilda provinsernes deputerade och i främsta rummet Olden Barneveld för att utbedja sig ett nöjaktigt och skyndsamt besked. Också förstod Barneveld att i de holländ-

ska provincial-ständernas församling så visligen leda saken, det man, efter åtskilliga invändningar rörande holländarnes skyldighet att i Lifland bistå Gustaf Adolf, och efter en noggrann pröfning af förbundsfördraget, omsider enhålligt erkände sig förpligtad att utan uppskof lemna Sverige den äskade undsättningen; hvarpå detta beslut meddelades General-Staterne.

De öfriga provinserna beslöto d. 17 Jan. (g. st.), att rådfråga grefve Moriz, hvilket äfven skedde följande dag. Grefven, som förut blifvit af Skytte och Dyk noga underrättad om allt, förklarade då, att saken såväl (i kraft af förbundet) vore rättvis och billig, som af politiska skäl högnödig. Detta bestämde nämnda provinsers beslut, hvilket likaledes inberättades till General-Staterne.

Emellertid aktade Skytte och Dyk nödigt att ännu en gång uppvakta några af de förnämsta provins-ombuden hos General-Staterne, såsom t. ex. grefven af Culenburg (ombud för provinsen Gelderland och General Staternes dåvarande president), herr van Mathenesse (ombud hos General-Staterne för provinsen Hollands ridderskap och adel), m. fl. Derjemte besöktes de svenska sändebuden (d. 21 Jan. g. st.) af grefve Moriz, som med dem samtalade om de svenska angelägenheterna. Han sade, att han gjort konungen af Sverige allehanda goda "offitier" för att förskaffa honom den äskade undsättningen och vore villig att äfven framdeles vid alla förefallande tillfällen vara honom till tjenst. För öfrigt yttrade han sin tillförsigt, att General-Staterne i förevarande fråga skulle fatta ett nöjaktigt och skyndsamt beslut.

Så skedde äfven; ty på General-Staternes allmänna sammankomst d. 22 Januari (g. st.) fattades enhålligt en definitif resolution, i kraft hvaraf den begärda undsättningen beviljades. Detta beslut blef följande dag genom sju General-Staternes deputerade (nemligen en från hvarje provins) meddeladt de svenska sändebuden. Dessa besvärade sig likväl öfver det något obestämda uttrycket

i resolutionen, *att undsättningen skulle lemnas, då konungen dragit i fält;* ty då konungen befallt dem underrätta General-Staterne, att han instundande Maj månad ernade öppna fälttåget, så yrkade sändebuden, att, "till förekommande af alla vidlyftigheter", denna tid uttryckligen skulle nämnas i resolutions-akten. Efter några inkast upptogo de deputerade detta påstående till General-Staternes vidare ompröfning *("ad referendum")*.

Ändtligen d. 26 Jan. (g. st.) infunno sig de deputerade åter hos Skytte och Dyk med General-Staternes skriftliga resolution, hvari dessa utfästade sig *att, då konungen instundande Maj månad droge i fält mot polackarne, bistå honom ock med effekt præstera allt det, hvartill de enligt förbundet voro förpligtade.* Vidare lofvade de (General-Staterne) att, derest konungen af Sverige bleffve besegrad, till hans lands och undersåters försvar med vapenmagt motsätta sig konungen af Polen. Derjemte ville de förbjuda sina undersåter att gå i Sigismunds tjenst, eller tillföra honom skepp, vapen, eller andra krigsförnödenheter. Slutligen förklarade de sig villige att bevisa konungen af Sverige all den tjenst, som han någonsin kunde vänta af goda och trogna bundsförvandter[1]).

Derefter hade Skytte (sannolikt d. 27 eller 28 Jan. g. st.) afskedsföreträde hos General-Staterne, hvarvid han i ett vältaligt latinskt föredrag tackade dem för deras beredvillighet att bistå hans herre och från Sverige afvärja Polens och Spaniens vidtutseende stämplingar, för hvilka de (General-Staterne) redan år 1601 varnat Karl IX, och hvilka nu af samma magter förnyades. Derjemte uppmanade Skytte dem på det bevekligaste att bilägga sina inbördes tvister, i det han erinrade dem om deras valspråk *("concordiâ res parvæ crescunt, discordiâ magnæ dilabuntur")* samt i lifliga färgor skildrade, huru deras

1) Dyks bref till Gustaf Adolf; dat. Haag d. 28 Jan. (g. st.) 1618. "Resolution der Herren Staten Generael," etc.; dat. Haag d. 2 Febr. (n. st.) 1618. (Båda bl. Dyks papper i R. A.).

samhälle genom enighet uppnått sitt hittillsvarande oberoende och välstånd; hvaremot deras närvarande inbördes strider voro ett föremål för deras fienders skadeglädje, deras vänners bekymmer[1]).

Derpå anträdde Skytte sin återresa till Sverige, öfverlemnande åt Dyk att vidare ombesörja de svenska angelägenheterna i Holland. För sådant ändamål besökte den sednare (d. 1 Febr. g. st.) Olden Barneveld och hade med honom en lång öfverläggning. Barneveld lofvade då att göra hvad på honom ankom för att till våren förskaffa Gustaf Adolf den honom tillförsäkrade undsättningen, äfvensom instundande sommar ett penninglån till den fjerde afbetalningen å Elfsborgslösen. Dock rådde han att man långt på förhand borde härtill "inducera" de serskilda provinserna och isynnerhet ombuden från provinsen Hollands städer, hvilka sistnämnda voro de, som mest förmådde uträtta i penningsaker[2]).

---

1) Se afskriften af Skyttes tal vid detta tillfälle; (Skytt. saml. Vol. III). Äfven i de holländska och westfriesiska provincial-ständernas församling synes Skytte hafva haft afskedsföreträde och vid detta tillfälle hållit det tal, hvaraf en afskrift finnes (i anf. saml.), och hvilket till sitt hufvudinnehåll öfverensstämmer med det nyss anförda.

2) Dyks bref till A. Oxenstjerna; dat. Haag d. $\frac{1}{11}$ Febr. 1618; (O. S.). Enligt Barneveldts råd borde derföre Dyk, under den ännu några dagar fortfarande general-församlingen af alla de holländska provincial-ständerna, "elcx int besonder ende apart, met alle bedenckelycke reedenen ende fauorabele middelen van persuasien tot het inwilligen vande voirss. gelden pedetentim te brengen ende in te leyden" — Härmed hade Dyk, enligt sin egen utsago i nyssnämnda bref, genast efter Skyttes afresa gjort en början och redan vunnit åtskilliga deputerade för saken, samt ville likaledes göra sin flit att äfven vinna de öfrige. Deremot trodde han sig ej under närvarande förhållanden kunna uträtta något med ett offentligt tal; utan liksom han tillförne, utan att tala ett ord offentligen, hufvudsakligen genom ofvannämnda medel utverkat de förra penningförsträckningarne, så hoppades han äfven nu lyckas på samma sätt, "id est captando beneuolentiam omnium et singulorum, quacunque oblatâ occasione, omnibus et singulis suo loco et tempore hoc negotium seriò persuadendo et inculcando". — För öfrigt, säger Dyk, vore ställningen i allo densamma, som vid Skyttes afresa. De holländska provincial-ständerna voro ännu tillsammans och öfverlade flitigt "om de *controuersias religionis et status* ter neder te leggen, ende sich daerouer te vergelijcken, daertoe goede apparents is. [Denna utsigt försvann dock

Men snart började i Holland rykten sprida sig, att Gustaf Adolf stod i begrepp att sluta fred eller stillestånd med konungen i Polen[1]) Äfven började ma

snart]. Om utgången härpå ville Dyk framdeles meddela närmare besked, alldenstund äfven konungen af Sverige vore högligen intresserad i saken. "Nam si componantur hj motus, negotium hoc pecuniarium et reliqua clementer mihj a Regia Maiestate concredita faciliorj ratione obtinebo: id quod maioris erit operæ, si partes fortè obdurauerint et in concordiam redigj non poterint. Concidet enim hoc casu, (quem Deus auertat), Ordinum fides apud mercatores et subditos, ita ut dificillimum erit Regiæ M:ti illorum cautione argentum hic sumere: Verùm hoc maximè me consolatur, utramque partem nobis fauere, et Regiæ Maiestatj esse addictissimam; ita ut non desperem de bono successu totius negotij, etiamsi populares hæ turbæ non concilescant, modò ne res uergat in peius."

1) Dyks bref till Gust. Adolf; dat. Haag d. 17 Febr. g. st. 1618; (R. A.). — Dyk hade all möda att gendrifva dessa rykten och öfvertyga holländarne om faran af de polska anslagen mot Sverige. Härvid kom honom väl till pass ett bref till honom och Rutgersius från Gustaf Adolf, (dat Wadstena d. 26 Mars 1618; bl. Dyks papper i R. A.), hvari denne meddelade hvarjehanda upplysningar rörande de polska stämplingarne. I detta bref omtalas först och främst den polska beskickningen till Danmark, hvilkens ärende säges hafva varit att begära: 1) förbund mellan Polen och Danmark mot Sverige, 2) fri genomfart genom de danska länderna och farvattnen för de skepp och trupper, som skulle komma Sigismund till undsättning, och 3) Sigismunds erkännande för konung af Sverige. Vidare omförmäles ett hemligt samtal mellan Weier (den polska beskickningens anförare) och Kristian IV, samt huru denne kort derpå erbjudit sig till medlare mellan Gustaf Adolf och Sigismund; hvilket allt, i förening med den danske kanslerens yttrande till pfalzgrefven Johan Kasimir, att konungen af Polen gjort Kristian IV stora anbud, syntes Gustaf Adolf serdeles misstänkt, helst konungen af Danmark företog starka krigsrustningar, hvilka visserligen sades vara rigtade mot staden Lübeck och erkebiskopen af Bremen, men äfven innebure en varning för Sverige. Dertill kom ytterligare att Kristian IV affärdat en adelsman, "sub tabellarij nomine", till Polen, och att Sigismund genast efter Weiers återkomst börjat anställa starka krigsrustningar. [Enligt Rankins försäkran i ofvan (sid. 47, noten) anf. bref af d. 3 Maj 1618, hade dock dessa rustningar afseende på det ryska kriget, hvilket likväl, såsom vi redan nämnt, stod i nära sammanband med planerna mot Sverige].

Vidare säger sig Gustaf Adolf hafva af tillförlitliga uppgifter ("certis indicijs") inhämtat, att Altheim på konungens af Polen uppdrag och kostnad åter vore sysselsatt med anvärfvandet af en stor här, och att en af de landsflyktige svenskarne, Erik Gyllenstjerna, hos handelshuset Fugger i Augsburg (man visste ej på hvems kredit) för Polens räkning upptagit ett stort lån ("pecuniæ ingentem vim"). Derpå redogöres för den Altheimska ordens föregifna ändamål och hemliga syfte, [jemf. ofvan s. 47, noten]. "Firmo quoque rumore é

sämningom anse faran från Polen mindre öfverhängande, isynnerhet sedan Althans planer troddes hafva blifvit hämmade genom utbrottet af de böhmiska oroligheterna[1]. Dessa, såväl som Venedigs krig med den af Spanien understödde erkehertig Ferdinand af Gräz, syntes äfven i

---

åde dignorum hominum relatu increbuit", tillägger Gustaf Adolf, militem, cuius operá Austriacus adversus Venętos usus est, in nos, si id bellum, uti fertur, conquieverit, versum iri". Från Danzig, Stralsund och Wismar skulle, enligt hvad ryktet förmälde, öfverfarten till Sverige verkställas, och Sigismund efter polska riksdagens slut begifva sig till Marienburg i Preussen för att derifrån iakttaga krigets gång ("exitum belli quasi e specula spectaturus et negotium pro virili promoturus"). Polackarnes började infall i Lifland sistledén vinter hade liksom utgjort en förberedelse till hvad som stundade. Detsamma var äfven händelsen med det ryska fälttåget; ty, enligt insigtsfulla personers förmenande, var afsigten dermed att tvinga Ryssland till en stadigvarande fred eller ett långvarigt stillestånd, på det man sedermera måtte få fria händer mot Sverige.

Detta skulle Dyk och Rutgersius i största förtroende meddela Barneveld, Muis och Joachimi, äfvensom grefve Moriz, men ej, utom på deras tillstyrkan, anförtro åt någon annan. Isynnerhet skulle de (Dyk och Rutgersius) iakttaga den största försigtighet i hvad som af dessa meddelanden rörde Danmark. För öfrigt skulle de med största flit vinnlägga sig om att utforska, hvad som i Brüssel, Spanien, vid hofvet i Prag, i Preussen, eller annorstädes möjligen förehades mot Sverige, samt derom gifva konungen skyndsam underrättelse; och om de genom General-Staterne kunde förekomma eller fördröja dylika stämplingar, så skulle de ej underlåta något, som deras pligt i detta hänseende ålade dem.

Jemf. Gustaf Adolfs bref till Dyk och Rutgersius; dat. Stockh. d. 16 Maj 1618; (anf. saml.).

Mot sådana vidtutseende planer, om hvilka underrättelser från flera håll inlupo, ansåg sig Gustaf Adolf böra vidtaga nödiga försigtighetsmått. Jemte den krigsstyrka, som fortfarande underhölls i Lifland, sammandrogos derföre äfven trupper vid de svenska kusterna, hvarjemte flottan hölls i ordning för att vid förefallande behof medverka till afvärjande af ett fiendtligt anfall. Men så länge Sveriges ställning till Danmark ännu var osäker, synes Gustaf Adolf hafva aktadt nödigt att inskränka sig till ett försvarskrig, hvadan det tillernade fälttåget i Lifland och Littauen tills vidare uteblef.

1) Dyks bref till Gust. Adolf; dat. Amsterdam d. 18 Juli g. st. 1618; (R. A.). "Die Herren Staten sindt gentzlich der Meinung, das E. K. M. für diss Jahr durch auss keine Gefahr von den Polen zuerwartten haben, vnd beuorab so vill weiniger aldieweil der Ritter Orden des Graffen von Altheim, vndt andere fürnehmen Herren, von welchem E. K. M. in ihrem an vnss jüngsten Schreiben erwehnen, vnd der König in Polen an den König in Franckreich auch gedenckt (wie auss der gedachten beygefugten Copia zuschen ist) nun mehr geschwecht ist mit entdeckung des Bohemischen Anschlags."

sin mån påkalla General-Staternes uppmärksamhet[1]). De
till kom, att den tilltagande inre söndringen i den n
derländska fristaten, som derigenom hotades af ett bo
gerligt krig, i många hänseenden måste utöfva ett meh
ligt inflytande på de svenska angelägenheterna, om o
Sverige fortfarande bibehöll båda partiernas ynnest[2]).

Då nu äfven månad efter månad förflöt, utan a
man erfor något om Gustaf Adolfs tillernade fälttåg m
polackarne, och man derjemte ansåg desse vara för my
ket sysselsatte på annat håll för att det året kunna tä
ka på att anfalla Sverige[3]), så uppstod hos Genera
Staterne tid efter annan tvekan, huruvida de borde le
na Gustaf Adolf den blott vilkorligt lofvade u
sättningen. Efter många förhandlingar och flitiga b
arbetningar lyckades det dock Dyk och Rutgersius
efter hand utverka Sverige fyra månaders subsidier

---

1) I nyssnämnda bref berättar Dyk, att de böhmiska ständer
genom skrifvelser underrättat General-Staterne om hvad som tilldra-
git sig i Böhmen samt anhållit om deras vänskap och bistånd. "Di
Herren Staten halten dafür", tillägger Dyk, "das hiedurch gro
Verenderung entstehen wirt, vnd das vill gefehrliche angefangene A
schlege des algemeinen Feindts wol aufhören vnd corruiren mochte

2) Dyks bref till Gustaf Adolf; dat. Amsterdam d. 12 Juli g.
1618; (R. A.). "Diese Zwispalt causirt auch das vill gutte Freu
de, die E. K. M. sambt dero Diensten sonderlich affectioniret sin
itzo nicht können præstiren solche gutte Offitia, als sie gern wolte
vnd für diesem præstiret haben. Denn dieweil der ein dem ande
zuwieder, vnd in diesen *religionis et status controuersijs* gnugsa
Feindt ist, so wirdt dem einen Part alsobaldt suspect, was der and
zu der Landen Diensten will fürstellen, fürnehmlich in Geldtsach
da man in Bedencken nehmt vnd deliberirt, vmb Geldt ausszuleg
denn ein ieder dahin trachtet, das sie ihre Media zu eigner De
sion vnd Sterckung mochten inhalten, dermassen das ich diesen
dern Monat [der Subsidien] habe erlanget zue Verwunderung
wieder Opinion vieler fürnehmen Leuten, ja selbst des Herren Sch
tes von Dordrecht." — Rörande dessa partistrider och den ned
ländska förbundsstatens hela ställning för öfrigt innehålla Dyks
Rutgersii bref till Gustaf Adolf och A. Oxenstjerna under loppet
åren 1618—1619 många vigtiga upplysningar. Jemf. Neuville a.
sid. 124 o. ff.

3) Man erfor nemligen bland annat, att polackarne äfven blif
anfallne af turkarne; hvartill kom, att Uladislai ryska fälttåg ej h
den framgång, som dess början gifvit anledning att förmoda.

penningar (160,000 gyllen), äfvensom ett lån af 150,000 Rdr till den fjerde afbetalningen å Elfsborgslösen, tillika med en ytterligare förlägning af det förra lånet[1]. Härtill hade Olden Barneveld efter bästa förmåga medverkat; men genom hans fall beröfvades Sverige en nitisk anhängare, som städse befordrat dess bästa och af Gustaf Adolf och Oxenstjerna högt värderades[2]. Genom det arminianska partiets undertryckande blef emellertid det inre lugnet i den nederländska förbundsstaten återställdt, och äfven för Sverige syntes detta i förstone vara en ej oväsendtlig fördel. Men den nya sakernas ordning, som nu vann insteg i fristaten, gjorde det för framtiden vida svårare än förr att der befordra Sveriges intressen. Ty man hade ej längre en Olden Barnevelds öfvervägande anseende och inflytande att stödja sig på, utan måste numera beflita sig om allas ynnest och sorgfälligt undvika allt, som kunde gifva minsta nä-

---

1) Se Dyks och Rutgersii brefvexlingar med Gustaf Adolf och A. Oxenstjerna under loppet af år 1618; (R. A. och O. S.); Dyks (mundtliga och skriftliga framställningar) till General-Staterne d. $\frac{17}{27}$ Mars, $\frac{21}{31}$ Aug., samt till General-Staternes deputerade, d. $\frac{5}{15}$ Sept. 1618; (afskrifter bl. Dyks papper i R. A.). — Genom ett kontrakt med General-Staterne förband sig Sverige att i fyra årsterminer betala det sednaste lånet med koppar, som för sådant ändamål år efter år skulle levereras i Holland.

2) Med anledning af den af Olden Barneveld utgifna försvarsskriften, hvari han rättfärdigade sig för de mot honom rigtade anklagelserna, yttrar Rutgersius i bref till A. Oxenstjerna, dat. [Haag] d. 30 Maj n. st. 1618 (O. S.): "Coeterum quia hæc Respublica auxilio Dei hactenus inuicta nunc contentionibus mutuis laborat, ac Barneveldius heros maximus, cuius humeris hactenus innixa est, criminationibus plebeiorum quorundam, quorum nomen lucem refugit, impetitur, uisum est Ill. A. T. mittere Apologiam heroïs, et alteram generi eius Ill:mi Mylij propinqui mei; Ill. A. T. gratum futurum putans, eius uiri defensionem legere, cuius uirtutes et tu admiratus es, et S. S. M. adamauit, et idem semper S. M. S. facturam esse, ut et Ill. A. T. scio."
Denna försvarsskrift kunde dock ej rädda Barneveld. Några månader sednare blefvo han, Hogerbeets och H. Grotius fängslade, och mot dem inleddes en rättegång, som slutades med deras fällande. Frankrikes alla bemedlingsförsök voro fruktlösa. Barnevelds död var sannolikt beslutad långt innan hans dödsdom afkunnades.

ring åt den inbördes afunden[1]. — Det blef ej heller någon vidare fråga om undsättning till kriget mot Polen, ty den betänkliga ställningen till Danmark förmådde omsider Gustaf Adolf att gifva sitt samtycke till underhandlingar om ett tvåårigt stillestånd mellan Sverige och Polen, och ett sådant blef (om hösten 1618) också verkligen afslutadt[2].

---

1) Genast efter Barnevelds, m. fl:s fängslande utfärdade General-Staterne ett patent, hvari denna åtgärd rättfärdigades, samt läto genom deputationer till Frankrikes, Englands och Sveriges sändebud i Haag försäkra, att den inträffade statsförändringen ej skulle medföra någon rubbning i General-Staternes vänskapliga förhållanden till deras bundsförvandter. — Dyk sjelf säger i sina bref till Gustaf Adolf, dat. Haag d. [illegible] Aug., och A. Oxenstjerna, dat. Haag d. [illegible] Sept. 1618, att det vore godt hopp om en önsklig utgång på konungens angelägenheter, om ock de timade händelserna vållade något dröjsmål. Men i ett sednare bref till A. Oxenstjerna, dat. Haag d. 24 Nov. g. st. 1618, säger Dyk (efter att hafva försäkrat om sitt nit att fortfarande befordra Sveriges bästa hos General-Staterne): "Sed credere vos velim maioris nunc operæ hæc esse, quam ante hanc mutationem, præsertim in rebus nouis obtinendis, quæ antehac in deliberationem non ceciderunt. Status enim hic alijs modò nititur fundamentis et non vnius tantùm patrocinio in negotijs Regijs, verùm etiam omnium simul beneuolentiâ et fauore in posterum nobis opus erit." Det funnes visserligen personer, tillägger Dyk, (sannolikt syftande på Hugo Muis), som stödjande sig på prins Moriz' ynnest syntes eftersträfva ett öfvervägande inflytande; men förgäfves! Ty hvar och en, som med allt för stor ifver blandade sig i statsangelägenheterna, blef genast misstänkt och förhatad hos de öfrige. — Jemf. Dyks bref till Gustaf Adolf; dat. [Haag], d. [illegible] Dec. 1618. "Diesen Staet angehendt ist alles wol in Ruhe, aber die Direction der Republijcque ist noch nicht, wie vor diesem; Wen Ihr: Princ: Ex:tien Authoritet nicht alles aufhielte, die Sachen solten in grosser Verwirrung stehen; Der eine ist jaloux vom andern, vnd ein jeder trachtet nachs höchste."

2) Se Hallenb. a. st. IV, s. 783. — I ett bref till Dyk, (dat. Stockh. d. 29 Oct. 1618; bl. Dyks papper i R. A.), befaller Gustaf Adolf denne att ej numera så ifrigt påyrka undsättningen mot Polen, emedan fråga uppstått om ett tvåårigt stillestånd i Lifland. Visserligen säger sig Gustaf Adolf dervid hafva hyst många betänkligheter, men då han ville vinna tid tilldess han afbördat skulden till Danmark och åter kommit i besittning af Elfsborg, så hade han gifvit sitt samtycke till de föreslagna stilleståndsunderhandlingarne, hvilka han förmodade skulle hafva framgång, emedan polackarne voro temligen sysselsatte på annat håll. Likväl vore det godt om Dyk kunde utverka ännu en månads subsidier för att betala skulden till de Geer (för af honom beställda krigsförnödenheter) och derigenom lösa den till honom förpantade kopparen, hvilken i så fall kunde användas till Elfsborgslösen. (Denna önskan hade redan gått i fullbordan genom beviljandet af fjerde månadens subsidier).

Mellan Sverige och Danmark hade emellertid, såsom vi i det föregående redan omtalat, förhandlingarne om det föreslagna förbundet blifvit fortsatta, och Skytte på sin återresa från Holland fått i uppdrag att ånyo besöka Kristian IV för att jemte andra ärender äfven föredraga frågan om det föreslagna gränsmötet och dertill utverka Kristian IV:s bifall[1]). Men då nu Kristian IV under hvarjehanda förevändningar sökte uppskof med nämnda möte och bland annat framställde en mängd besvärspunkter, hvilkas afhjelpande han gjorde till ett vilkor för alla vidare förhandlingar om ett förbund mellan honom och Gustaf Adolf, så ökades härigenom den sednares misstroende till hans afsigter, och detta misstroende fick en ytterligare näring genom de vid samma tid inledda underhandlingarne mellan Danmark och Holland.

Redan om hösten 1617 skall Kristian IV på sitt råds tillstyrkan hafva beslutat att vänskapligt närma sig Holländarne[2]), och då han i början af följande år af-

---

1) Se ofvan sid. 65. Jemf. Gustaf Adolfs bref till Joh. Skytte; dat. Jönköping d. 4 Febr. 1618; (original i Skytt. saml. Vol. IV). "Till thett tridie, Så hadhe och Kongen i Store Britannien, dän tijdh nu sijdst vore där, ibland annatt rådt och förmaantt oss till, att vij oss i ett förbund medhh H. K. W:de wille begiffue, Till huilckett medhen H. K. W:de och flere Ewangeliske, wäl vore tillfridz att inrädha; Sådantt hadhe i giffuit oss genom skriffuelse tillkiänna, och [...]rdenskuldh bekommitt aff oss på nytt i commission, att förnimma H. K. W:des meeningh, om dedh förbund, som i fiol begyntes oss emillan tracteras om; Och där H. K. W:de dertill vore benägen, om H. K. W:de ville inlåte sigh medh oss i ett förbund, emoot Konungen i Polend endtskyltt, eller och emoot fleere aff den Papistiske Liga; Och där H. K. W:de icke vore där till obenägen, då kunde oss sådantt gifues tillkänna, På huilckett fall vij vele låthe våre Commissarier möthe på gräntzen den tijdh H. K. W:de syntes beqväm och läghligh vara." Denna och båda föregående punkter skulle Skytte skyndsamt föredraga för konungen af Danmark samt söka utleta hans [...]kesätt.

2) Efter att hafva omtalat Kristian IV:s ofvannämnda förhandlingar med Sverige och Polen tillägger Schlegel (a. st. sid. 75): "Bey diesen Umständen hielt der König für zuträglich in ein besser Verständniss mit Holland zu treten und mehr als bisher den hierüber Ulfeldts gemachten Anschlegen Gehör zu geben. Die Reichsräthe waren von gleicher Meynung, weil sie glaubten, dass die Unterhandlungen mit Schweden sich alsdenn erleichtern würden, indem Holland dieser

sände Jonas Carisius till Holland och England, lät h
genom denne försäkra om sin beredvillighet att m
England, Sverige och Holland, ingå ett förbund, t
hvars befordrande, äfvensom för öfriga ärenders af
rande, General-Staterne af Carisius enträget uppmanad
att affärda en beskickning till Danmark [1]). Också sky

Krone sehr zugethan war." — Kristian IV:s egentliga afsigt sy
dock hafva varit att vinna General-Staterne för att genom deras f
ord, eller åtminstone utan något binder från deras sida kunna gen
drifva sin sons (prins Fredriks) utväljande till koadjutor i sti
Bremen: en fråga, som då ifrigt sysselsatte Kristian IV.

2) Rörande Carisii beskickning till Holland se Schlegel, a.
sid. 92, äfvens. sid. 89, noten, hvarest meddelas ett utdrag ur Car
tons memoirer. Att förfullständiga Schlegels framställning med
vi följande utdrag ur Dyks bref till Gustaf Adolf, datt. Haag d.
Febr. g. st., d. 3 Apr. n. st. och d. $\frac{4}{14}$ Apr. 1618; (R. A.).

I förstnämnda bref omtalas, att Jonas Carisius, Kristian IV:s s
debud till konung Jakob i England, nyligen anländt till Haag m
trenne skrifvelser från sin herre till Genral-Staterne. Af dessa skri
velser beträffade den första sjöfarten på Ostindien, till hvilken K
stian IV önskade betjena sig af holländskt sjöfolk och derföre beg
de ändringar i de af General-Staterne utfärdade privilegierna för
ostindiska kompaniet i Holland; den andra rörde vissa närmare b
stämningar i afseende på tullen i Öresund; den tredje afsåg succe
sionen i stiftet Bremen, hvilken Kristian IV ville förskaffa sin so
prins Fredrik, hvadan han anhöll att General-Staterne härvid ej vill
vara honom förhinderlige, utan fastmer befordra saken. Dessa skri
velser gjorde emellertid General-Staterne stort bekymmer, emedan d
af vigtiga politiska skäl ej ville stöta sig med konungen af Danmar
Isynnerhet oroade dem den tredje skrifvelsen, emedan de kände mis
förstånden mellan konungen af Danmark och erkebiskopen af Breme
rörande koadjutorskapet i nämnde stift, till hvilken syssla den se
nare önskade förhjelpa den unge hertigen af Holstein, och för hono
redan utbett sig General-Saternes förord hos staden och kapitlet.
Härutinnan voro General-Staterne i sjelfva verket äfven böjda a
villfara erkebiskopens begäran för att förhindra konungen af Danm
att för mycket utvidga sin magt öfver trakterna vid Elbe och We

Detta hade Dyk erfarit af O. Barneveld, som rådt honom
sjelf besöka Carisius, af hvilken han då måhända skulle erfara åts
ligt, som äfven vore af vigt för Sverige. Enligt detta råd hade h
(e. m. d. 11 Febr. g. st.) besökt och välkomnat Carisius samt hos h
nom qvarstadnat halfannan timmes tid. Derunder hade Carisius bl
annat talat om konungens af Polen och hans adherenters farliga stä
lingar, samt huru hans egen herre "anfäktades" genom beskickni
både från Polen och Spanien, på det han måtte träda i närmare fö
bindelse med nämnda magter; hvarvid likväl Carisius tillagt, att m
hittills föga uträttat dermed. Vidare hade Carisius berättat, att d
siste spanska ambassadören, don Francesco de Medina, vid sin afre
gifvit tillkänna, att han sjelf eller någon i hans ställe snart sku

ade General-Staterne att hörsamma denna uppmaning h affärdade (i Maj 1618) en ansenlig beskickning till

---

rkomma. Slutligen hade Carisius yttrat, att alla dessa saker voro nerligen farliga och skadliga, såväl för hans egen konung, som för dra potentater i den reformerta kristenheten: att man derföre bor- e i tid se sig före: att intet närmare, säkrare och bättre medel fun- es att injaga skräck hos den gemensamma fienden och förmå honom dra uppsåt, än om konungarne af Storbrittanien, Sverige och Dan- ark trädde i ett fast förbund med hvarandra; liksom han hoppades, ett sådant förbund instundande sommar skulle komma till stånd: konungen af Danmark och hans närvarande råd nu mer än någon- vore derför böjde, hvadan General-Staterne borde utan dröjsmål ärda en ansenlig beskickning till Danmark för att tillsammans med ristian IV befordra ett dylikt förbund och sjelfve biträda detsam- ; hvarvid Carisius tillade, att han ville sätta lif, ära, gods, ja till med sin själ, om det vore möjligt, i pant för, att en sådan be- ickning ej blott skulle vara hans herre serdeles välkommen, utan ck att General-Staterne, till det allmänna bästa, skulle hos hans rre, konungen af Danmark, uträtta allt efter sin önskan.

Detta hade Carisius "iterative" framställt, såsom det syntes, "med synnerlig affection" samt anmodat Dyk att hos några de förnäm- och inflytelserikaste i fristaten befordra ifrågavarande beskickning. så hade Dyk några dagar sednare, efter Carisii öfverresa till Eng- d, meddelat sig i ämnet med Barneveld, som sagt, att han af Ca- erfarit ungefär detsamma och ej kunde döma annat, än att nne hade fullt allvar dermed, hvadan han (Barneveld) redan börjat rbereda saken hos de holländska (prov.) ständerna.

Likaledes hade Dyk funnit de deputerade från några provinser ycket böjda för Carisii förslag samt af den mening att beskickni- n borde påskyndas och man genom densamma gifva konungen af nmark mundtligt besked på hans trenne ofvannämnda skrifvelser. erjemte hade de yttrat, att, hvilken utgången än månde blifva, så kulle den ifrågavarande beskickningen i alla händelser medföra den ördelen, att konungens af Danmark tänkesätt skulle tydligen förspörjas.

Dyk vore derföre öfvertygad, att beskickningen skulle gå i verk- ällighet, och trodde, enligt hvad han af åtskillige förnummit, att en efter förrättadt värf i Danmark äfven skulle komma att afgå till verige.

I sitt bref af d. 3 April (n. st.) säger Dyk, att Carisius från gland tillskrifvit honom ett bref, hvaraf han tillsände Gustaf Adolf afskrift, och hvilket han äfven gifvit General-Staterne del af. Då desse af nämnde skrifvelse inhämtat, huru allvarligen Carisius till- rkte den ifrågavarande beskickningens snara afsändande, och då derjemte erfarit de gängse krigsryktena från Danmark, så hade de lutat att i all hast påskynda densamma. Dess ändamål var, så t Dyk kunnat erfara, att mundtligen besvara Kristian IV:s omför- lda trenne skrifvelser, allvarligen föreställa honom "den allmänna endens" farliga förehafvanden, samt derigenom förmå honom att af- å från alla vådliga anslag i samråd med nämnde fiende, äfvensom från alla onödiga krig med sina grannar; hvarjemte sändebuden i General-Staternes namn skulle uppmana honom att tillfredsställa Gu-

Kristian IV [1]. Men äfven denna gång synes den sednare hafva afböjt frågan om ett allmänt protestantiskt förbund mot Spanien och dess anhängare, och skall i stället hafva föreslagit General-Staterne att ingå ett serskildt förbund med Danmark [2]). Detta styrkte Gustaf

staf Adolf i allt hvad rätt och billigt vore. För öfrigt upprepar Dyk sin förmodan, att nämnde beskickning efter förrättade ärender i Danmark äfven skulle komma att afgå till Sverige.

I brefvet af d. $\frac{4}{14}$ April omtalar Dyk Carisii återkomst från England, samt huru denne, vid ett besök hos Dyk, åter samtalat med honom om det allmänna bästa och om ett förbund mellan konungarne af Storbrittanien, Sverige, Danmark, de unierade tyska furstarne och General-Staterne. Härvid hade Carisius yttrat, "att H. M. konungen af Storbrittanien vore derför helt och hållet böjd och resolverad", att han (Carisius) härom hade åtskilligt i uppdrag till sin konung, och att denne, efter att hafva fått del deraf, sannolikt skulle med första affärda honom till Sverige. Vidare hade Carisius yttrat sin synnerliga glädje öfver General-Staternes lofvärda beslut att genom en solenn beskickning beveka konungen af Danmark till detta goda verk; hvarjemte Carisius uttryckt sitt hopp, att hans herres fiendtliga förehafvanden mot sina grannar (af hvilka förehafvanden Carisius ej gjorde någon hemlighet) härigenom skulle kunna afvändas. I sistnämnda angelägenhet, försäkrar Dyk, togo General-Staterne en ganska liflig del och hade derföre äfven, genom den engelske ambassadören i Haag (Carleton), uppmanat konungen af England att härutinnan använda sin bemedling till förekommande af all olycka.

Dagen derpå (d. 29 Mars g. st.) hade Carisius tillika med de förnämste af de i Haag närvarande medlemmarne af General-Staterne varit inbjudne till Dyk; hvarpå Carisus följande dag afrest till Danmark, dit han medförde ett bref till sin konung från General-Staterne, hvilka deri lofvade att genom sina sändebud mundtligen besvara de trenne ofvannämnda skrifvelserna från Kristian IV.

1) Till beskickningens anförare hade man först utsett grefve Ernst af Nassau. Men sedan denne anmält förfall, utsågs i hans ställe grefven af Culenburg. Beskickningens öfriga medlemmar voro herrar Berch och Paw (hvilkens namn är missskrifvet hos Schlegel), den förre syndiker i Dortrecht, den sednare i Amsterdam, vidare Alb. Joachimi, å Zeelands, och Bourmaigne, å Frieslands och Gröningens vägnar ombud hos General-Staterne. De hade (d. 24 Apr. g. st.) samtligen infunnit sig hos Dyk för att i vederbörlig form underrätta om sin beskickning och be honom hemställa till Gustaf Adolf, huruvida ej denne funne lämpligt att samtidigt afsända sina sändebud till Kristian IV. Detta kunde dock ej ske, alldenstund Kristian IV kort förut yrkat, att de af honom framställda besvären först skulle afhjelpas, innan man inläte sig i vidare underhandlingar. Se Dyks bref till Gustaf Adolf; datt. Haag d. $\frac{4}{14}$ Apr. och d. 10 Maj g. st. 1618; (R. A.)

2) Se A. Oxenstjernas bref till Dyk; dat. Stockh. d. 16 Juli 1618; äfvensom Gustaf Adolfs bref till densamme; dat. Stockh. d.

Adolf i hans från början fattade misstankar, att Kristian IV med dessa förhandlingar endast åsyftade att draga holländarne från deras förbund med Sverige och Hansestäderna samt tillika skaffa sig fria händer att utföra sina planer i afseende på stiftet Bremen[1]). Dyk fick

15 Sept. 1618: (Båda bl. Dyks papper i R. A.). Jemf. Schlegel, a. st. sid. 87 o. f. — I afseende på de öfriga frågorna (rörande stiftet Bremen, m. m.) erhöllo sändebuden af Kristian IV "godt contentement" och synas å sin sida hafva gått hans önskningar till mötes.

1) I ett bref till Dyk, dat. Stockh. d. 16 Maj 1618, (anf. saml.), yttrar Gustaf Adolf sina betänkligheter rörande Carisii beskickning och det af honom förordade förbundet. Det vore, enligt Gustaf Adolfs åsigt, ej gerna möjligt, att konungen af Danmark så hastigt förändrat sitt hittills ådagalagda tänkesätt härutinnan, utan låge det säkerligen något annat derunder. I denna mening styrktes Gustaf Adolf såväl af de trenne fordringarne i de af Carisius medförda skrifvelserna till General-Staterne, som af de underrättelser, hvilka från England kommit Gustaf Adolf tillhanda rörande Carisii förhandlingar derstädes i afseende på fisket under Grönland och handeln på Ostindien; ty enligt uppgiften i Spens' bref hade sistnämnda förhandlingar blifvit företagna "in odium Belgarum". Dertill kom ytterligare Kristian IV:s hemliga underhandlingar med Polen och Spanien samt hittills städse visade obenägenhet att deltaga i ett allmänt protestantiskt förbund.

"Dass nun solches so hoch vnndt fleissig durch Carisium ist gesuchet worden, muss entweder *pro forma* geschehen sein, damit vnter dessen einiger Dänischer Anschlagh solle können effectuiret werden; Oder aber da darunter einiger Ernst sein würde, kann vnns nicht feilen, dass es nuhr zu dem Ende angesehen ist, damit die Bundtnüss zwischenn vnns vnnd den Herrn Staten geschwechet, oder auch gantz vffgehoben werdenn solle; Vnndt ehr fernner vnterm Schein dess Bundes mit denn Herrn Staten dem Ertzbischoff tzu Bremen übereilen, vnndt sich von dem Stiffte vnndt dero Commoditeten versichern wolle; Muchte vielleicht auch wohl die Zertrennung des Bundes mit denn Hänssestättenn gesuchet werden."

Dyk och Rutgersius skulle derföre söka utforska den sanna grunden till de trenne postulaterne, samt huru dessa upptogos af General-Staterne; äfvensom på hvilka vilkor de skulle vilja ingå förbund med konungen af Danmark, om denne verkligen åsyftade ett sådant. "Were nun die Sache alsso beschaffen, vnndt die 3 Postulaten avff solchenn Fuss stunden, dass sie nicht leichtlich, viel weiniger eine Allіantie accordiret werden köntte; Alssdan solt ihr euch dem Handell nicht einmischen, damit sie ohne vnserer Invidie vnndt von sich selbst fallen müchte; Solten aber die Gemüther dahin incliniren, vnndt dess Königes in Dennemarckenn den Gesandten gegebene Resolution dergestalt formiret sein, dass daraus einige Hoffnung eines Bundts zwischenn den Herrn Staten vnndt I. Kön. W:de zuschliessen wehre, dann sollett ihr solches bey vnseren vertrauweten in der Republik, so viell immer muglichen, doch mit guter Discretion abrahten vnndt abwehren helffen; Im fall es aber dahin gäntzlichen solte geschlos-

derföre befallning att "med händer och fötter" mortarbeta alla dylika planer [1]).

Alla dessa omständigheter, i förening med Kristian IV:s hemliga förhandlingar med Polen och Spanien, väckte hos Gustaf Adolf den sannolikt ogrundade, men lätt förklarliga farhågan, att den danske konungen med de framställda besvärspunkterna endast sökte en förevändning att vägra Elfborgs återställande, äfven sedan lösesumman vore fullständigt erlagd. Af en sådan vägran måste ett nytt krig mellan Sverige och Danmark blifva en ovilkorlig följd. Mot denna fara ansåg sig Gustaf Adolf i tid böra vidtaga alla möjliga försigtighetsmått. Härvid blef hans närmaste omsorg att på förhand försäkra sig om holländarnes bistånd, isynnerhet om det skulle komma till en uppenbar brytning mellan Sverige och Danmark. Dyk fick derföre i uppdrag att om dessa saker i förtroende meddela sig med prinz Moriz och andra af anseende bland General-Staterne [2]). Rörande samma ärende aflät Gustaf Adolf kort derpå skrifvelser både till

---

senn werdenn, alls sollet ihr mit allen Fleiss darob sein, das wir vnndt vnsere Reiche nicht aussgelassen, sondern im selbigen Bunde eingeschlossen vnndt einuorleibet werden muchten, dass alsso nicht ein special dess Königes in Dennemarck vnnd der Herrn Staten, sondern ein general aller reformirten Princen vnndt Republiken Confoederation geschlossen würde; damit dassjenige, was zu vnserem Schaden vnndt Nachteill gesucht wirdt, desto besser vnndt bequemlicher vorgekommen vnndt abgewendet werden könte."

Detta skulle dock Dyk handhafva med den största försigtighet, så att ej några missförstånd deraf uppstodo.

1) I anf. bref till Dyk, dat. Stockh. d. 16 Juli 1618, yttrar Oxenstjerna, att sedan man nu erfarit, det konungen af Danmark i de flesta punkterna förnöjt de holländske sändebuden samt bland annat ifrigt sökt förmå General-Staterne att afstå från sina förbund med andra furstar, isynnerhet med Gustaf Adolf, för att i stället ingå ett förbund med Kristian IV sjelf; så skulle Dyk med händer och fötter motarbeta dylika farliga planer och ej underlåta något för att i tid förhindra dem.

2) Se Gustaf Adolfs bref till Dyk; datt. Stockh. d. 15 Sept. och d. 2 Nov. 1618; (R. A.). För att härvid desto bättre hålla några bland General-Staterne i konungens "devotion", skulle Dyk af subsidierna utdela 10 à 12 tusen gyllen åt de af Sveriges "favoriter", hos hvilka han härmed trodde sig kunna uträtta något.

General-Staterne och till konung Jakob i England för att försäkra sig om deras kraftiga medverkan, helst till en fredlig lösning af frågan [1]. General-Staterne, som allt mer började uppmärksamma denna angelägenhet, utsågo deputerade för att med Dyk närmare öfverlägga om saken. Beslutet blef att General-Staterne genom de sändebud, som af dem affärdades till England för att underhandla om Grönlands-fisket och handeln på Ostindien, tillika skulle allvarligen uppmana konung Jakob att genom sitt anseende och inflytande hos den danske konungen afböja faran af ett krig mellan Sverige och Danmark, med alla deraf härflytande olyckor för det allmänna bästa [2].

Äfven kurfursten af Pfalz tog en liflig del i denna sak, och baron Kristoffer von Dohna, som å Unionens vägnar (i December 1618) sändes till England, fick derjemte i uppdrag att hos konung Jakob ifrigt förorda Gustafs Adolfs angelägenter samt förmå den engelske konungen att genom sin bemedling förebygga ett fredsbrott mellan Sverige och Danmark [3]. Likaledes uppmanades

1) Se Dyks bref till Gustaf Adolf; dat. Haag d. 1 Febr. 1619; samt Spens bref till densamme dat. London d. 8 Dec. 1618. (R. A.).

2) Dyks nyss anf. bref till Gustaf Adolf; dat. Haag d. 1 Febr. 1619. Dyk ber Gustaf Adolf vara förvissad, att, om det komme till en brytning mellan Sverige och Danmark, skulle han alltid kunna påräkna General-Staternes kraftiga bistånd.

3) Pfalzgrefven Johan Kasimirs bref till Gustaf Adolf; dat. Germersheim d. 30 Dec. 1618; (Stegeb. saml.). "Ne laissant cepandant d'anertir V. M. que le 4:me de ce mois le Baron de Thonaw Christofle estant envoyé de la part de l'union en Engleterre at en 45.46.51.37.41.52.52.41.46 49. [= commission] 34.49.53.41.34.44.44.37. [= empressé] de remonstrer a ce 775 [= Roy] et auec un 54.34.44.34 [= zele] les 1264 du 751 de 1181 [= affaires du Roy de Suede], vndt hoch anzuziehen les 40.49.45.46.49.39.37.49.41.37.49.34.44. [= inconuenients] qui en pourroyent arriuer", etc. — Jemf. afskrifterna af doktor L. Camerarii bref till pfalzgrefve Joh. Kasimir; datt. d. 2 Nov. 1618 och d. 16 Jan. 1619; (bilagor till Joh. Kasimirs bref till Gustaf Adolf; anf. saml.). I det sednare brefvet yttrar Camerarius: "Souiel aber den Missuerstand zwischen Schweden vnndt Dennemark betriefft, da hab ich iüngst, gleich nach E. F. Gn. Abraisen, es dahin gerichtet, dass Ihre Churf. Gn. dem Herren Christoph von Dona, dero Gesandten in Engelland,

konung Jakob af Savoyens och Venedigs sändebud i England att sorgfälligt vaka öfver det Knärödska fredsfördragets punktliga iakttagande af konungen i Danmark, alldenstund tidsförhållandena fordrade, att freden mellan de skandinaviska rikena befästades[1]) Detta öfverensstämde med konung Jakobs egna åsigter, och såsom "garant" af freden i Knäröd måste han betrakta hvarje kränkning af densamma såsom en djup förolämpning mot honom sjelf. Derföre aflät han en allvarlig förmaningsskrifvelse till Kristian IV[2]), och skall, vid ryktet att denne i alla händelser ernade vägra Elfsborgs återlemnande, högtidligen hafva förklarat, att han (konung Jakob) i så fall ville bistå Gustaf Adolf och betrakta konungen af Danmark såsom sin uppenbara fiende[3]).

Emellertid hade underhandlingarne om de af Kristian IV framställda besvärspunkterna blifvit fortsatta och omsider öfverenskommelse träffad, att det ofta omtalade gränsmötet mellan båda rikenas kommissarier skulle ega rum i Februari 1619. Men då de danske ombuden vid detta möte framkommo med nya besvärspunkter, förklarade de svenske å sin sida att de å sin herres vägnar likaledes hade en mängd besvär att anmäla. Härigenom

---

newen Befehl nachgeschicket, dieselbe Sachen bey dem König gans eiferig zu treiben, damit Ihre M:tt *proprio motu* sich interponiren vnd den Frieden zwischen beiden Königen erhalten helfen möchte", etc. Jemf. Camerarii bref till doktor Schwebel; dat. d. 4 Jan. 1619; (afskrift bl. Joh. Kasimirs bref till Gustaf Adolf; anf. saml.).

1) Jak. Spens' bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 9 Febr. 1618 eng. st [= 1619]; (R. A.).

2) Spens' bref till Gustaf Adolf; dat. London d. 8 Dec. 1618; (R. A.). Jemf. Spens' nyss anf. bref af d. 1 Febr. 1619.

3) Se sednast anf. bref från Spens till Gustaf Adolf: "Spargebantur hic rumores Regi Daniæ non esse in animo, licet numerata ut pactum erat pecunia, arcem Elsburgensem reddere; quibus auditis Rex infectabatur valdè, sancteque promisit, si ita se res haberet, se hoc dedecus (quod sibi factum accepit, qui et pacis autor, et sequester fuerat), M. V:ræ auxilium ferendo contra Regem Daniæ, vt infestum inimicum, vindicaturum." — Dylika rykten voro vid samma tid gängse både i Nederländerna och i Pfalz (enl. hvad Dyks och Joh. Kasimirs bref intyga), men synas hafva saknat all grund.

invecklades frågan åter, sedan den redan synts i det närmaste uppgjord, och skriftvexlingarne och förhandlingarne om de nu å ömse sidor framställda besvären fortforo ännu i flera år. Härigenom sköts äfven frågan om förbundet å sido och förföll småningom[1]). Men genom Elfsborgs återställande efter hela lösesummans fullständiga erläggande såg Gustaf Adolf faran af ett krig med Danmark för den gången undanröjd, och vid det personliga möte, till hvilket han af Kristian IV blifvit inbjuden, och som med stor högtidlighet egde rum i Halmstad (i slutet af Februari 1619), syntes det bästa förstånd vara rådande mellan de båda skandinaviske konungarne[2]).

Men medan utsigten till ett förbund mellan Sverige och Danmark småningom allt mer aflägsnades, hade genom pfalzgrefven Johan Kasimir underhandlingar blifvit inledda med Kurpfalz, hvilka å ena sidan stå i samband med Gustafs Adolfs redan omnämnda planer att i ett protestantiskt universal-förbund bereda sig ett stöd mot Sigismunds vidtutseende stämplingar, och hvilka å andra sidan bilda uppslaget till frågan om Sveriges deltagande i det trettioåriga kriget.

---

1) Det närmare rörande dessa förhandlingar, se Hallenb. a. st. IV sid. 713 o. ff. samt 804 o. ff. — Schlegel a. st. s. 105 o. ff. samt 117 o. ff. — Jemf. ofta anf. danska registr. i R. A.; äfvensom memorialet för de svenske kommissarierne vid gränsmötet; dat. Linköp. d. 23 Jan. 1619; (original bl. "Förhandlingar mellan Sverige och Danmark", R. A.).

2) Om detta möte utgafs kort derpå en tryckt berättelse, hvaraf ett exemplar finnes i Palmsk. saml. — Se för öfrigt Hallenb. a. st. sid. 815 o. ff. samt Schlegel a. st. sid. 119 o. ff. — Jemf. Gustaf Adolfs bref till Dyk; dat. Elfsborg d. 11 Mars 1619; (bl. Dyks papper i R. A.). Dyk skulle hos General-Staterne förebygga alla falska meningar om detta möte.

Rättelser:

Sid. 20, r. 10 (ofvanfr.) står: adelskap och rika äreskänker etc. läs: riddarvärdighet och dermed förenade hederstecken,

samt i början af noten å samma sida står: adelsdiplomer, läs: riddarbref.

Sid. 63, r. 19 står: föreslog, läs: föreslog Kristian IV etc

Sid. 66, r. 11 står: För att likväl betyga sina fredliga tänkesätt, tillägg: och framför allt för att vinna tid att genom Elfsborgs återinlösande betrygga sin ställning till Danmark, o. s. v.

Sid. 70, r. 17 står: prins Moritz' läs: grefve Moriz'.

Tillägg:

Till sid. 50. Af Johan Skyttes ofta anf. bref t. Gustaf Adolf (dat. Haag d. 11 Novemb. 1617) finner man, att de 7 krigsskepp, hvilka, enligt General-Staternes löfte, skolat om sommaren 1617 afgå till Östersjön för att bistå Gustaf Adolf, i stället fingo en annan bestämmelse. — »Den 2 Novemb.», berättar Skytte i nyssnämnda bref, »hölt Fryherrenn von Wäsenberg ett pancket till hvilket hann lätt biuda migh och de förnembste af Staterne, E. K. M:t till ähre; Admiralen van Opdam, som uthj E. K. M·tz salige her Fadhers tidh var Sendebudh till Sverige, i Danske feyden, och skulle i åhr haffva dragit medh the siw örligskep till E. K. M:t, var der och med tillstädes: Han begynte giöra sig något vredh emot the andre Stater, att honom ickie hadhe bleffvet tillstat, at fortsättie sin reesa, sedan han så länge hadhe leget weder rede, förmeenendes sig haffwa kunnet giöre E. K. M:t då godh tienist; serdeles hadhe han welet försökia sin lycka, till att emportera Riga;» (det var sannolikt detta, som General-Staterne ville förebygga genom hans återkallande). Mot slutet af samma bref berättar Skytte vidare: »Och när jag vthi skiämtvys haffver presseret them [General-Staterne], at the förledne åhr så vist försäkradhe E. K. M:t om the siu skeppen, och the sedan sende them opå een annan reesa, och vore således orsaak, at E. K. M:t ickie kunnde fullföllia sin desseins, haffue the svarat, at the bekende sig derutinnan haffue begått en faute, serdeles medan the haffve förlåtidt sig opå de tidender, som kommo ifrån Dantzick och Riga, att Konungen i Pålen skulle inthet i åhr begynne något emot E. K. M:t; Männ een annan gångh skulle the väl see sig bättre föhre.»

Till samma sida. Att förfullständiga, hvad der blifvit meddeladt rörande de kurländska angelägenheterna, lemna vi här följande utdrag ur Skyttes bref t. Gust. Adolf, dat. Lübeck d. 10 Octob. 1617:

»Elliest låter iag E. K. M:t ödmiukeligen wetta, det Hertigens af Mekelburg Adolph Fridrikz Rådh, Doctor Johannes Witt benemnd, then Hertig Wilhelm till Curland hafver vthj sine saaker några vekur bruket hoos the General-Stater, åhr i gåår kommen hyt till migh, vthj mitt herberge, och haffver vthj förtroget vys giffvit mig tillkenna, om sitt förrettende vthi Hagen, serdeles det Staterne hadhe således förklarat sig emot honom, at the ingelunda ville undfalle, vthan assistere, Hertigen af Curlandh; Begerendes der brede vedh, at iag hans saak hoos E. K. M:t till det bäste recommendera ville. Och på det

iag deste större troo och låffven till hans ord settia kunde, lett han mig see een copia af det breff, som E. K. M:t, förleden vinter, hadhe låthit schriffva till be:te Hertig, så och någre conditioner och vilkor, som E. K. M:t hadhe igönom Adam Schraffer, för någon tid sedan, låthit föreslå H. F. N:de; Wiste mig och copier af några schriffvelser, som de General-Stater hadhe honom medgiffvit, bådhe till E. K. M:t, så och till Curfursten af Brandenburgh, till Hertig Fredrik till Churlandh, och till Borgmestere och Rådh her i Stadhenn, huilke iag E. K. M:t her medh vnderdånligenn tillskicker; Och sadhe, det han ville nu begifva sig till Churfurstenn aff Brandenburgh, och andre Tyske Furster, till at driffva opå, Hertigens aff Churlandz saak, så at the alle samptligen medh E. K. M:t, *tamquam in communi causa*, måtte komma honom till hjelp och vndsettningh, och enär det bestelt vore, ville hann framdeles förfoga sigh till Sverige: Berettede och det han lengie sedan hade åstundat, draga in i Sverige, för några orsaker skull, serdeles der lägenheeten sig så begofve, at communicera med E. K. M:t om det intrång, som Konungen i Dannemark giör, och ännu dageligen biuder till at giöre, de Mekelburgiske och andre Tyske nestliggiende Förstar: Elliest viste hann och till at beretta, at de General-Stater skulle E. K. M:t för alle andre myckit respectere, och at the E. K. M:t högeligenn der före berömme, det E. K. M:t hadhe fattat den resolution, att assistera Hertigen af Churlandh, efter såsom och E. K. M:t nådigst haffver till at see af Staternes schriffvelsse till E. K. M:t, i synnerheet medan E. K. M:t nu vore den eendeste Potentat som her i Nörlanden lette sig vårda, at the Papisters förehaffvende och practiker ickie finge then framgångh, som the gerna ville; thet och Borgmesterne her i Stadhen vthj discursvys sielffve måste bekenne, berömmendes E. K. M:t derföre högeligenn; hvilke och svarade mig, när iag förmante them giöre thet samma, at the thet gerna efter sin ringheet giöra ville, så frampt the först önske och see måtte, at then affection, som emellan dem vara borde, som sådant verck medh them drifva skulle, vore godh.»

Till sid. 71. Det var först efter sin äldste broders, Filip Wilhelms, död (d. 21 Febr. 1618), som grefve Moriz antog titeln »prins» af Oranien. Se Neuville a. st. sid. 128.

Till sid. 99. Af de engelska handelskompanierna sökte Gustaf Adolf följande år erhålla en penningförsträckning till den fjerde afbetalningen å Elfsborgslösen, men äfven då med lika liten framgång som förut. Se Jak. Spens' bref t. A. Oxenstjerna; dat. Lond. d. 24 Sept. 1618; (O. S.)

Förkortningar:

R. A. = Kgl. Riks-Arkivet i Stockholm.
R. Regist. = Svenska Riks-Registraturet i R. A.
U. R. Regist. = Utländska D:o
O. S. = Oxenstjernska (Tidö-) Samlingen i R. A.
Stegeb. Saml. = Stegeborgska Samlingen i R. A.
U. B. = Kgl. Akademiska Biblioteket i Upsala.
Palmsk. Handskr. = Palmsköldska Handskrift-Samlingen i U. B.
Skytt. Saml. = Skytteanska Handskrift-Samlingen i Gyllenhjelmska Biblioteket i Upsala.

Anm. De af oss åberopade handlingarne i ofvannämnde samlingar äro samtligen handskrifter, då annat ej serskildt anmärkes.

Gustaf Adolf, A. Oxenstjerna och i allmänhet alla svenskar under ifrågavarande tidehvarf begagnade den gamla tideräkningen, hvilket vi här en gång för alla anmärka.

Pris: 32 skill. Banko.

